ማውጫ ገጽ

መቅድም 2

ምዕራፍ ፩

መሠረተ ግእዝ 3

፩,፩ ግእዝ የሚለው ቃል ትርጓሜ........3

፩,፪ ፊደላተ ግእዝ 3

፩,፫ አኀዝ........ 4

፩.፬ መራሕያን........ 5

፩.፭ የግስ ዝርዝር በመራሕያን(የባለቤት ዝርዝር)........7

፩.፮ የስም ዝርዝር በመራሕያን 9

፩.፯ መስተዋድዳን ቀለማት 11

፩.፰ የቃላት ጥናት........15

ምዕራፍ ፪

ሥርዓተ ንባብ ዘልሣነ ግእዝ........18

፪.፩ የንባብ ዓይነቶች........18

፪.፪ ተናባቢ ንባብ........19

፪.፫ የተጸውዖ ስሞች የንባብ ሕግጋት 20

፪.፬ የሆሄያት ተጽእኖ 21

፪.፭ መጠይቃን ቃላት 23

፪.፮ የቃላት ጥናት 25

ምዕራፍ ፫

ግሥ........27

፫.፩ የግሥ ስልት 27

፫.፪ መራኊት(የግሥ መነሻዎች) 28

፫.፫ አርእስት ግሥ 28

፫.፬ ሠራዊት ግሥ 29

፫.፭ የአርእስተ ግሥ ገሢሦት (የግሥ መሪዎች እርባታ)........32

፫.፮ ጸዋትው የግሥ እርባታ ሕግጋት........33

፫.፯ ንዑስ (መለስተኛ) እርባታ........37

፫.፰ ዝርዝር እርባታ........39

፫.፱ የግሥ ጥናት........47

መቅድም

ሕዝብ ባለበት ቋንቋ አለ። ቋንቋ ካለ ሕዝብ አለ። ያለ ቋንቋ የሚኖር ሕዝብ የለም። ያለ ሕዝብም የሚነገር ቋንቋ የለም።ቋንቋ የሕዝብ አኗኗርና እድገት መፍቻ ቁልፍ ነውና። ሕዝብም የቋንቋ እድገት መመላለሻ በር ነውና። በዚህ መሠረት የኢትዮጵያ ሕዝብ በኢትዮጵያ መኖር ከጀመረበት ዘመን ጀምሮ የራሱ ሀገራዊ ቋንቋ ነበረው፤ አለውም። የኢትዮጵያ ሕዝብ ነባር ሕዝብ ለመሆኑ በዓለም ታሪክ ከሚታወቅባቸው ነባር ታሪኮቹ ዋናውና አንደኛው ቋንቋው ነው።

በዓለም ላይ ካሉ የራሳቸው ፊደልና አኀዝ ካላቸው በጣም ጥቂት ቋንቋዎች ውስጥ አንዱ ግእዝ ነው። በተለይም በአፍሪካ ክፍለ ዓለም ካሉት ሀገራት ኢትዮጵያ ብቸኛዋ የራሷ ፊደልና አኃዝ ያለው ቋንቋ ያላት ሀገር አድርጓታል። የግእዝ ቋንቋ ከድንጋይ ዘመን እስከ ብራና ዘመን፤ ከብራና ዘምነ እስከ ወረቀት ዘመን በጽሑፍ ቋንቋነት ሲያገለግል የኖረ ቋንቋ ነው። የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያንም የኢትዮጵያን ባህልና ታሪክ ከትባ ያቆየችው በዚሁ ቋንቋ ነው። ስለዚህም የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያንና የኢትዮጵያ ታሪክ የማይነጣጠሉ የአንድ ሳንቲም ሁለት ገጽታዎች ናቸው።

ግእዝ ከአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በፊት ግእዝ ፊደል ግእዝ ድምጽ ብቻ ነበረው። ከካዕብ እስከ ሳብዕ ያሉት ድምጾች የተጨመሩት በአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአቡነ ሰላማ ከሳቴ ብርሃን ዘመን ነው። አቡነ ሰላማ (አባ ፍሬምናጦስ) ለኢትዮጵያ ጳጳስ ሆኖ ከተሾመ በኋላ የክርስትና ትምህርትን በኢትዮጵያ ለማስፋፋት ቅዱሳት መጽሐፍትን ከውጭ ቋንቋ ወደ ግእዝ ለመተርጎም በሚያመች መንገድ ግእዝ ብቻ የነበረው ፊደለ ግእዝ (ድምጽ) እስከ ሳብዕ እንዲሆን አድርገውታል። ከዚህ በተጨማሪ በ«አበገደ» ይጻፍ የነበረው የፊደላት ቅደም ተከተል በ«ሀለሐመ» እንዲሆን አድርገዋል።

አሁን ባለው ሁኔታ ግእዝ የአፍ መፍቻ ቋንቋ ባይሆንም የማኅሌትና የሥነ- ጽሑፍ ቋንቋ ሆኖ ከማገልገሉም በላይ በኮሌጆችና በዩኒቨርሲቲዎች በመሰጠት ላይ ነው። ግእዝ ለሌሎች ቋንቋዎች በተለይም ለአማርኛና ለትግረኛ ቃላትን በማዋስና ሥነ- ጽሑፍን በማበርከት የተሟላ አገልግሎት እንዲሰጡ አስችሏቸዋል። ቋንቋው በታሪካዊቷ ሀገር በኢትዮጵያ የሥራና የሥነ- ጽሑፍ ቋንቋ ሆኖ ለብዙ ሺህ ዘመናት የቆየ ከመሆኑ የተነሳ ለታሪክ አጥኝዎች ከፍተኛ ጥቅም አለው።

የግእዝ ቋንቋ መለያ ባህርያት

- ጥንታዊና ታሪካዊ ነው።
- የራሱ የሆነ ሥርዓተ ጽሕፈትና ሥርዓተ ንባብ አለው።
- የራሱ መቁጠሪያ ቁጥር (አኀዝ) አለው።

የትምህርቱ ዓላማ

- የግቢ ጉባዔ ተማሪዎች የቋንቋውን ታላቅነትና ጠቀሜታ ማሳወቅ።
- በግእዝ ቋንቋ የተጻፉትን የታሪክ፣ የሃይማኖት፣ የጥበብ እና የፍልስፍና መጻሕፍትን ማንበብና እና መመርመር እንዲችሉ ማድረግ።
- ተዳክሞ የነበረውን የግእዝ ቋንቋ ትምህርት ማሳደግ።
- ቅኔ ለሚማሩ ተማሪዎች ስለቋንቋው ሰዋስው ማሳወቅ።
- አጫጭር ንግግሮችን ፤ መነባንቦችን፤ ጭውውቶችን በግእዝ እንዲጽፉና እንዲያቀርቡ ማስቻል።

የትምህርቱ ይዘት

ይህ የግእዝ መማሪያ ጽሑፍ የተዘጋጀው መሰረታዊውን የግእዝ ቋንቋ ሰዋስው በአጭር ጊዜ ለተማሪዎች ለማስጨበጥ እንዲቻል ተደርጎ ነው።ጽሑፉ ለአንደኛ ዓመት እና ለሁለተኛ ዓመት ተብሎ ለሁለት የተከፈለ ነው። እያንዳንዳቸው ክፍሎች ሶስት ሶስት ምዕራፍ እንዲኖራቸው ተደርገው ተዘጋጅተዋል። በእያንዳንዱ ምዕራፍም ከሰዋስው ባለፈ የንግግር ክሂሎትን ለማዳበር እንዲረዱ በማሰብ የቃላት ጥናትና ንባበ ልሣነ ግእዝ ተካተውባቸዋል። ባጭሩ ይህ ጽሑፍ የተዘጋጀው ሰፊውን የግእዝ ቋንቋ ሰዋስው በቀላል ዘዴ እና ባጭር ጊዜ ለማስረዳት በማሰብ ነው።

ምዕራፍ ፩

መሠረተ ግእዝ

፩.፩ ግእዝ የሚለው ቃል ትርጓሜ

1, <u>የፊደል ስም ሲሆን</u>፡- ግእዝ የሚለው ቃል የፊደል ስም ሲሆን የመጀመሪያ፣ ፈርጅና ቅጥያ የሌለው፣ከዘመነ አብርሃ ወአጽብሐ በፊት የነበረው የመጀመሪያ ፊደል ማለት ነው።

'ሀ'- ግእዝ፣ 'ሁ'- ካዕብ፣ 'ሂ'- ሣልስ፣ ወዘተ... ስንል 'ሀ'- አንደኛ፣ 'ሁ'- ሁለተኛ፣ 'ሂ'- ሦስተኛ ወዘተ… ማለታችን ነው።

2, <u>የንባብ ስም ሲሆን</u>፡- ግእዝ የሚለው ቃል የንባብ ስም ሲሆን የመጀመሪያ ንባብ፣ ውርድ ንባብና ቁም ንባብ ከሚባሉት ውስጥ የመጀመሪያው ማለት ነው። በአብነት ትምህርት ቤቶች በመጀመሪያ የሚነበበው ግእዝ ንባብ ነው። ከዚያ ውርድ ንባብ ከዚያም ቁም ንባብ ይከተላል።

3, <u>የዜማ ስም ሲሆን</u>፡- የቅዱስ ያሬድ የዜማ ስልቶች ሦስት ሲሆኑ እነርሱም ግእዝ፣ ዕዝልና አራራይ ናቸው። ስለዚህ ግእዝ የዜማ ስልት ይሆናል ማለት ነው።

4, <u>የቋንቋ ስም ሲሆን</u>፡- የመጀመሪያ ቋንቋ፣ አዳማዊ ቋንቋ፣ ሴማዊ ቋንቋ፣ ጥንታዊ ቋንቋ ማለት ነው።

፩.፪ ፊደላተ ግእዝ

የግእዝ ቋንቋ ፊደላት ጠቅላላ ብዛት ሠላሳ ሲሆን ሃያ ስድስቱ መደበኛና አራቱ ዲቃላ ፊደላት ናቸው። በአማርኛ ቋንቋ ከሚታወቁት ሠላሳ ሦስት መደበኛ ፊደላት ውስጥ ሰባቱ በግእዝ ያልነበሩ እና በአማርኛ የተጨመሩ ናቸው። እነዚህም በፊት ከነበሩት የግእዝ ፊደላት ትንሽ ለውጥ በማድረግ የተገኙ ናቸው። እነርሱም ከታች የተጠቀሱት ናቸው።

ሸ-- 'ሰ' ን	ጨ-- 'ጠ' ን
ኘ-- 'ነ' ን	ዠ-- 'ዘ' ን
ጀ-- 'ደ' ን	ኸ-- 'ከ' ን በተወሰነ ቅርጽ በመቀየር የተገኙ ናቸው።
ቸ-- 'ተ' ን	

ከነዚህ የተረፉት ሃያ ስድስቱ መደበኛ ፊደላት የግእዝ ፊደላት ናቸው።

በግእዝ ቋንቋ ዲቃላ ፊደላት የሚባሉት ከመደበኛ ፊደላት የተገኙ ሲሆኑ እነርሱም የሚከተሉት ናቸው።

ኰ	ኵ	ኲ	ኳ	ኴ
ኈ	ኍ	ኊ	ኋ	ኌ
ጐ	ጕ	ጒ	ጓ	ጔ
ቈ	ቍ	ቊ	ቋ	ቌ

ሞክሼ ፊደላት

ሞክሼ ፊደላት የሚባሉት አንድ ዓይነት ድምፀት ያላቸው ሆነው የተለያየ ቅርፀ ፊደል ያላቸው ናቸው። እነርሱም የሚከተሉት ናቸው።

ሀ፣ ሐ፣ ኀ፤ አ፣ ዐ፤ ጸ፣ ፀ፤ ሰ፣ሠ

እነዚህም ፊደላት አንደኛው ከአንደኛው ተለይቶ የሚታወቅበት ስም ተሰጥቶታል።

ሀ-- ሃሌታው 'ሀ' ይባላል። ሃሌ ሉያ ለአብ ብለን ስንጽፍ የምንጠቀመው ይህን ፊደል ስለሆነ ነው።

ሐ-- ሐመሩ 'ሐ' ይባላል። ሐመር ብለን ስንጽፍ የምንጠቀመው ይህን ፊደል ስለሆነ ነው።

ኀ-- ብዙኀኑ 'ኀ' ይባላል። ብዙኀ ብለን ስንጽፍ የምንጠቀመው ይህን ስለሆነ ነው።

አ-- አልፋው 'አ' ይባላል። አልፋ ወዖሜጋ ብለን ስንጽፍ የምንጠቀመው ይህን ስለሆነ ነው።

ዐ-- ዓይኑ 'ዐ' ይባላል። ዓይን ብለን ስንጽፍ የምንጠቀመው ይህን ስለሆነ ነው።

ጸ-- ጸሎቱ 'ጸ' ይባላል። ጸሎት ብለን ስንጽፍ የምንጠቀመው ይህን ስለሆነ ነው።

ፀ-- ፀሐዩ 'ፀ' ይባላል። ፀሐይ ብለን ስንጽፍ የምንጠቀመው ይህን ስለሆነ ነው።

ሠ-- ንጉሡ 'ሠ' ይባላል። ንጉሥ ብለን ስንጽፍ የምንጠቀመው ይህን ስለሆነ ነው።

ሰ-- እሳቱ 'ሰ' ይባላል። እሳት ብለን ስንጽፍ የምንጠቀመው ይህን ስለሆነ ነው።

ስለዚህ 'ሠ' ን 'ንጉሡ' የሚል ሰው 'ንጉሥ' ብሎ ሲጽፍ 'ንጉስ' ብሎ ከጻፈ ታላቅ ስህተት ይሆንበታል።

እነዚህ ሞክሼ ፊደላት አንዱ በአንዱ ቦታ አይገቡም። ከገቡ ግን የትርጉም ለውጥ ሊያስከትሉ ይችላሉ።

ምሳሌ፡- ሠረቀ-- ወጣ	አመት-- አገልጋይ
ሰረቀ-- ሰረቀ	ዓመት-- ዘመን

ሰዐለ-- ስዕል ሳለ   አ/አ-- አዲስ አበባ

ሰአለ-- ለመነ   ዓ/ዓ-- ዓመተ ዓለም

፩,፫ አኀዝ

የግእዝ ቋንቋን በሥነ-ጽሑፍ ምሉዕ ካደረጉት ነገሮች አንዱ የራሱ የሆነ አኀዝ ያለው መሆኑ ነው። አኀዝ የሚለው ቃል አኀዘ-- ያዘ፣ ቆጠረ፣ ጀመረ ከሚለው የግእዝ ግሥ የተገኘ ሲሆን ትርጉሙም ቁጥር፣ መጀመሪያ፣ መያዣ ማለት ነው። አኀዝ ተብሎ በግእዙ 'ኀ' ሲጻፍ ነጠላ ቁጥርን ያመለክታል፤ አኃዝ ተብሎ በራብዑ 'ኃ' ሲጻፍ ብዙ ቁጥርን ያመለክታል። ይህም አኀዝ-- ቁጥር፤ አኃዝ-- ቁጥሮች ማለት ነው። የግእዝ አኀዝ መሥራች ቁጥሮች ብዛታቸው ሃያ ነው። በእነዚህ በሃያዎቹ ማንኛውንም ቁጥር መጻፍ ይቻላል። እነርሱም የሚከተሉት ናቸው።

መዋቅር	የግእዝ አኀዝ / በፊደል/ የዐረበኛ ቁጥር	
፩/ አሐዱ/1	፰/ስምንቱ/8	፷/ስድሳ/ስሳ/60
፪/ክልዔቱ/2	፱/ተስዐቱ/9	፸/ሰብዐ/70
፫/ሠለስቱ /3	፲/ዐሠርቱ/10/	፹/ሰማንያ/80
፬/አርባዕቱ /4	፳/እሥራ/20	፺/ተስዐ/90
፭/ኃምስቱ/5	፴/ሠላሳ/30	፻/ምዕት/100
፮/ስድስቱ /6	፵/አርብዓ/40	፼/እልፍ/10000
፯/ሰብዐቱ/7	፶/ሃምሳ/50	፻፼/አእላፋት/1000000

በግእዝ ቋንቋ ዜሮን የሚወክል አኀዝ የለም። ይህም የሆነው በግእዝ አሥርን ለመጻፍ ራሱን የቻለ አሥር ቁጥር ስላለ ነው። ከአንድ ጀምሮ እስከ ተፈለገው ቁጥር ድረስ ከላይ ያየናቸውን መሥራች ቁጥሮች በመጠቀም መጻፍ ይቻላል።

በግእዝ ቋንቋ አምስት የአኀዝ ዓይነቶች አሉ።እነርሱንም እንደሚከተለው እናያቸዋል።

፩, ሕጋዊ አኀዝ፡- ይህ የአኀዝ ዓይነት ከታወቀ ቁጥር ውስጥ ስንተኛነትን የሚነግረን ነው።

ምሳሌ፡- ኣሐድ/ቀዳማይ   አንደኛ
ካልእ/ካልዐይ   ሁለተኛ
ሣልስ/ሣልሳይ   ሦስተኛ   ወዘተ

፪, ክፍላዊ አኀዝ፡- ይህ ደግሞ ከሙሉ ነገር ምን ያክል የሚለውን የሚያሳውቅ ነው።

ምሳሌ፡- ካልዒት   አንድ ሁለተኛ/ግማሽ
ሣልሲት   አንድ ሦስተኛ/ሲሶ
ራብዒት   አንድ አራተኛ/ሩብ   ወዘተ

፫, ዕፅፋዊ አኀዝ፡- እጥፍነትን ያሳውቀናል።

ምሳሌ፡- ካዕብተ ክልዔቱ   ሁለት እጥፍ
ካዕብተ ሰለስቱ   ሦስት እጥፍ
ካእብተ አርባዕቱ   አራት እጥፍ   ወዘተ

፬, መድበላዊ አኀዝ፡- መድበላዊ የሚባለው በውል የማይታወቁ ቁጥሮችን የሚነግረን ነው። ይህም ማለት ጥቂትና ብዙ መሆኑን እንጂ ቁጥሩን በውል ለይተን አናውቀውም።

ብዙኅ   ብዙ
ንስቲት   ትንሽ
ኅዳጥ   ጥቂት

፭, መደባዊ አኀዝ፡- የቁጥሮችን ወይም ነገሮችን ብዛት ስንትነት በውል የሚያሳውቀን ሲሆን ከአንድ ይጀምራል።

፩ ፪ ፫ ፬ ፭ ፮ ፯ ፰ ፱ ፲ ፲፩ - - - - - - - - - -

ቁጥሮችን መቀየር

ከላይ ባየናቸው መደባዊ አኃዝ መሠረት ማንኛውንም የዐረበኛ ቁጥር ወደ ግእዝ መለወጥ እንችላልን። የግእዝ ቁጥርንም ወደ ዐረበኛ መለወጥ እንችላለን። የአረብኛ ቁጥሮችን ወደ ግእዝ ቁጥር ስንለውጥ ከቀኝ ወደ ግራ ሁለት ሁለት አድርገን ከከፋፈልን በኋላ ነው። ምሳሌ፡-«235637»ን ለመቀየር 23 56 37 ይህም 23 እልፍ 56 ምዕት እና 37 ይሆናል። በግእዝ ሲነበብም

እሥራ ወሰለስቱ እልፍ ሃምሳ ወስድስቱ ምዕት ሰላሳ ወሰብዐቱ ተብሎ ነው። ሲጻፍም ፳፫፼፶፮፻፴፯ ተብሎ ነው።

1. 2452 ሲቀየር ፳፬፻፶፪ ሲነበብም እሥራ ወአርባዕቱ ምዕት ሃምሳ ወክልዔቱ
2. 906 ሲቀየር ፱፻፮ ሲነበብም ተሰአቱ ምዕት ወስድስቱ
3. 1235272 ሲቀየር ፻፼፳፫፼፶፪፻፸፪ ሲነበብም አእላፋት እሥራ ወሰለስቱ እልፍ ሃምሳ ወክልዔቱ ምዕት ሰብዐ ወክልዔቱ
4. 74839200 ሲቀየር ፸፬፼፻፹፫፼፺፪፻ ሲነበብም ሰብዐ ወአርባዕቱ አእላፋት ሰማንያ ወሠለስቱ እልፍ ተስዐ ወክልዔቱ ምዕት

የግእዝን ቁጥር ወደ አረብኛ ለመለወጥ መጀመርያ የግእዙን ቁጥር መበተን ነው።

ምሳሌ፡-«፪፼፸፮፻»ን ለመቀየር 2x10000 ሲደመር 76x100 ማድረግ ነው።ይህም 20000+7600=27600 ይሆናል።

ምልማድ ፩

፩ ቁጥሮችን ቀይሩ በግእዝ መጠሪያ ስማቸውንም ጻፉ።

3652	400002	2000045
189	40002	102020
1794625	4002	220022
340201	402	100100

፪ ቁጥሮችን በግእዝ መጠሪያ ስማቸውን ከጻፋችሁ በኋላ ቀይሯቸው።

፶፮፼፸፻ ፳፻፸፳ ፮፼፻ ፪፼፳፫፻፹

፩.፬ መራሕያን

መራሕያን "መርሐ- መራ" ከሚለው የግእዝ ግሥ የተገኘ ሲሆን ትርጉሙም መሪዎች ማለት ነው፡፡ መራሕያን የሚባሉት በሰው ስም ፋንታ ተተክተው የሚነገሩ የእርባታ መደቦች ናቸው፡፡ መራሕያን የተጸውዖ (የመጠሪያ) ስሞች፣ የተቀብዖ ስሞች፣ የነገር፣ የአካልና የግብር ስሞች ሁሉ አጻፋ እየሆኑ የሚነገሩ የደቂቅ ሰዋስው ክፍሎች ናቸው፡፡ በአማርኛ ሰዋስው ተውላጠ ስሞች ይባላሉ፡፡ ብዛታቸው አሥር ሲሆን የሚከተከሉት ናቸው፡፡

መራሒ	አማርኛ	መራሒ	አማርኛ
ውእቱ	እሱ	አንትሙ	እናንተ(ተ)
ውእቶሙ	እነርሱ(ተ)	አንቲ	አንቺ
ይእቲ	እርሷ	አንትን	እናንተ(አ)
ውእቶን	እነርሱ(አ)	አነ	እኔ
አንተ	አንተ	ንሕነ	እኛ

እነዚህም አሥሩ መራሕያን በቁጥር በፆታ እና በመደብ እንደሚከተለው ይከፋፈላሉ፡፡

ሀ, በአንድና በብዙ ቁጥር ሲከፈሉ

ነጠላ ቁጥር: ውእቱ፣ ይእቲ፣ አንተ፣ አንቲ፣ አነ

ብዙ ቁጥር: ውእቶሙ (እሙንቱ)፣ ውእቶን (እማንቱ) ፣አንትሙ፣ አንትን፣ ንሕነ

ለ, በተባዕታይና በአንስታይ ፆታ ሲከፈሉ

ተባዕታይ ፆታ፡- ውእቱ፣ ውእቶሙ፣ አንተ፣ አንትሙ

አንስታይ ፆታ፡- ይእቲ፣ ውእቶን፣ አንቲ፣ አንትን

- ከመራሕያን መካከል ፆታ የማይለዩት አነ እና ንሕነ ናቸው።

ሐ, በሩቅና ቅርብ መደብ ሲከፈሉ

በንግግር ጊዜ ፡-

- ተናጋሪው አንደኛ መደብ ይባላል።
- አድማጩ ሁለተኛ መደብ ይባላል።
- ተናጋሪ ያልሆኑ በማድመጥም በዋናነት የማይሳተፉ ስለእነርሱ ነገሩ የሚነገርላቸው ሦስተኛ መደቦች ይባላሉ።

<u>አንደኛ መደብ</u>፡- አነ፣ ንሕነ

<u>ሁለተኛ መደብ</u>፡- አንተ፣ አንትሙ፣ አንቲ፣ አንትን

<u>ሦስተኛ መደብ</u>፡- ውእቱ፣ ውእቶሙ፣ ይእቲ፣ ውእቶን

የመራሕያን አገልግሎት

መራሕያን በዐ/ነገር ውስጥ ሶስት ዓይነት አገልግሎት አለቸው፡፡ይህንንም ከዚህ ቀጥሎ እንመለከታለን

፩ <u>የስም ምትክ ሆነው ያገለግላሉ</u>፡-

መራሕያን በዐ/ነገር ውስጥ ስምን ተክተው በባለቤትነት ይነገራሉ፡፡በዚህም አገልግሎታቸው ተውላጠ ስም ይባላሉ፡፡የሚነገራቸው ትርጉምም እንደሚከተለው ነው፡፡

መራሒ	አማርኛ	መራሒ	አማርኛ
ውእቱ	እሱ	አንትሙ	እናንተ(ተ)
ውእቶሙ	እነርሱ(ተ)	አንቲ	አንቺ
ይእቲ	እርሷ	አንትን	እናንተ(አ)
ውእቶን	እነርሱ**(አ)**	**አነ**	እኔ
አንተ	አንተ	**ንሕነ**	እኛ

ማስታወሻ፡- መራሕያን የስም ምትክ ሆነው እንዲያገለግሉ ከግስ በፊት መምጣት አለባቸው፡፡

ምሳሌ፡- ንሕነ አንበብነ መዝሙረ ዳዊት

ይእቲ ተዐቢ እምኪሩቤል ወትፈደፍድ እምሱራፌል

አኮ አንትሙ ዘኀረይክሙኒ ወሄምክሙኒ አላ አነ ኀረይኩክሙ

ውእቱ ጸለየ በቤተ ክርስቲያን

፪ <u>ነባር አንቀጽ ሆነው ያገለግላሉ</u>፡-

መራሕያን በአረፍተ ነገር ውስጥ ዐ/ነገሩን በማሰር እንደ ማሰሪያ አንቀጽ ያገለግላሉ፡፡እንደ ዚህ ባለው አገልግሎታቸውም ነባር አንቀጽ ይባላሉ፡፡ በዚህ ጊዜ የሚኖራቸውም ትርጉም እንደሚከተለው ነው፡፡

መራሒ	አማርኛ	መራሒ	አማርኛ
ውእቱ	ነው፣ ነበር፣ አለ	አንትሙ	ናችሁ፣ ነበራችሁ፣ አላችሁ
ውእቶሙ	ናቸው፣ ነበሩ፣ አሉ	አንቲ	ነሽ፣ ነበርሽ፣ አለሽ
ይእቲ	ናት፣ ነበረች፣ አለች	አንትን	ና ችሁ፣ ነበራችሁ፣ አላችሁ
ውእቶን	ናቸው፣ ነበሩ፣ አሉ	**አነ**	ነኝ፣ ነበሁ፣ አለሁ
አንተ	ነህ፣ ነበርህ፣ አለህ	**ንሕነ**	ነን፣ ነበ ርሁ፣ አለሁ

መራሕያን ነባር አንቀጽ ሆነው እንዲያገለግሉ ከስም በኋላ ወይም ካሉት ክፍላተ ነገሮች በኋላ መምጣት አለባቸው። በዐ/ነገሩ ውስጥ ሌላ ማሰሪያ አንቀጽ ከሌለ ማሰሪያ አንቀጽ የሚሆኑት ነባር አንቀጾች ናቸው፡፡

ምሳሌ፡-መኑ አነ

ቀዳሚሁ ቃል ውእቱ

ማርያም ይእቲ ሙዳየ መና

ዛቲ ይእቲ ትእዛዘ እንቲአየ ከመ ትትፋቀሩ በበይናቲክሙ

አነ ውእቱ ሐረገ ወይን ዘፅድቅ ወአቡየ ተካሊሁ ውእቱ

፫ <u>አመልካች ቅጽል ሆነው ያገለግላሉ</u>፡-

መራሕያን በዐረፍተ ነገር ውስጥ አንድን ነገር ከጓደኞቹ ለይተን «ይህ» ወይም «ያ» ብለን ጠቁመን ለማመልከት ያገለግላሉ፡፡እንደዚህ ባለው አገልግሎታቸውም አመልካች ቅጽል ይባላሉ፡፡ በዚህ ጊዜ የሚኖራቸውም ትርጉም እንደሚከተለው ነው፡፡

መራሒ	አማርኛ	መራሒ	አማርኛ
ውእቱ	ያ	አንትሙ	እናንተ(ተ)
ውእቶሙ	እነዚያ(ተ)	አንቲ	አንቺ
ይእቲ	ያች	አንትን	እናንተ(አ)
ውእቶን	እነዚያ**(አ)**	**አነ**	እኔ
አንተ	አንተ	**ንሕነ**	እኛ

መራሕያን ነባር አንቀጽ ሆነው እንዲያገለግሉ ከስም በፊት መምጣት አለባቸው፡፡

ምሳሌ፡-ውእቱ ወልድ ሖረ ኀበ ሀገረ እንግልጣር
ይእቲ ይእቲ ዘቀተለቶ ለከይሲ
ውእቱ ቃል ሥጋ ኮነ
አንትሙ አርድእት አንትሙ

- በንግግር ጊዜ በተሳቢነት የሚያገለግሉ የመራሕያን ክፍሎች ገቢር መራሕያን (ተሳቢ መራሕያን) ይባላሉ፡፡ እነዚህም፡-

ኪያሁ= እሱን | **ኪያከ**= አንተን | **ኪያየ**= እኔን
ኪያሆሙ= እነርሱን | **ኪያክሙ**= እናንተን | **ኪያነ**= እኛን
ኪያሃ= እርሷን | **ኪያኪ**= አንችን
ኪያሆን= እነርሱን | **ኪያክን**= እናንተን

ምሳሌ፡- ኪያሁ አፈቅር
ኪያክሙ ኢያርእየኒ
ኪያከ እግዚኦ ንሴብሐከ

- በንግግር ጊዜ በባለቤትነት የሚያገለግሉ የመራሕያን ክፍሎች ድርብ መራሕያን ይባላሉ፡፡ እነዚህም፡-

ለሊሁ= ራሱ | **ለሊከ**= ራስህ | **ለልየ**= ራሴ
ለሊሆሙ = ራሳቸው | **ለሊክሙ**= ራሳችሁ | **ለሊነ**= ራሳችን
ለሊሃ= ራሷ | **ለሊኪ**= ራስሽ
ለሊሆን= ራሳቸው | **ለሊክን**= ራሳችሁ

ምሳሌ፡-ለልየ ውእቱ ዘገበርኩ ዘንተ ግብረ
ለሊነ ነአምር ኵሎ ዘኮነ
ወለልየ ርኢኩ ወአነ ሰማዕቱ ከመ ዝንቱ ውእቱ ወልዱ ለእግዚአብሔር

፩.፫ የግስ ዝርዝር በመራሕያን(የባለቤት ዝርዝር)

በመራሕያን ባለቤትነት ግሶች መጠነኛ ለውጦችን እያደረጉ የሚዘረዘሩት መዘርዘር የባለቤት ዝርዝር ይባላል። ለባለቤት ዝርዝር የሚረዱ ቀለማት መዘርዝራን ተውላጠ ስም ይባላሉ። እነርሱም ከግሱ መጨረሻ የሚገቡ ባዕዳን ቀለማት ናቸው። የግሶችም አዘራዘር የሚከተለውን ይመስላል።

ሀ , በውእቱ ጊዜ የሚጨመርም ሆነ የሚቀየር የለም ግስ የሚገኘው በውእቱ ባለቤትነት ስለሆነ
ለ , በውእቶሙ ጊዜ የግሱን መድረሻ ቀለም ወደ ካዕብ መቀየር ብቻ ነው፡፡
ሐ , በይእቲ ጊዜ የግሱ መድረሻ ፊደል ሳይቀየር "ት" ፊደልን መጨመር ነው፡፡
መ , በውእቶን ጊዜ የግሱን መድረሻ ፊደል ወደ ራብዕ መቀየር ነው፡፡
ሠ , በአንተ ጊዜ የግሱን መድረሻ ፊደል ወደ ሳድስ ከቀየርን በኋላ "ከ" ፊደልን መጨመር ነው፡፡
ረ , በአንቲ ጊዜ የግሱን መድረሻ ፊደል ወደ ሳድስ ከቀየርን በኋላ "ኪ" ፊደልን መጨመር ነው፡፡
ሰ , በአንትሙ ጊዜየግሱን መድረሻ ፊደል ወደ ሳድስ ከቀየርን በኋላ "ክሙ" ፊደልን መጨመር ነው፡፡
ሸ , በአንትን ጊዜ የግሱን መድረሻ ፊደል ወደ ሳድስ ከቀየርን በኋላ "ክን" ፊደልን መጨመር ነው፡፡
ቀ , በአነ ጊዜ የግሱን መድረሻ ፊደል ወደ ሳድስ ከቀየርን በኋላ "ኩ" ፊደልን መጨመር ነው፡፡
በ , በንሕነ ጊዜ የግሱን መድረሻ ፊደል ወደ ሳድስ ከቀየርን በኋላ "ነ" ፊደልን መጨመር ነው፡፡

- የተለየ ህግ የሌላቸው ግሶች ሁሉ ከላይ ባየነው አረባብ መሰረት ይዘረዘራሉ፡፡

ምሳሌ ፡-

ውእቱ	፡ቀተለ	ዘገበ	ሐወጸ	ዐቀበ	መጽወተ	ሰከበ
ውእቶሙ	፡ቀተሉ	ዘገቡ	ሐወጹ	ዐቀቡ	መጽወቱ	ሰከቡ
ውእቶን	፡ቀተላ	ዘገባ	ሐወጻ	ዐቀባ	መጽወታ	ሰከባ
ይእቲ	፡ቀተለት	ዘገበት	ሐወጸት	ዐቀበት	መጽወተት	ሰከበት
አንተ	፡ቀተልከ	ዘገብከ	ሐወጽከ	ዐቀብከ	መጽወትከ	ሰከብከ
አንትሙ	፡ቀተልክሙ	ዘገብክሙ	ሐወጽክሙ	ዐቀብክሙ	መጽወትክሙ	ሰከብክሙ
አንቲ	፡ቀተልኪ	ዘገብኪ	ሐወጽኪ	ዐቀብኪ	መጽወትኪ	ሰከብኪ
አንትን	፡ቀተልክን	ዘገብክን	ሐወጽክን	ዐቀብክን	መጽወትክን	ሰከብክን
አነ	፡ቀተልኩ	ዘገብኩ	ሐወጽኩ	ዐቀብኩ	መጽወትኩ	ሰከብኩ
ንሕነ	፡ቀተልነ	ዘገብነ	ሐወጽነ	ዐቀብነ	መጽወትነ	ሰከብነ

ማስታወሻ ፡-፩ በባለቤት ዝርዝር(በግስ ዝርዝር) ጊዜ ወድቆ የሚነበበው ይአንትን ዝርዝር ብቻ ነው፡፡

ቀተልክን ዘገብክን ሰከብክን ዐቀብክን መጽወትክን ሰበክን (ሁሉም ወድቀው ይነበባሉ፡፡)

፪ በገብረ ቤቶች ዝርዝር በሁለተኛ እና በአንደኛ መደብ ሳድስ ቀለሙ ወደ ግእዝ ቀለም ተለውጦ ይዘረዘራል፡፡

ምሳሌ ፡-

ውእቱ	፡ ገብረ	መስወ	ከብደ	ለብሰ	ሠምረ
ውእቶሙ	፡ ገብሩ	መስዉ	ከብዱ	ለብሱ	ሠምሩ
ውእቶን	፡ ገብራ	መስዋ	ከብዳ	ለብሳ	ሠምራ
ይእቲ	፡ ገብረት	መስወት	ከብደት	ለብሰት	ሠምረት
አንተ	፡ ገበርከ	መሰውከ	ከበድከ	ለበስከ	ሠመርከ
አንትሙ	፡ ገበ ርክሙ	መሰውክሙ	ከበድክሙ	ለበስክሙ	ሠመርክሙ
አንቲ	፡ ገበርኪ	መሰውኪ	ከበድኪ	ለበስኪ	ሠመርኪ
አንትን	፡ ገበርክን	መሰውክን	ከበድክን	ለበስክን	ሠመርክን
አነ	፡ ገበርኩ	መሰውኩ	ከበድኩ	ለበስኩ	ሠመርኩ
ንሕነ	፡ ገበርነ	መሰውነ	ከበድነ	ለበስነ	ሠመርነ

፫, በ”ሀ” እና በ”አ” የሚጨርሱ ግሶ ች ሲዘረዘሩ በአንደኛ እና በሁለተኛ መደብ ቅድመ መድረሻቸውን ወደ ራብዕ ይለውጣሉ፡፡

ምሳሌ ፡-

ውእቱ	፡ ባልሓ	በልዐ	ጠፍሐ	ረብሐ	አምኀ	ፈትሐ
ውእቶሙ	፡ ባልሑ	በልዑ	ጠፍሑ	ረብሑ	አምኁ	ፈትሑ
ውእቶን	፡ ባልሓ	በልዓ	ጠፍሓ	ረብሓ	አምኃ	ፈትሓ
ይእቲ	፡ ባልሓት	በልዐት	ጠፍሐት	ረብሐት	አምኀት	ፈትሐት
አንተ	፡ ባላሕከ	በላዕከ	ጠፋሕከ	ረባሕከ	አማኅከ	ፈታሕከ
አንትሙ	፡ ባላሕክሙ	በላዕክሙ	ጠፋሕክሙ	ረባሕክሙ	አማኅክሙ	ፈታሕክሙ
አንቲ	፡ ባላሕኪ	በላዕኪ	ጠፋሕኪ	ረባሕኪ	አማኅኪ	ፈታሕኪ
አንትን	፡ ባላሕክን	በላዕክን	ጠፋሕክን	ረባሕክን	አማኅክን	ፈታሕክን
አነ	፡ ባላሕኩ	በላዕኩ	ጠፋሕኩ	ረባሕኩ	አማኅኩ	ፈታሕኩ
ንሕነ	፡ ባላሕነ	በላዕነ	ጠፋሕነ	ረባሕነ	አማኅነ	ፈታሕነ

፬, የ”ሀ” እና የ”አ” አመል ሁለት ቀለማት ብቻ ባላቸው ግሶች አይታይም፡፡

ውእቱ	፡ ሦዐ	ቦአ	ቴሐ	ሎሀ	ጼሐ
ውእቶሙ	፡ሦዑ	ቦኡ	ቴሑ	ሎሁ	ጼሑ
ውእቶን	፡ሦዓ	ቦኣ	ቴሓ	ሎሃ	ጼሓ
ይእቲ	፡ሦዐት	ቦአት	ቴሐት	ሎሀት	ጼሐት
አንተ	፡ሦዕከ	ቦእከ	ቴሕከ	ሎህከ	ጼሕከ
አንትሙ	፡ሦዕክሙ	ቦእክሙ	ቴሕክሙ	ሎህክሙ	ጼሕክሙ
አንቲ	፡ሦዕኪ	ቦእኪ	ቴሕኪ	ሎህኪ	ጼሕኪ
አንትን	፡ሦዕክን	ቦእክን	ቴሕክን	ሎህክን	ጼሕክን
ንሕነ	፡ሦዕነ	ቦእነ	ቴሕነ	ሎህነ	ጼሕነ
አነ	፡ሦዕኩ	ቦእኩ	ቴሕኩ	ሎህኩ	ጼሕኩ

፫ “ቀ፡ከ፡ገ” በግስ መድረሻ ላይ ሲገኙ በሁለተኛ መደቦች እና በአንደኛ መደብ ”በአነ” ጊዜ አመልካቹን ”ከ” ን አስወጥተው ጠብቀው ይነበባሉ፡፡

ምሳሌ ፦

ውእቱ	፡	ሰጠቀ	ጎደገ	ሰበከ	ወረቀ	መጠቀ
ውእቶሙ	፡	ሰጠቁ	ጎደጉ	ሰበኩ	ወረቁ	መጠቁ
ውእቶን	፡	ሰጠቃ	ጎደጋ	ሰበካ	ወረቃ	መጠቃ
ይእቲ	፡	ሰጠቀት	ጎደገት	ሰበከት	ወረቀት	መጠቀት
አንተ	፡	ሰጠቀ(ፐ)	ጎደገ(ፐ)	ሰበከ(ፐ)	ወረቀ(ፐ)	መጠቀ(ፐ)
አንቲ	፡	ሰጠቂ(ፐ)	ጎደጊ(ፐ)	ሰበኪ(ፐ)	ወረቂ(ፐ)	መጠቂ(ፐ)
አንትን	፡	ሰጠቅ(ፐ)ን	ጎደግ(ፐ)ን	ሰበክ(ፐ)ን	ወረቅ(ፐ)ን	መጠቅ(ፐ) ን
አንትሙ	፡	ሰጠቅ(ፐ)ሙ	ጎደግ(ፐ)ሙ	ሰበክ(ፐ)ሙ	ወረቅ(ፐ)ሙ	መጠቅ(ፐ)ሙ
አነ	፡	ሰጠቁ(ፐ)	ጎደጉ(ፐ)	ሰበኩ(ፐ)	ወረቁ(ፐ)	መጠቁ(ፐ)
ንሕነ	፡	ሰጠቅነ	ጎደግነ	ሰበክነ	ወረቅነ	መጠቅነ

፬ “ነ” በግስ መድረሻ ላይ ሲገኝ በንሕነ ጊዜ ብቻ ባልንጀራውን “ነ”ን ውጦ ጠብቆ ይነበባል፡፡

ውእቱ	፡	ወጠነ	በየነ	ማሰነ	አድነነ	መነነ	ኰነነ
ውእቶሙ	፡	ወጠኑ	በየኑ	ማሰኑ	አድነኑ	መነኑ	ኰነኑ
ውእቶን	፡	ወጠና	በየና	ማሰና	አድነና	መነና	ኰነና
ይእቲ	፡	ወጠነት	በየነት	ማሰነት	አድነነት	መነነት	ኰነነት
አንተ	፡	ወጠንከ	በየንከ	ማሰንከ	አድነንከ	መነንከ	ኰነንከ
አንትሙ	፡	ወጠንክሙ	በየንክሙ	ማሰንክሙ	አድነንክሙ	መነንክሙ	ኰነንክሙ
አንቲ	፡	ወጠንኪ	በየንኪ	ማሰንኪ	አድነንኪ	መነንኪ	ኰነንኪ
አንትን	፡	ወጠንክን	በየንክን	ማሰንክን	አድነንክን	መነንክን	ኰነንክን
አነ	፡	ወጠንኩ	በየንኩ	ማሰንኩ	አድነንኩ	መነንኩ	ኰነንኩ
ንሕነ	፡	ወጠነ(ፐ)	በየነ(ፐ)	ማሰነ(ፐ)	አድነነ(ፐ)	መነነ(ፐ)	ኰነነ(ፐ)

፭ በብህለ ቤቶች “የ” በስተመጨረሻ ሲገኝ በሁለተኛ እና በአንደኛ መደብ ቅድመ መድረሻውን ሳልስ አድርጎ ራሱን ይጎርድና በመዘርዝራን ተውላጠ ስም ይዘረዘራሉ፡፡

ምሳሌ ፦

ውእቱ	፡	ርእየ	ውእየ	ጥዕየ	ልህየ
ውእቶሙ	፡	ርእዩ	ውእዩ	ጥዕዩ	ልህዩ
ውእቶን	፡	ርእያ	ውእያ	ጥዕያ	ልህያ
ይእቲ	፡	ርእየት	ውእየት	ጥዕየት	ልህየት
አንተ	፡	ርኢከ	ውኢከ	ጥዒከ	ልሂከ
አንትሙ	፡	ርኢክሙ	ውኢክሙ	ጥዒክሙ	ልሂክሙ
አንቲ	፡	ርኢኪ	ውኢኪ	ጥዒኪ	ልሂኪ
አንትን	፡	ርኢክን	ውኢክን	ጥዒክን	ልሂክን
አነ	፡	ርኢኩ	ውኢኩ	ጥዒኩ	ልሂኩ
ንሕነ	፡	ርኢነ	ውኢነ	ጥዒነ	ልሂነ

ምልማድ ፪

የሚከተሉትን ግሶች በአሥሩ መራሕያን ዘርዝሩ

ሀ , ሰትየ	ሠ , ኀረየ	ቀ , ሀከከ	ነ , ንዕደ
ለ , ተፈሥሐ	ረ , ዘርከየ	በ , ተክህነ	ኘ , ፈልሰፈ
ሐ , ዘመወ	ሰ , ጻመወ	ተ , ሐበነ	አ , ከብረ
መ , ወርዘወ	ሸ , ናፈቀ	ቸ , አስተብረከ	ወ , ብዕለ

፩.፮ የስም ዝርዝር በመራሕያን

ግሦች በአሥሩ መራሕያን እንዴት እንደሚዘረዘሩ ባለፈው ክፍል አይተናል። ከግሥ ውጪ ያሉ ቃላትን (ስሞችን፣ ቅጽሎችን፣ አርእስትን፣ ዘርን) እንዴት እንደምንዘረዝር ደግሞ ከዚህ በታች እናያለን። በስም ዝርዝር ጊዜ ለስም ዝርዝር የሚረዱ በመጨረሻ የሚጨመሩ ቀለማት አገናዛቢ ቅጽል ይባላሉ። ስሞችን ስንዘረዝር በሦስት ከፍለን እናያቸዋለን።

1, በሳድስ የሚጨርሱ ነጠላ ስሞች እንደሚከተለው ይረባሉ።

ሀ, በውእቱ ጊዜ የሚጨመር ፊደል የለም። መድረሻ ቀለሙን ወደ ካዕብ መለወጥ ነው።

ለ, በውእቶሙ ጊዜ መድረሻውን ሳብዕ አድርጎ ‘ሙ’ ን መጨመር ነው።

ሐ, በይእቲ ጊዜ የሚጨመር ፊደል የለም። መድረሻ ቀለሙን ወደ ራብዕ መለወጥ ነው።

መ, በውእቶን መድረሻውን ሳብዕ አድርጎ ‘ን’ ን መጨመር ነው።

ሠ, በአንተ ጊዜ ‘ከ’ ፊደልን መጨመር ብቻ ነው።

ረ, በአንትሙ ጊዜ ‘ ክሙ’ ቀለምን መጨመር ብቻ ነው።

ሰ, በአንቲ ጊዜ ‘ ኪ’ ፊደልን መጨመር ብቻ ነው።

ቀ, በአንትን ጊዜ ‘ ክን’ ቀለምን መጨመር ብቻ ነው።

በ, በአነ ጊዜ ‘ የ’ ፊደልን መጨመር ብቻ ነው።

ተ, በንሕነ ጊዜ ‘ ነ’ ፊደልን መጨመር ብቻ ነው።

ምሳሌ፡-

መራሒ	መንበር	ልብ			
ውእቱ	መንበሩ	ልቡ			
ውእቶሙ	መንበሮሙ	ልቦሙ			
ይእቲ	መንበራ	ልባ			
ውእቶን	መንበሮን	ልቦን			
አንተ	መንበርከ	ልብከ			
አንትሙ	መንበርክሙ	ልብክሙ			
አንቲ	መንበርኪ	ልብኪ			
አንትን	መንበርክን	ልብክን			
አነ	መንበርየ	ልብየ			
ንሕነ	መንበርነ	ልብነ			

- በስም ዝርዝር ጊዜ ወድቆ የሚነበበው የውእቱ፣ ይእቲና ውእቶን እርባታ ብቻ ነው።

2, ከሳድስ ውጭ የሚጨርሱ ነጠላ ስሞች በሚዘረዘሩ ጊዜ ከላይ ካየናቸው የሚለዩት በሦስተኛ መደቦች ዝርዝር ጊዜ ነው።

ሀ, በውእቱ ጊዜ ምንም ሳይቀይሩ ‘ሁ’ ፊደልን መጨመር ነው።

ለ, በውእቶሙ ጊዜ ምንም ሳይቀይሩ ‘ሆሙ’ ፊደልን መጨመር ነው።

ሐ, በይእቲ ጊዜ ምንም ሳይቀይሩ ‘ሃ’ ፊደልን መጨመር ነው።

መ, በውእቶን ጊዜ ምንም ሳይቀይሩ ‘ሆን’ ፊደልን መጨመር ነው።

ምሳሌ፡-

መራሒ	ሥጋ	ገቦ	አንበሳ
ውእቱ	ሥጋሁ	ገቦሁ	አንበሳሁ
ውእቶሙ	ሥጋሆሙ	ገቦሆሙ	አንበሳሆሙ
ይእቲ	ሥጋሃ	ገቦሃ	አንበሳሃ
ውእቶን	ሥጋሆን	ገቦሆን	አንበሳሆን

3, ብዙ ስሞች/plular nouns/ ሲረቡ አብዛኞቹ መድረሻ ቀለማቸውን ኃልስ አድርገው (‘አንቲ’ ን እና ‘አነ’ ን ሳይጨምር) ባዕድ ቅጽል ይጨምራሉ።

መራሒ	ሐዋርያት	አብያት	ከናፍር
ውእቱ	ሐዋርያቲሁ	አብያቲሁ	ከናፍሪሁ
ውእቶሙ	ሐዋርያቲሆሙ	አብያቲሆሙ	ከናፍሪሆሙ
ይእቲ	ሐዋርያቲሃ	አብያቲሃ	ከናፍሪሃ

ውእቶን	ሐዋርያቲሆን	አብያቲሆን	ከናፍሪሆን
አንተ	ሐዋርያቲከ	አብያቲከ	ከናፍሪከ
አንትሙ	ሐዋርያቲክሙ	አብያቲክሙ	ከናፍሪክሙ
አንቲ	ሐዋርያትኪ	አብያትኪ	ከናፍርኪ
አንትን	ሐዋርያቲክን	አብያቲክን	ከናፍሪክን
አነ	ሐዋርያትየ	አብያትየ	ከናፍርየ
ንሕነ	ሐዋርያቲነ	አብያቲነ	ከናፍሪነ

5, ከላይ ከታዩት የስም እርባታ ስልቶች አፈንግጠው የሚረቡ ስሞች አሉ። እነዚህም ሕገ ወጦች ይባላሉ።

ምሳሌ፡- አብ፡ አቡሁ፣ አቡሆሙ፣ አቡሃ፣ አቡሆን፣ አቡከ፣ አቡክሙ፣ አቡኪ፣ አቡክን፣ አቡየ፣ አቡነ

ምልማድ ፫

ሀ, የሚከተሉትን ስሞች በአስሩ መራሕያን ዘርዝሩ።

ዜና	ቅዳሴ	ፍሬ	መንግሥት	መላእክት	አግብርት	ርእስ	ብረከ	አብራክ
ጦማር	ሀቅል	አብህርት	ዘባን	ዘባናት	አዕይንት	ፆም	አዕዋም	ስምዕ
ሲመት	እክል	ደብር	አድባራት	ልብስ	ዐራት			

ለ, የሚከተሉትን ዐ/ነገሮችወደ ግእዝ ለዉጡ።

1. ቅዳሴውን ሰማን።
2. የጥበብ ሃገሯ ወዴት ነው?
3. አምላኬ ሆይ ብርሃኔ አንተ ነህ።
4. ቅዱስ ሥጋውን በላን።
5. ማርታና አየለ ለእግዚአብሔር ዘመሩ።

ሐ, የሚከተሉትን አዛምዱ።

<u>ሀ</u>	<u>ለ</u>	
1, ውእቱ	ሀ, ወልዱ	ኀ, ሰኮናሆን
2, ውእቶሙ	ለ, እኁሁ	ነ, ከዋክብቲክሙ
3, ይእቲ	ሐ, አብያቲሆን	አ, ቤቶሙ
4, አንትሙ	መ, አእባኒከ	
5, አንተ	ሠ, ርእሳ	
6, ውእቶን	ረ, አፍራሲየ	
7, አንቲ	ሰ, ዘመድነ	
8, አንትን	ቀ, አዝማዲነ	
9, አነ	በ, ልሳንኪ	
10, ንሕነ	ተ, ገቦየ	

፩.፺ መስተዋድዳን ቀለማት

በንግግርም ሆነ በጽሑፍ ጊዜ ከስም እና ከግስ በተጨማሪ ከስም ላይ ወይም ከግስ ላይ እየወደቁ የንግግሩን/የጽሑፉን ሐሣብ የተሟላ እንዲሆን የሚያደርጉ ቀለማት አሉ፡፡ እነዚህም በግእዝ ቋንቋ ሰዋስው አገባብ ይባላሉ፡፡አገባባት በሶስት የሚከፈሉ ሲሆን ዐቢይ አገባብ፣ ንዑስ አገባብ፣ ደቂቅ አገባብ ይባላሉ፡፡ በግእዝ ሰዋስው ደቂቅ አገባብ የተባሉት በአማርኛ መስተዋድዳን የሚባሉት ናቸው፡፡ ለምሳሌ ያህል ከሶስቱም አገባባት የተውጣጡ ቃላት ከዚህ በታች ተዘርዝረዋል፡፡

<u>አገባብ</u>	<u>የአማርኛ ፍቺ</u>	<u>አገባብ</u>	<u>የአማርኛ ፍቺ</u>
ዲበ፣ላዕለ፣መልዕልተ	በ _ ላይ	ዝንቱ/ዝ	ይህ
ታሕተ፣መትሕተ	በ _ ታች	ዛቲ	ይህች
ማዕከለ	መካከል/በ _ መካከል	እሉ	እኚህ
ውስተ	ውስጥ/በ _ ውስጥ	እላ	እኚህ
ቅድመ	በፊት/በ _ ፊት	ዘ፣እለ፣እንተ	የ

ድኅረ	በኋላ/በ _ ኋላ	በይነ፣በእንተ፣እንበይነ	ስለ
እስከ(እስከነ)	እስከ	በይነዝንቱ፣በእንተዝንቱ	ስለዚህ
ኀበ	ወደ/ዘንድ	እምድኅረዝንቱ	ከዚህ በኋላ
መንገለ	ወደ	እስመ / አምጣነ / አኮኑ	ና
አምሳለ	እንደ	መጠነ	ያህል
ከመ	እንደ	ዳዕሙ / ባህቱ	ነገር ግን
ምስለ	ጋር	አላ	እንጅ
እንበለ	ያለ፣በቀር	ወሚመ/አው	ወይም
እም/እምነ	ከ	ናሁ	እነሆ
እመ	ቢ፣ባ፣ብ፣ሊ፣ከ ፣ኪ	እፎ	እንዴት
እንዘ	እየ፣ሲ፣ሳ፣ስ	ጌሠም	ነገ
ሶበ/አመ	በ _ ጊዜ	ዮም/ይዕዜ	ዛሬ
ጊዜ	በጊዜ/በ _ ጊዜ	ትማልም	ትላንት

ምሳሌ ፡- በሚከተሉት ዐ/ነገሮች ውስጥ መስተዋድዳን ቀለማቱን አስተውሉ

ሀ, አመ ተሰቅለ ክርስቶስ መልዕልተ መስቀል ፀሐይ ጸልመ፡፡

ለ, ናሁ ተወልደ ዮም ቤዛ ኵሉ ዓለም በከመተነበየ ኢሳይያስ ነቢይ።

ሐ , ነግሠ ሞት እምነ አዳም እስከ ሙሴ

መ , አመ ይመጽዕ ወልድኪ ምስለ አእላፍ መላእክቲሁ።

ሠ , ሰአሊ ለነ ማርያም በቅድሜሁ።

ረ , ተዐውቀ ዝንቱ ብእሲ በኀበ ሊቃውንትአምጣነ ምሁር ውእቱ።

<u>የመስተዋድዳን ዝርዝር በመራሕያን</u>

መስተዋድዳን ቀለማት የሚዘረዘሩ እና የማይዘረዘሩ አሉ።ከማይዘረዘሩት ለምሳሌ እም፣እስከ የሚዘረዘሩት መስተዋድዳን ግን በአሥሩ መራሕያን በአገናዛቢ ቅጽል አማካኝነት ይዘረዘራሉ።(ስለ አገናዛቢ ቅጽል የስም ዝርዝር በመራሕያን የሚለውን ክፍል አስታውሱ።) በሚዘረዘሩበት ጊዜም አብዛኛዎቹ መድረሻቸውን ወደ ኀምስ ይለውጣሉ።

ምሳሌ ፡- 1, መንገለ

መንገሌሁ =ወደ እርሱ	መንገሌከ =ወደ አንተ	መንገሌየ =ወደ እኔ
መንገሌሆሙ=ወደ እነርሱ	መንገሌክሙ =ወደ እናንተ	መንገሌነ = ወደ እኛ
መንገሌሃ=ወደ እሷ	መንገሌኪ =ወደ አንቺ	
መንገሌሆን=ወደ እነርሱ	መንገሌክን =ወደ እናንተ	

2, ቅድመ

ቅድሜሁ =በፊቱ	ቅድሜከ =በፊትህ	ቅድሜየ = በፊቴ
ቅድሜሆሙ =በፊታቸው	ቅድሜክሙ =በፊታችሁ	ቅድሜነ =በፊታችን
ቅድሜሃ =በፊቷ	ቅድሜኪ =በፊትሽ	
ቅድሜሆን =በፊታቸው	ቅድሜክን=በፊታችሁ	

ከኀምስ ውጭም መድረሻቸውን ወደ ራብዕ እና ሳልስ በመቀየርየሚዘረዘሩ አሉ።

ምሳሌ ፡- 1, ከመ

ከማሁ = እንደ እርሱ	ከማከ = እንደ አንተ	ከማየ = እንደ እኔ
ከማሆሙ = እንደ እነርሱ	ከማክሙ = እንደ እናንተ	ከማነ = እንደ እኛ
ከማሃ = እንደ እርሷ	ከማኪ = እንደ አንቺ	
ከማሆ = እንደ እነርሱ	ከማክን = እንደ እናንተ	

2, ውስተ

ውስቴቱ = በውስጡ	ውስቴትከ = በውስህ	ውስቴትየ = በውስጤ
ውስቴቶሙ = በውስጣቸው	ውስቴትክሙ = በውስጣችሁ	ውስቴትነ = በውስጣችን
ውስቴታ = በውስጧ	ውስቴትኪ = በውስጥሽ	

ውስቴቶን = በውስጣቸው ውስቴትክን = በውስጣችሁ

ምልማድ ፬

፩, የሚከተሉትን ተርጉሙ።

ሀ , ወይቤላ መልአክ ኢትፍርሒ ማርያም እስመ ረከብኪሞገሰ በኀበ እግዚአብሔር

ለ , ሰላም ለኪ እንዘ ንሰግድ ንብለኪማርያም እምነ ናስተበቍዐኪ

ሐ , ናሁ እም ይእዜሰ ያስተበጽዑኒ ኵሉ ትውልድ

መ , እኪሕደከ ሰይጣን በቅድመ ዛቲ ቤተክርስቲያን

ሠ , አእምሩ ከመ ኮነ እግዚአብሔር ኄር

፪ , የሚከተሉትን መስተዋድዳን ቀለማት ዘርዝሩ።

ዲበ	ድኅረ	እለ	ታሕተ
ምስለ	ባሕቲት	ማእከለ	ኀበ
እምነ	እንተ	እንበለ	አምሳለ

የ"ለ" እና የ"በ" ዝርዝር

"ለ" እና "በ" ቀጥራቸው ከመስተዋድዳን ሲሆን ትርጉማቸውም እንደሚከተለውይሆናል።

<u>የ"ለ" ትርጉም</u>

- በቁም ቀሪ (ለ) ምሳሌ :- ሰድ ሎቱ መጽሐፎ ለእኁከ
- ዘርፍ አያያዥ (የ) ወረዱ ግብጻ ዉሉዱ ለያዕቆብ
- ተጠቃሽ ተሳቢ(ን) ንሴብሖ ለአምላክነ
- አዳማቂ(ትርጉም የለሽ) ዘጸምዐ ለይምጻዕ ኀቤየ

<u>የ"በ" ትርጉም</u>

- በቁም ቀሪ ምሳሌ:- ኤልያስ ዐርገ በሰረገላ እሳት።
- ለ ተናፀሩ ገጽ በገጽ።
- በ _ጊዜ በምንዳቤየ ተዘከርኩከ።

"ለ" እና "በ" በአሥሩ መራሕያን እንደሚከተለው ይዘረዘራሉ።

ሎቱ	ለክሙ	ቦቱ	ብክሙ
ሎሙ/ሎቶሙ	ለኪ	ቦቶሙ/በሙ	ብኪ
ላቲ	ለክን	ባቲ	ብክን
ሎን/ሎቶን	ሊተ/ልየ	ቦቶን/ቦን	ብየ
ለከ	ለነ	ብከ	ብነ

የ"ለ" እና "በ" ዝርዝሮ ች በዐ/ ነገር ውስጥ ሁለት ዓይነት አገልግሎት ያላቸው ሲሆን ከመስተዋድድ ዝርዝርነታቸው በተጨማሪ የነባር አንቀጹ "ቦ" እና "ሎ" ዝርዝሮችም ናቸውና የነባር አንቀጽነት ትርጉም አላቸው።

<u>**፩ መደበኛ ሆነው ሲያገለግሉ**</u> :- መደበኛ ሆነው የሚያገለግሉትም ከግሥ ቀድመው ከመጡ ነው። በዐ/ነገሩ ውስጥ ማሰሪያ አንቀጽ ከሌለ ነባር አንቀጽ ሆነው ያገለግላሉ። የሚኖራቸውም ትርጉም እንደሚከተለው ይሆናል።

<u>**የ"ለ" ዝርዝር**</u> ሎቱ= ለእርሱ፣አለው፣አለለት፣ኖረለት፣ነበረለት፣ይገባዋል

ሎሙ/ሎቶሙ= ለእነርሱ፣አላቸው፣አለላቸው፣ኖረላቸው፣ነበረላቸው፣ይገባቸዋል

ላቲ= ለእርሷ፣አላት፣አለላት፣ኖረላት፣ነበረላት፣ይገባታል

ሎን/ሎቶን= ለእነርሱ፣አላቸው፣አለላቸው፣ኖረላቸው፣ነበረላቸው፣ይገባቸዋል

ለከ= ለአንተ ፣አለህ፣አለልህ፣ኖረልህ፣ነበረልህ፣ይገባሃል

ለክሙ= ለእናንተ ፣አላችሁ፣አለላችሁ፣ኖረላችሁ፣ነበረላችሁ፣ይገባችኋል

ለኪ= ለአንቺ ፣አለሽ፣አለልሽ፣ኖረልሽ፣ነበረልሽ፣ይገባሻል

ለክን= ለእናንተ ፣አላችሁ፣አለላችሁ፣ኖረላችሁ፣ነበረላችሁ፣ይገባችኋል

ለነ= ለእኔ፣አለኝ፣አለልኝ፣ኖረልኝ፣ነበረልኝ፣ይገባኛል

ሊተ/ልየ= ለእኛ፣አለን፣አለልን፣ኖረልን፣ነበረልን፣ይገባናል

<u>የ"በ" ዝርዝር</u> ቦቱ= በእርሱ፣አለው፣አለበት፣ኖረበት፣ነበረበት፣ነበር፣አለ

ቦቶሙ/ቦሙ= በእነርሱ፣አላቸው፣አለባቸ፣ኖረባቸው፣ነበረባቸ፣ነበሩ፣አሉ

ባቲ= በእርሷ፣አላት፣አለባት፣ኖረባት፣ነበረባት፣ነበረች፣አለች

ቦቶን/ቦን= በእነርሱ፣አላቸው፣አለባቸ፣ኖረባቸው፣ነበረባቸ፣ነበሩ፣አሉ

ብከ= በአንተ፣አለህ፣አለብህ፣ኖረብህ፣ነበረብህ፣ነበርህ፣አለህ

ብክሙ= በአናንተ፣አላችሁ፣አለባችሁ፣ኖረባችሁ፣ነበረባችሁ፣ነበራችሁ፣አላችሁ

ብኪ= በአንቺ፣አለሽ፣አለብሽ፣ኖረብሽ፣ነበረብሽ፣ነበርሽ፣አለሽ

ብክን= በአናንተ፣አላችሁ፣አለባችሁ፣ኖረባችሁ፣ነበረባችሁ፣ነበራችሁ፣አላችሁ

ብየ= በእኔ፣አለኝ፣አለብኝ፣ኖረብኝ፣ነበረብኝ፣ነበርሁ፣አለሁ

ብነ= በእኛ፣አለን፣አለብን፣ኖረብን፣ነበረብን፣ነበርን፣አለን

ምሳሌ ፦ ዘየአምን ብየ ቦ ሕይወት ዘለዓለም።

ብከ ንወግዖሙ ለከሎሙ ፀርነ።

ብኪ ወጽዐ አዳም እምሲዖል።

ለከ ንፌኑ ልዑለ ውዳሴ።

ሎቱ ስብሐት።

ለነ ለአግብርቲከ ሀበነ አዕይንተ አእምሮ።

<u>፪ ተቀባይ ሆነው ሲያገለግሉ፦</u> የ"ለ" እና "በ" ዝርዝሮች ተቀባይ ሆነው እንዲያገለግሉ ሁልጊዜም ከግስ በኋላ መምጣት አለባቸው። የሚኖራቸው ትርጉምም እንደሚከተለው ይሆናል።

<u>የ"ለ" ዝርዝር ች</u>		**<u>የ"በ" ዝርዝር ች</u>**	
ሎቱ= ለት	ለክሙ= ላችሁ	ቦቱ= በት	ብክን =ባችሁ
ሎሙ/ሎቶሙ= ላቸው	ለኪ= ልሽ	ቦቶሙ/ቦሙ= ባቸው	ብኪ = ብሽ
ላቲ= ላት	ለክን= ላችሁ	ባቲ= ባት	ብክን =ባችሁ
ሎን/ሎቶን= ላቸው	ሊተ/ልየ= ልኝ	ቦቶን/ቦን= ባቸው	ብየ =ብኝ
ለከ= ልህ	ለነ= ልን	ብከ= ብህ	ብነ =ብን

ምሳሌ ፦ሰገደ ላቲ= ሰገደላት | መጽዑ ቦሙ= መጣባቸው

ፈነወ ላቲ= ላከላት | ሞተ ብኪ አቡኪ= አባትሽ ሞተብሽ

ብልዐ ሊተ= ብላልኝ | አፍልስ ቦሙ= አሸሸባቸው

አምጽዐ ሎሙ= አመጣላቸው | ማሰነ ብነ ንዋይነ= ገንዘባችን ጠፋብን

አሕየወ ሎቱ= አዳነለት | አርኀቀ ብከ= አራቀብህ

<u>ማስታወሻ፦</u> "ቦ" ነባር አንቀጽ ሲሆን በመኖር ግሥ ይነገራል። (ነው፣ነበር፣አለ) በአሥሩ መራሕያን ሲዘረዘር እንደ መስተዋድዱ "በ" ይዘረዘራል።ይህንንም ከላይ አይተናል።"ቦ" አሥሩንም ዝርዝሮቹን ተክቶ ይነገራል።

ምሳሌ፦ሀ, ቦ ጊዜ ለኵሉ።(የ "ቦ" ትርጉም አለው)

ለ , ቦ አዳም ውስተ ገነት መጠነ ሰብዐቱ ዓመት።(የ "ቦ" ትርጉም ነበረ)

ሐ, ቦ እለ ይብሉከ ዮሐንስሃ መጥምቅ።(የ "ቦ" ትርጉም አሉ)

የ "ቦ" ዝርዝሮች አፍራሻቸው አል ሲሆን የ"ለ" ዝርዝሮች ግን አፍራሽ የላቸውም።

ምሳሌ ፦ ሀ, አልብነ ንጉሥ ዘእንበለ ቄሣር

ለ, አልብኪ ነውር ወኢምንትኒ

ሐ, አልቦ ዘያድኅነከ እምእዴየ

<u>የ"ነ" ዝርዝር</u>

"ነ " ምንም እንኳ መስተዋድድ ባይሆንም በአገናዛቢ ቅጽል አማካኝነት በአሥሩ መራሕያን ይዘረዘራል። ክፍሉም በተውሳከ ግስ ምድብ መስተአምራዊ አንቀጽ አሳላማሽ ነው።

ነዋ(ናሁ) =እነሆ	ነየከ =እነሆህ	ነየ =እነሆኝ
ነዮ/ነዮሙ =እነኋቸው	ነየክሙ =እነኋችሁ	ነየነ =እነኆን
ነያ =እነኋት	ነየኪ =እነሆሽ	

ነዮን =እነኋቸው ነየክን =እነኋችሁ

ምሳሌ ፡-ወይቤሎሙ ጲላጦስ ለአይሁድ ነዋ ንጉሥክሙ
ነየ አመቱ ለእግዚአብሔር
ነያ እምከ ነዋ ወልድኪ

ምልማድ ፫

፩ የሚከተሉትን ዐ/ነገሮች ተርጉሙ

ሀ, አንተ ስቡሕ አንተ
ለ, አንቲ ውእቱ ሰዋስው
ሐ, አንተ ሖርከ ምስሌሃ
መ, አነ አእመርኩ ኪያሁ
ሠ, ዝንቱ ውእቱ ሥጋሁ ለክርስቶስ በአማን
ረ, አንተ ውእቱ ብርሀኑ ለዓለም
ሰ, አንተ ውእቱ ወልዱ ለአብ
ቀ, ገብርኤል ሰብሐ ኪያሃ
በ, ቅድስት ሐና እማ ይእቲ ለእግዝእትነ ማርያም
ተ, ካህናት ውእቶሙ አዕይንቲሁ ለእግዚአብሔር
ነ, ማርታ ወዳዊት እኆያን እሙንቱ

፪ የሚከተሉትን አስማምታችሁአሟሉ

ሀ, አነ______________ (መጽዐ) ኀቤሁ
ለ, ቶማስ ወማርታ ______________ (ቀተለ) አርዌ
ሐ, አንተ ውእቱ _________________ (አብ) ለሐሰት
መ, ዛቲ ይእቲ ___________________(ምዕራፍ) ለዓለም
ሠ, ኤሊያስ ሖረ _____________(ባሕቲት)

፩.፫ የቃላት ጥናት
ስመ ክፍላተ አካላት

በዚህ ክፍል የሰው ልጆችን የተለያዩ የሰውነት ክፍሎች በግእዝ ያላቸውን ስያሜ እንመለከታለን:: ለማጥናት ይረዳን ዘንድ በሶስት ዋና ዋና ክፍሎች ከፍለን እናጠናቸዋለን።

፩ ከተከሻ በላይ የሚገኙ የሰውነት ክፍሎች

ነጠላ	ብዙ	የአማርኛ ትርጉም
ርእስ	አርእስት	ራስ
ስእርት	ስእርታት	ፀጉር
ናላ		አናት
ሲበት		ሽበት
ገጽ		ፊት
መልታሕት		ፊት
ፍጽም		ግንባር
ቀርነብ	ቀራንብት	ቅንድብ

ነጠላ	ብዙ	የአማርኛ ትርጉም
ድማህ		መሀል ራስ
ጽፍሮ		ሹሩባ
ድንጉዝ		ጥቅል ስራ
ድምድማ		የተበጠረ ጎፈሬ
ከዋላ		ኋላ
መልታሕ	መላትሕ	ጉንጭ
ዐይን	አዕይንት	ዐይን
ምጉንጽ		ሽፋል

አንፍ	አእናፍ	አፍንጫ	አፍ	አፈው	አፍ
ከንፈር	ከናፍር	ከንፈር	ስን	አስናን	ጥርስ
መንሰከ/ጥረስ		መንጋጋ	ትናግ		ላንቃ
ልሣን	ልሣናት	ምላስ/አንደበት	ቃል	ቃላት	ድምፅ
እስትንፋስ	እስትንፋሳት	ትንፋሽ	ጉርዔ	ጉርዔት	ጉረሮ
ምራቅ		ምራቅ	ፋጻ		ፉጨት
ጉማ/ጉሕና		ጎርናና ድምፅ	ቃና		የዜማ ድምፅ
ሕልቅ		አገጭ	ጽሕም		ጢም
ክሳድ	ክሳውድ	አንገት	መትከፍ	መታከፍት	ትከሻ
አቀል		አእምሮ	አቅል		ጥበብ/ብልሀት/ሀሳብ

፪ ከወገብ በላይ የሚገኙ የሰውነት ክፍሎች

ነጠላ	ብዙ	የአማርኛ ትርጉም	ነጠላ	ብዙ	የአማርኛ ትርጉም
ዘባን	ዘባናት	ጀርባ	እንግድአ	እንግድአት	ደረት
ሕፅን		ብብት	እድ	አእዳው/እደው	እጅ
መዝራዕት	መዛርዕ	መዳፍ	ኲርናዕ	ኲርናዕት	ክርን
እመት	እመታት	ክንድ	እራሕ	እራሓት	መሀል እጅ
አፃብዕ	አፃብዕ	ጣት	ጽፍር	ጽፍራት	ጥፍር
ጥብዕ	ጥብዐት	ጡት	ገቦ	ገቦአት	ጎን
ከር/ክበድ	ከርሳት	የምግብ ቋት	ልብ	ልቡና	ልብ
ሕሊና		ሀሳብ	አማዑት		አንጀት
መሳውዕ		ጅማት	ንዋየ ውስጥ		ሆድ ዕቃ
ሐቋ	ሐቁያት	ወገብ			

3 ከወገብ በታች የሚገኙ የሰውነት ክፍሎች

ነጠላ	ብዙ	የአማርኛ ትርጉም	ነጠላ	ብዙ	የአማርኛ ትርጉም
ሕንብርት		እንብርት	ኲሊት	ኲሊያት	ኩላሊት
ሐሞት		አሞት	እኪት		የወንድ ብልት
አኒን		ቆለጥ	ሕልጽ		የሴት ብልት
ከረቤዛ		ሴት የምትገረዝበት	ዳዕሌ		ዳሌ
ቁይጽ	አቁያጽ	ጭን	ብረክ	አብራክ	ጉልበት

ከቢ		ባት	እግር	እእጋር/እገር	እግር
ሰኰና	ሰኳንው	ተረከዝ	መከየድ		ጫማ
ሌሎች ከሰውነት ክፍል ጋር የሚገናኙ ስሞች					
ቆም		ቁመት	መልክእ		መልክ
ቀይሕ	ቀይሐን	ቀይ	ጸሊም	ጸሊማን	ጥቁር
ነዊኅ	ነዊኃን	ረዥም	ሐጺር		አጭር
ሰንበል		ዛላ/ውበት	ዐፅም	አዕፅምት	አጥንት
ግዙፍ		ወፍራም	ላሕይ		ደም ግባት
ሐፍ		ወዝ	ዝንየት		ፍትወተ ሥጋ

ምሳሌዎች፡-ተንሥእ እግዚኦ አምላኪየ ወአድኅነኒ እስመ አንተ ቀሰፍኮሙ እለ ይጻረሩኒ በከንቱ፡፡ ሰነኒሆሙ ለኃጥዓን ሰበርከ፡፡

ወኢየኀድሩ እኩያን ምስሌከ፡፡ ወኢይነብሩ ዐማፅያን ቅድመ አዕይንቲከ፡፡

ሰላም ለርእስኪ በቅብአ ቅዳሴ ርሑስ፡፡ አኮ አኮ በቅብዐ ደነስ፡፡

ሰላም ለእንግድአኪ ለእሳተ መለኮት ምርፋቁ ዘይቄድስ ነፍሰ ወያጥዒ ሞቁ፡፡

እደውየ ይገብራ መሰንቆ ወአፃብየ ያስተዋድዳ መዝሙረ፡፡

ሰላም ለኩርናዕከ ኩርናዐ ክቡድ አንበሳ ዘቀጥቀጠ ኩሎን አርእስተ ስቡሐን እንሰሳ፡፡

ምልማድ ፮ ከዚህ በታች የተዘረዘሩትን ቃላት በተስማሚው ባዶ ቦታ ላይ ሙሉ፡፡

ስእርት	መዝራእት	እስኪት	ሲበት	ጽፍር	
አእጋሪከ	ጉርዔከ	ከርስ	ሰኰና	አቅልየ	
ጥብ	ዝንየት	ላህይ	ነዊህ	አንጉዕ	ልብከ

1. ብእሲት ቦን ዐብይ ________ ወብእሲሰ ንዑስ ውእቱ፡፡
2. ሰላም ለ_______ክንፈ ነፋስ እለ ይረውጻ አብያተ ግፉዓን ከመ የሐውጻ፡፡
3. .____________ ትእምርተ እድሜ ውእቱ፡፡
4. .__________ ቦ እም ላዕለ ኩሎን ክፍላተ ሕዋሳት፡፡
5. ሶበ ረከበኒ_______ ኢይበውእ ውስተ ቤተክርስቲን፡፡
6. ያዕቆብ ይትበሀል አኃዜ _________ ውስተ መጽሐፍ ቅዱስ፡፡
7. _________ ይብዕድ ብእሲ እም ብእሲት ፡፡
8. _________ ቦ ላዕለ አእዳው፡፡
9. በ ________ አሐሊ ሰናየ ወእኩየ አቅለ፡፡
10. ሰላም ______ ዘድምጸ ጉሕናሁ መደንግጽ፡፡

ምዕራፍ ፪

ሥርዓተ ንባብ ዘልሣነ ግእዝ

የግእዝ ቋንቋ የራሱ የሆነ የተወሰነ ሥርዓተ ንባብ አለው፡፡ይህ የንባብ ሥርዓቱ ከተፋለሰ ቋንቋው ለዛ ያጣል፡፡አንባቢውም ሆነ አድማጬ ምሥጢሩን ስለማይረዳው ቃሉ ትርጉም ያጣል፡፡ ስለዚህ የግእዝ መጻሕፍትን ሁሉ ለማንበብ የግእዝ ቋንቋን ሥርዓተ ንባብ መማር ይጠበቅብናል፡፡በግእዝ ቋንቋ ትምህርት ውስጥ አንዱ እና ትልቁ ክፍል የንባብ ህግጋቱነው፡፡በግእዝ ቋንቋ ሶስት ዓይነት የንባብ ዓይነቶች አሉ፡፡ ይህም አከፋፈል በንባብ ጊዜ ከድምፅ አወጣጥ አንጻር ነው፡፡

<u>፩ ግእዝ ንባብ</u> :- ይህ የንባብ ዓይነት ቃልን ከቃል እየለዩ የሚነበብበትየንባብ ዓይነት ሲሆን በአብነት ትምህርት ቤቶች የንባብ ትምህርት የመጀመሪያው የንባብ ደረጃ ነው፡፡ ፊደል የለየ ተማሪ የሚያነበው የመጀመሪያው የንባብ ዓይነት ነው፡፡ ሲነበብም ፊደልን ከፊደል እየለዩ በዝግታ ሳብ ሳብ እያለ የሚነበብ የንባብ ዓይነት ነው፡፡

<u>፪ ውርድ ንባብ</u> :- ይህ ሁለተኛው የንባብ ደረጃ ግእዝ ንባብን አንብቦ የጨረሰ ተማሪ የሚያነበው ቀጣይ ደረጃ ሲሆን የኀዘን ዜማ መልክ ያለው የንባብ ዓይነት ነው፡፡ሲነበብም ቃላትን ከቃላት እየለዩ ነው፡፡የግእዝ ንባብ ጐተት ዝግ ይል የነበረውን ሳብ ሳብ በማድረግ ይነበባል፡፡ሳቢ እና ተሳቢው ተነሽ እና ወዳቂው አንቀጹ እና አንቀጽ አጐላማሹ በየአመሉ እየተለየ የሚነበብበት የንባብ ዓይነት ነው፡፡

<u>፫ ቁም ንባብ</u> :- ከውርድ ቀጥሎ ሶስተኛው የንባብ ደረጃ ሲሆን ያለአንዳች ችግር ሕግጋተ ንባባትን ተነሽ ተጣዩን ወዳቂና ሰያፉን ጠንቅቆ በመለየት ጠበቅ ያዝ ለቀቅዘለግ ፈጠን እየተደረገ የሚነበብበት የንባብ ደረጃ ነው፡፡ ይህ የንባብ ዓይነት ዘወትር በቤተክርስቲያን በሊቃውንት ፊት ቅዱሳት መጻሕፍት የሚነበቡበት የንባብ ዓይነት ነው፡፡

፪.፩ የንባብ ዓይነቶች

በግእዝ ቋንቋ ትምህርት ውስጥ የታወቁት የንባብ ዓይነቶች አራት ናቸው፡፡ እነርሱም፡-

፩, ተነሽ	፫, ወዳቂ
፪, ሰያፍ	፬, ተጣይ

አንድን ቃል የአነባበብ ሥርዓቱን ለማወቅ የሚከተሉትን መለያዎች እንጠቀማለን

- መድረሻ ቀለም
- የሆሄያት ተጽዕኖ
- ተነባቢ ቀለም
- የቃሉ ባህርይ(ስም ወይም ግስ መሆኑ) በዚህ ክፍል ለአካሄድ እንዲያመቸን ከግስ ውጭ የሆኑትን ሁሉ ስም እንላቸዋለን

<u>፩ ተነሽ ንባብ</u>

ተነሽ ንባብ የሚባለው እንደ ቁጣ ቃል የሚነገር ተፈላጊውን ቀለም አንስቶ አንዝሮ የሚነበብ ንባብ ነው፡፡ተነስተው የሚነበቡ ቃላትን ለመለየት የሚከተለውን ዘዴ እንጠቀማለን፡፡

<u>ሀ, መድረሻ ቀለም</u> :- ተነስተው ሊነበቡ የሚችሉ ቃላት በአምስቱ የሆሄ ስልት የጨረሱ እንደሆነ ብቻ ነው፡፡እነዚህም፡- ግእዝ፣ካዕብ፣ሳልስ፣ራብዕ እና ሳብዕ ናቸው፡፡በእነዚህ ያልደረሰ ቃል ፈጽሞ ሊነሳ አይችልም፡፡

ምሳሌ፡-በግእዝ፡ ቆመ፣ገብረ፣ሐቀለ፣አንፈርዐፀ፣ሰበከ

በካዕብ፡ ቆሙ፣ገብሩ፣ሐቀሉ፣አንፈርዐፁ፣ሰበኩ

በሣልስ፡ ቁሚ፣ግበሪ፣ ሕቅሊ፣ስብኪ፣ቀድሲ

በራብዕ፡ ቆማ፣ ቀደሳ፣ አእመራ፣ ያእምራ

በሳብዕ፡ አሥመረቶ፣ንሴብሖ፣ይግብሮ

በግእዝ ወይም በሌሎቹ የጨረሰ ሁሉ ግን ተነስቶ ይነበባል ማለት አይደለም፡፡ለምሳሌ የሚከተሉትን ህገወጦች መመልከት እንችላለን፡፡

ህየ፣እወ፣ሠለስተ፣ክልኤተ፣አርባዕተ በግእዝ ቢጨርሱም ተነስተው አይነበቡም፡፡

አሐዱ፣ክልኤቱ፣ሠለስቱ፣አርባዕቱ በካዕብ ቢጨርሱም አይነሱም፡፡

<u>ለ, ተነባቢ ቀለም</u> :- የተነሽ ቃላት ተነባቢ ቀለማቸው ቅድመ መድረሻቸው ነው፡፡ ቅድመ መድረሻቸው ቆጣ ነዘር ብሎ ይነበባሉ፡፡

ምሳሌ፡ አእመረ፣ወረደ፣ቀተለ፣ሐወጸ

<u>ሐ, የቃል ክፍል</u> :- በአብዛኛው ተነስተው የሚነበቡ ቃላት ግሶች ናቸው፡፡

ማስታወሻ፡- ሶስት ቀለም ያላቸው በግእዝ ጀምረው ቅድመ መድረሻቸው ሳድስ በሆኑ ግሶች ሳድስ ቀለሙ ተውጦ ይነበባል፡፡

ምሳሌ፡- ገብረ፣ፈርሐ፣መርሐ፣መጽዐ
ኀረየ ዐሥርተ ወክልኤተ አርድእተ
አቅረብኩ ለከ እሳተ ወማየ ደይ እዴከ ኀበ ዘፈቀድከ
ንሴብሐከ እግዚኦ

፪ ተጣይ ንባብ

ተጣይ ቀለማት ሲነበቡ እንደ ወዳቂ ቀለም ያዝ ለቀቅ በማድረግ ነው፡፡

ሀ, መድረሻ ቀለም፡- ተጣይ ቀላት የሚጨርሱት በሳድስ ቀለም ብቻ ነው፡፡

ምሳሌ፡- ቅዱስ፣ ኀሩይ፣ መንሱት፣ መንበር፣ ሰዋስው፣ ልብ፣ ዮም፣ ጾም

ለ, ተነባቢ ቀለም፡- የተጣይ ቀለም ተነባቢ ቀለሙ ቅድመ መድረሻው ስለሆነ ይህን ቀለም ያዝ ቆየት በማድረግ ይነበባሉ፡፡

ሐ, የቃል ክፍል፡- ተጣይ ቃላት በአብዛኛው ስሞች ናቸው፡፡ ከግስ የወጡ ዘሮች በአብዛኛው ተጥለው ይነበባሉ፡፡

ምሳሌ፡- ኀሩያን፣ ቡሩክ፣ ሲሳይ፣ መላእክት
ፃድቃን ወሰማዕት ጽኑዓን በሃይማኖት
ንጉሥ ወካህናት ክቡራን በኀበ እግዚአብሔር

ማስታወሻ፡- የተጣይ ቃላት ሳድስ ቀለማት ተከታትለው ሲመጡ ቅድመ መድረሻቸው ተውጦ ይነበባሉ፡፡

ምሳሌ፡-ወርቅ፣ ፍቅር፣ ምድር፣ ምግብ፣ ዘርዕ፣ ቅድስት፣ ትስብእት

፫ ወዳቂ ንባብ

ይህ የንባብ ዓይነት ተፈላጊውን ቀለም ያዝ ቆየት በማድረግ ይነበባል፡፡ ወዳቂ ንባብ ወዳቂ ዜማ ባለው ድምጸ ማኀዘኒ ይነበባል፡፡

ሀ, መድረሻ ቀለም፡- የወዳቂ ቀለማት መድረሻ ቀለማት ሰባቱም ሊሆኑ ይችላሉ፡፡

ምሳሌ፡- በግእዝ፡- ሀየ፣ አሐደ፣ ክልዔተ
በካዕብ፡- ኵሉ፣ ብሔሩ፣ ዝንቱ፣ እሙንቱ፣ እማንቱ
በሳልስ፡- ቀታሊ፣ ገባሪ፣ ዛቲ፣ ኖላዊ፣ ነጋሢ፣ ዜናዊ
በራብዕ፡- ዜና፣ መና፣ ሠረገላ፣ ተድላ፣ መከራ፣ ሀገራ
በኀምስ፡- አይቴ፣ ምናኔ፣ ሥላሴ፣ ልምላሜ፣ ትካዜ
በሳድስ፡- ዝ ብቻ ነው(በሳድስ ወዳቂ ዝ ብቻ ነው)
በሳብዕ፡- ከበሮ፣ አእምሮ፣ እፎ፣ ተዋህዶ

ለ, ተነባቢ ቀለም፡- በወዳቂ ንባብ ጊዜ ተነባቢ ቀለሙ መድረሻ ቀለሙ ነው፡፡ተነባቢ ቀለሙን ያዝ ቆየት በማድረግ ይነበባል፡፡

ሐ, የቃል ክፍል፡- ወድቀው የሚነበቡ በአብዛኛው ስሞች ናቸው፡፡ በዚህ ትምህርት ከግስ ውጭ ያሉትን ሁሉ በስም ስር መድበናቸዋል

፬ ሰያፍ ንባብ

ይህ የንባብ ዓይነት ተፈላጊውን ቀለም እንደ ተነሽ ንባብ አስቆጥቶ አንዝሮ ይነበባል፡፡

ሀ, መድረሻ ቀለም፡- ሰያፍ ንባብ በሳድስ ብቻ ይጨርሳል፡፡

ለ, ተነባቢ ቀለም፡- ተነባቢ ቀለሙ ቅድመ መድረሻው ነው፡፡

ሐ, የቃል ክፍል፡- ተሰይፈው የሚነበቡ ስሞችም ግሶችም ናቸው፡፡

ምሳሌ፡- አእመረት፣ ቀተለት፣ ይወርድ፣ ይገብር፣ እቀትል፣ ቅትል፣ግበር፣ንላዕ
ኢሳያስ፣ ቶማስ፣ ገብርኤል፣ ጴጥሮስ፣ ዳንኤል፣ ቴዎፍሎስ
ገብርኤል ሰብሐ ኪያሃ
ንፁም ፆመ ወናፍቅር ቢጸነ

ማስታወሻ፡- ሰያፍ እና ተነሽ በአነባበብ አንድ ናቸው የሚለያዩት በመድረሻ ቀለማቸው ነው፡፡
ወዳቂ እና ተጣይ ሥርዓተ ንባባቸው አንድ ነው ቢባልም በተነባቢ ቀለም እና በመድረሻ ቀለም ይለያያሉ፡፡

፪.፪ ተናባቢ ንባብ

ሁለት የተለያዩ ቃላት በዘርፍ እና በባለቤትነት በአንድ ትንፋሽ እንደ እንድ ቃል ሲነበቡ ተናባቢ ንባብ ይባላል። ተናባቢ ሊሆኑ የሚችሉ ቃላት መድረሻቸው ሳድስ፣ ሣልስ፣ ራብዕ፣ ኃምስ፣ እና ሳብዕ የሆኑ ቃላት ብቻ ናቸው።ይህንንም በምሳሌ እንመለከተዋለን፡-

ሀ. በሳድስ የደረሰ ቃል ተናባቢ ሲሆን፡- በዚህ ጊዜ ሳድስ የነበረው መድረሻ ቀለሙ ወደ ግእዝ ይለወጣል።

ምሳሌ፡- መሰረት- መሰረተ ሕይወት፣ መሰረተ ዓለም
መንግሥት- መንግሥተ ሰማይ፣ መንግሥተ እግዚአብሔር ፣ መንግሥተ ዳዊት

ቤት - ቤተ መጽሐፍት፣ ቤተ እዚአብሔር፣ ቤተ አማኑኤል

ሊቅ - ሊቀ ካህናት፣ ሊቀ መላእክት፣ ሊቀ ጠበብት

ገብር -ገብረ አምላክ፣ ገብረ ኢየሱስ

ለ. በሣልስ የደረሰ ቃል ተናባቢ ሲሆን፡- በዚህ ጊዜ ሣልስ የነበረው መድረሻ ቀለሙ ወደ ኃምስ ይለወጣል።

ምሳሌ፡- ቀናዒ - ቀናዔ ቢጹ(በጓደኛው የሚቀና)

ብእሲ - ብእሴ እግዚአብሔር(የእግዚአብሔር ሰው)

ወሃቢ -ወሃቤ ሰላም(ሰላምን የሚሰጥ፣የሰላም ሰጭ)

ገባሪ - ገባሬ መንክራት(ድንቅ የሚሰራ)

ሐ. በራብዕ የደረሰ ቃል ተናባቢ ሲሆን፡- በዚህ ጊዜ ራብዕ የነበረው መድረሻ ቀለሙ ሳይለወጥ ራብዕ ይሆናል።

ምሳሌ፡- ዜና - ዜና አበው ፣ (የአባቶች ነገር)

ደመና -ደመና ሰማይ፣ (የሰማይ ደመና)

ሰረገላ -ሰረገላ እሳት፣ (የእሳት ሰረገላ)

መ. በኃምስ የደረሰ ቃል ተናባቢ ሲሆን፡- በዚህ ጊዜ ኃምስ የነበረው መድረሻ ቀለሙ ሳይለወጥ ኃምስ ይሆናል።

ምሳሌ፡- ዝማሬ - ዝማሬ ዳዊት፣ ዝማሬ መላእክት

ምናኔ - ምናኔ ዓለም

ውዳሴ -ውዳሴ ማርያም፣ ውዳሴ አምላክ

ሠ. በሳብዕ የደረሰ ቃል ተናባቢ ሲሆን፡- በዚህ ጊዜ ሳብዕ የነበረው መድረሻ ቀለሙ ሳይለወጥ ራሱ ሳብዕ ይሆናል።

ምሳሌ፡- መሰንቆ - መሰንቆ ዳዊት (የዳዊት መሰንቆ)

አእምሮ - አእምሮ መጻሕፍት(የመጻሕፍት እውቀት)

ተዋርዶ -ተዋርዶ ክብር

ማስታወሻ፡-፩ ከላይ ካየናቸው ተናባቢዎች የሚለይ ተናባቢ አለ። ይህ የተናባቢ ዓይነት ሲተረጎም ከላይ እንዳየነው «የ» በመጨመር ሳይሆን «እንደዚህ የሚባል» እየተባለ ነው።ይህ ተናባቢ የስያሜ ተናባቢ ይባላል።

ምሳሌ፡- መልአከ ገብርኤል -ገብርኤል የሚባል መልአከ

ሰማዕተ ጊዮርጊስ - ጊዮርጊስ የሚባል ሰማዕት

፪ ከላይ ካየናቸው ሥርዐተ ንባብ ሌላ በመጥበቅ እና በመላላት የቃላት ሥርዓተ ንባብ ይለያያል።

ሀ. ላልቶ መነበብ

በአብዛኛው የእነዚህ ቃላት መሰረታቸው ቀተለ ነው።እነዚህን ቃላት(ላልተው የሚነበቡትን) ያዝ ጠበቅ አድርጎ ማንበብ አይቻልም።

ምሳሌ፡- ተከለ፣ ወለደ፣ ሰከበ፣ መሐለ፣ መሰለ፣ ገብረ ፣ፈትሐ

ለ. ጠብቆ መነበብ

በአብዛኛው የእነዚህ ቃላት መሰረታቸው ቀደሰ ነው። ሶስት ዓይነት አጥብቆ የማንበብ ዘዴ አለ።

1) የተሰጠው ግስ የቀደሰ ቤት ሲሆን ምሳሌ፡- ጸውዐ፣ ሰብሐ፣ ጸለየ፣ ሐወጸ
2) ሁለት ደጊመ ቃላት ተደጋግመው ከመጡ አንዱ ተጎርዶ ሌላው ጠብቆ ይነበባል። ምሳሌ፡- ሐመመ=ሐመ፣ጠበበ=ጠበ፣ ነደደ=ነደ
3) በገዳፍያነ ዘመድ ቀለማት(ቀ፣ገ፣ከ፣ነ) የተነሳ የሚተብቁ አሉ።ምሳሌ፡-ሰጠቀ፣ ሰበከ፣አመነ፣ኀደግሙ

ምልማድ ፩

ሀ.የሚከተሉትን እውነት ወይም ሐሰት በሉ

1) ቅድመ መድረሻቸውተነስተው የሚነበቡ ቃላት ሁሉተነሽ ወይም ሰያፍ ይባላሉ።
2) በሳድስ ቀለም የሚደርስ ቃል ሁሉ ተጣይ ነው።
3) አእመረ ብሎ ተነሽ ካለ ቀተለት ብሎ ተጣይ ይላል።
4) በሰባቱም የሆሄ ስልቶች የሚነበበው ወዳቂ ንባብ ብቻ ነው።
5) ጠብቆ የሚነበብ ሁሉ የቀደሰ ቤት ላልቶ የሚነበብ ሁሉ የቀተለ ቤት ነው።

ለ.የሚከተሉትን ቃላት ተርጉሙ ሥርዓተ ንባባቸውንም በቅደም ተከተል አሳዩ።

1) ወዳግመ ይመጽእ አምላክነ በግርማ መንግሥቱ።
2) መጋቤ ብርሃናት ውእቱ ራጉኤል ሊቀመላእክተ።
3) ዝማሬ መላእክት ያስተፌስሕ አልባበ ቅዱሳን።
4) አልቦሙ እዝን ዘይሰምዑ ቦቱ ቃለ እግዚአብሔር።

፪.፫ የተጸውዖ ስሞች የንባብ ሕግጋት

የተጸውዖ ስሞች የሚባሉት የቦታ፣ የሰው፣ የሀገር ወዘተ መጠሪያ ስሞች ናቸው። በግእዝ ቋንቋ የተጸውዖ ስሞች የራሳቸው የሆነ ሥርዓተ ንባብ አላቸው። እንዲሁ በዘፈቀደ አይነበቡም። የተጸውዖ ስሞች በሶስቱ ንባባት ይነበባሉ። እነርሱም ወዳቂ፣ ተጣይ እና ሰያፍ

ናቸው። የተጸውዖ ስሞች ተነሽ ንባብ የላቸውም። ማንኛውም ከሳድስ ውጭ የጨረሰ ስመ ተጸውዖ ወድቆ የሚነበብ ሲሆን፤ በሳድስ የጨረሰ ደግሞ ተሰይፎ አሊያም ተጥሎ ይነበባል። በዚህ ክፍል በሳድስ የጨረሱ የተጸውዖ ስሞችን መለየት እንዴት እንደምንችል እንማራለን። በአጠቃላይ አንድ በሳድስ የጨረሰ የተጸውዖ ስም ሥርዓተ ንባብ ለማወቅ የሚከተለውን እንደመነሻ መውሰድ ይቻላል።

- ♣ ሦስት ቀለም ያለው ሆኖ በግእዝ ተነስቶ ድርድሩ ግእዝ፣ ራብዕ፣ ኃምስ እና ሳብዕ የሆነ ስም ይሰይፋል።
  ምሳሌ፡- ከነዓን፣ ረዐብ፣ ዐረብ፣ ኢጋግ፣ አሳፍ፣ አዜብ፣ አቤል፣ አሞጽ፣ ወዘተ...
- ♣ በግእዝ ተነስቶ ድርድሩ ካዕብ የሆነ ስም ይሰየፋል።
  ምሳሌ፡- ዘሩባቤል፣ አማኑኤል፣ ወዘተ...
- ♣ በግእዝና በራብዕ ተነስቶ የመድረሻው አጠገብ ሣልስ የሆነ ስም አይሰየፍም።
  ምሳሌ፡- ናብሊስ፣ አቡቀለምሲስ፣ ወዘተ...
- ♣ በካዕብ ተነስቶ ድርድሩ ካዕብ፣ ራብዕ፣ ኃምስ፣ ሳብዕ የሆነ ስም ይሰየፋል።
  ምሳሌ፡- ሱቱኤል፣ ዱማቲዎስ፣ቡኤዝ፣ ወዘተ...
- ♣ በካዕብ ተነስቶ ድርድሩ ደካማ ቀለም ያለበት አይሰየፍም።
  ምሳሌ፡- ሱራፌል፣ ሩፋኤል፣ ኡራኤል፣ ወዘተ...
- ♣ በሣልስ ተነስቶ ድርድሩ ራብዕና ሳብዕ የሆነ ስም ይሰየፋል።
  ምሳሌ፡- ሲድራቅ፣ ሚሳቅ፣ ሲሞን፣ ቂርቆስ፣ ሲረዝምም ኢሳይያስ፣ ጢሞቲዎስ፣ ወዘተ...
- ♣ በሳልስ ተነስቶ ደካማ ሦስት ቀለም ሲደረደር፤ የመድረሻው አጠገብ ሣልስ፣ኃምስና ሳብዕ የሆነበት ስም አይሰየፍም።
  ምሳሌ፡- ጊዮርጊስ፣ ሚካኤል፣ ጲላጦስ፣ ሊባኖስ፣ ወዘተ...
- ♣ በራብዕ ተነስቶ ድርድሩ ካዕብ፣ ራብዕ፣ ኃምስና ሳብዕ የሆነ ስም ይሰየፋል።
  ምሳሌ፡- ሳሙኤል፣ ናባል፣ ሳቤቅ፣ ባሶር፣ ባሮክ፣ ወዘተ...
- ♣ በኃምስ ተነስቶ ድርድሩ ካዕብ፣ ራብዕ፣ ኃምስ፣ ሳድስና ሳብዕ የሆነ ስም ይሰየፋል።
  ምሳሌ፡- ሴኬም፣ ኤርምያስ፣ ቄርሎስ
- ♣ በኃምስ ተነስቶ ድርድሩ ሦስት ደካማ ቀለም የመድረሻው ኋላ ኃምስ መድረሻው ሳድስ የሆነ ስም አይሰየፍም።
  ምሳሌ፡- ኤልሳቤጥ፣ ኤልዛቤል፣ ኤልያቄም፣ ሄሮድስ፣ ወዘተ...
- ♣ በሳድስ ተነስቶ ድርድሩ ራብዕ፣ ኃምስ፣ ሳድስና ሳብዕ የሆነ ስም ይሰየፋል።
  ምሳሌ፡- ብራኤል፣ ብሔሞት፣ ብልዮስ፣ ግዮን፣ ሲበዙም ከማሁ እለእስክንድሮስ፣ ወዘተ...
- ♣ በሳድስ ተነስቶ መካከሉ ሦስት ደካማ ቀለም ሲሆን አይሰየፍም።
  ምሳሌ፡- እስጢፋኖስ፣ እግዚአብሔር፣ ወዘተ...
- ♣ ፍፁም ሳድስ ሲሆን አይሰየፍም።
  ምሳሌ፡- እስክንድር፣ ግብፅ፣ ቅምር፣ ወዘተ...
- ♣ በሳብዕ ተነስቶ ድርድሩ ራብዕ፣ ኃምስና ሳብዕ የሆነ ስም ይሰየፋል።
  ምሳሌ፡- ቶማስ፣ ሮቤል፣ ሶፎር፣ ኮቦር፣ ወዘተ...
- ♣ በሳብዕ ተነስቶ የመድረሻው ኋላ ሣልስ ሲሆን አይሰየፍም።
  ምሳሌ፡- ሆለሆርኒስ
- ♣ ሁለት ቀለም የሆነ ስም ሁልጊዜም ተጥሎ ይነበባል እንጅ አይሰየፍም።
  ምሳሌ፡- ቡዝ፣ ካም፣ ኖኅ፣ አግ፣ ኖብ፣ ወዘተ...
- ♣ የመጨረሻው ቀለም ካእብ፣ ሣልስ፣ ራብዕ፣ ኃምስና ሳብዕ የሆነ ስም አይሰየፍም።
  ምሳሌ፡- ኢያሱ፣ ሱሲ፣ አቢሳ፣ ሙሴ፣ ጋይሶ፣ ወዘተ...

፪.፬ የሆሄያት ተጽእኖ

ቃላት ከላይ ያየናቸው የንባብ ሕግጋትን እንዲያፈርሱ የሚያደርጉ፤በሥርዓተ ንባብ ላይ ተጽእኖ የሚያመጡ ሆሄያት አሉ። እነርሱም ትራስ ቀለማት ይባላሉ። እነርሳቸውንም (ሰ፣ሂ፣ኒ፣ሃ) በዚህ ክፍል እናያቸዋለን።

፩. ሰ «ሰ» ከወዳቂ ቃላት ላይ ሲወድቅ(ከ«ዝ» ውጭ) ተነሽ ያደርጋቸዋል።ተጣይ(በሳድስ የሚጨርሱ) ቃላትን ግን አይለውጣቸውም (ወድቀው ይነበባሉ)።

ምሳሌ፡-

ወዳቂ	ተነሽ		ወዳቂ	ተነሽ		ተጣይ	ወዳቂ
ዝንቱ	ዝንቱሰ	........በካዕብ	እንበሌሁ	እንበሌሁሰ	.........በካዕብ	ዮም	ዮምሰ
ከሣቲ	ከሣቲሰ	..........በሣልስ	መከራ	መከራሰ	...........በራብዕ	ምድር	ምድርሰ

ይእዜ ይእዜሰ ....በኃምስ ተዋሕዶ ተዋሕዶሰ ....በሳብዕ

«ሰ» አንቀጽነት በሌላቸው (ግስ ባልሆኑ) ተነሽና ሰያፍ ቃላት ላይ ተደርቦ በወዳቂነት እንዲነበቡ ያደርጋል።

ምሳሌ፡-

ተነሽ	ወዳቂ	ተነሽ	ወዳቂ
አንተ	አንተሰ	ግብርከ	ግብርከሰ
አምላክነ	አምላክነሰ	ገብርኤል	ገብርኤልሰ
አማኑኤል	አማኑኤልሰ	ውእቱ	ውእቱሰ

፪ «ሂ»፣«ኒ»፣«ሃ»

«ሂ» እና «ኒ» በስም መድረሻ ላይ እየገቡ ም፣ እንኳን፣ ደግሞ፣ ግን ተብለው ይፈታሉ።በተነሽ እና በሰያፍ ቃላት ላይ ሲወድቁ በወዳቂነት እንዲነበቡ ያደርጋሉ። ወዳቂ እና ተጣይን ግን አይለውጧቸውም።

ምሳሌ፡- ኩኑ ቅዱሳነ እስመ <u>አነሂ</u> ቅዱስ
አነ አሐውር <u>ወአንተኒ</u> ትልወኒ
አነ እሰክብ <u>ወእኑየኒ</u> ይትነሣእ
} ያወድቋቸዋል።

አ ድንግል <u>መላእክትኒ</u> ይሰግዱ ለኪ
<u>ወይእዜኒ</u> ነገሥት ለብዉ
ወ<u>አዕይንቲሁኒ</u> ኀበ ነዳይ ያስተሐይጻ
ወ<u>ሣህሉኒ</u> ለትውልደ ትውልድ ለእለ ይፈርህዎ
} ያወድቋቸዋል(አይለውጧቸውም)።

«ሃ» ሁልጊዜ በስሞች ላይ እየወደቀች ወድቀው እንዲነበቡ ታደርጋለች።

ምልማድ ፪

፩ የተሰመረባቸውን ቃላት ሥርዓተ ንባብ ለዩ

ሀ, ሰላም ለ<u>ስዕልኪ</u> እንተ <u>ሰዐላ</u> በእዱ <u>ሉቃስ</u> ጠቢብ እምወንጌላውያን <u>አሐዱ</u>

ለ, ገሪማ <u>ገሪምከኒ</u>

ሐ, አነኑ ዐቃቢሁ <u>ለአቤል</u>

መ, ኀበ ሀለዉ <u>ክልዔቱ</u> ወሠለስቱ ግቡአን በስምየ ሀሎኩ <u>አነ</u> ማእከሌክሙ

ሠ, እመሰ <u>ትፈቅድ</u> ፍጹመ ትኩን <u>ሖር</u> ወሢጥ ኵሉ ዘብከ ሀብ ለነዳያን ወታጠሪ መዝገበ በ<u>ሰማያት</u>ወንዓ ትልወኒ

ረ, <u>አንተ</u> ኲክህ ወዲበ ዛቲ ኲክህ አሐንጻ ለ<u>ቤተክርስቲያን</u> ወአናቅጸ ሲኦል ኢይኄይልዋ

ሰ, እለ ውስተ ሲኦል <u>ፃዑ</u> ወእለ ውስተ <u>ጽልመት</u> <u>ተከሡቱ</u>

ሸ, ጊዜ <u>ተሰዓቱ</u> ሰዓት <u>የዐርጉ</u> መላእክት <u>ምግባሮ</u> ለሰብእ

ቀ, ውድስት <u>አንቲ</u> በአፈ ነቢያት ወ<u>ስብሕት</u> በሐዋርያት

፪ ትክክኛውን መልስ ምረጡ

1, ወነጸረት ብእሲተ ሎጥ ድኅሬሃ ወ<u>ኮነት</u> ሐውልተ ፄው የተሰመረበት ቃል ሥርዓተ ንባብ

ሀ, ተነሽ ለ, ወዳቂ ሐ, ተጣይ መ, ሰያፍ

2, ከተሰመረባቸው ቃላት ውስጥ ተጣይ ንባብ የያዘው የቱ ነው

ሀ, በኆሙስ <u>ዕለት</u> ወበመንፈቃ ለዕለት እትወለድ እምወለተ ወለትከ ሐ, ዘበጸጋሁ <u>ተፈጥረ</u> ኵሉ

ለ, <u>ስብሐቲሁ</u> ዘእም ኀቤሁ ወዉዳሴሁ እምዚአሁ መ, <u>ቅዳሴ</u> እግዚእ

3, ንስሐሰ ትሬስዮ <u>ለዘአበሰ</u> ከመዘኢአበሰ ለዘማዊ ድንግለ የተሰመረበት ቃል ሥርዓተ ንባብ

ሀ, ወዳቂ ለ, ተነሽ ሐ, ሰያፍ መ, ተጣይ

4, ትክክል የሆነው የቱ ነው

ሀ, ኢትክልዕዎሙ ለህጻናት ይምጽኡ ኀቤየ በሚለው ህጻናት የሚለው ቃል ወዳቂ ነው፡፡

ለ, አርዮስ ሰጠጣ ለልብስየ

ሐ, ኢትዮጵያ የሚለው ቃል ተነሽ ነው

መ, ኢትዮጵያ ታበጽሕ እደዊሃ ኀበ እግዚአብሔር በሚለው ዐ/ነገር ታበጽሕ የሚለው ቃል ተጣይ ነው

5, ንዑ ንረድ ወንክዐው ነገሮሙ ለከለዳውያን ከሚለው ዐ/ነገር ንረድ የሚለው ሥርዓተ ንባቡ

ሀ, ወዳቂ ለ, ተነሽ ሐ, ተጣይ መ, ሰያፍ

6, «ጳውሎስሰ» የሚለው ቃል ሥርዓተ ንባብ ሀ, ወዳቂ ለ, ተነሽ ሐ, ተጣይ መ, ሰያፍ

7, ከሚከተሉት ውስጥ ልዩ የሆነው ሀ, ሮቤል ለ, ቶማስ ሐ, ሄሮድስ መ, ገብርኤል
8, «ሰ» በትራስነት ቢገባበት ለውጥ የማያስከትለው በየትኛው ቃል ነው? ሀ, ንሕነ ለ, ደራሲ ሐ, ቅዳሴ መ, ትምህርት
9, ወድቆ የሚነበበው የትኛው ነው። ሀ, ሚካኤልሰ ለ, አንተሰ ሐ, ውእቱ መ, ከብረ

፫ ,ከሚከተለው አጭር ምንባብ የተሰመረባቸውን ቃላት ሥርዓተ ንባብ ለዩ

" አ ኣኃው ተዐቀቡ እምስካር እስመ **<u>ስካር</u>** ይዘሩ ልበ ወያደክም **<u>ሥጋ</u>** ወይሬስዮ ለብእሲ ይኩን **<u>ማኅደሮ ለሰይጣን</u>** ወያረስዖ ትሕርምታተ ዘእግዚአብሔር ወያተነትኖ ማዕከለ ሰብእ ወያመጽዕ **<u>ላዕሌሁ</u>** ኵሎ ነገረ ኃፍረት ወኃሣር ወዓዲ **<u>ይከውን</u>** **<u>ዕልወ</u>** ወይመርሖ ውስተ ቀትል ወይስሕቦ ውስተ ዝሙት ወዘይመስሎ **<u>ለዝንቱ</u>** ወያሐጕል ንዋዮ **<u>ወያረስዖ</u>** ጸሎተ ወኢያዜክሮ **<u>አምላኮ</u>** ወለብእሲ ስኩር ይሴስል ይርኅቆ እምኔሁ መላእክት ወዝኵሉ ይረክቦ በዝ ዓለም

፪.፫ መጠይቃን ቃላት

የአንድን ሰው ማንነት፤ የነገርን ምንነት ፤ የጊዜን መቼነት፤ የቦታን የትነት፤ የቁጥርን ስንትነት ወዘተ ለመጠየቅ የምንጠቀምባቸው ቃላት መጠይቃን ቃላት ይባላሉ። የጥያቄ ጥያቄነት የሚታወቀው በመጠይቃን ቃላቱ ነው እንጅ በጥያቄ ምልክት አይደለም። እነዚህም መጠይቃን ቃላት የሚከተሉት ናቸው።

፩, የሰውን ማንነት ለመጠየቅ የምንጠቀማቸው «መኑ» እና«አይ» ናቸው። በዐ.ነገር ውስጥ«ማን» ተብለው ይተረጎማሉ። ፊደላትን እየደረቡ ትርጉማቸውን ይለውጣሉ። ምሳሌ:- ለመኑ---ለማን፣ በመኑ---በማን፣ ከመመኑ----እንደማን ወዘተ ።«መኑ»እና «አይ» ከአስሩ መራሕያን ጋር ሲያገለግሉ በብዙ ቁጥሮች «እለ» ን ከፊት እያስገቡ ነው። እለመኑ የሚለው «እነማን» ተብሎ ይፈታል።

በነጠላዎቹ	በብዙዎቹ
መኑ አነ /አይ አነ	እለመኑ ንሕነ /እለአይ ንሕነ
መኑ አንተ /አይ አንተ	እለመኑ አንትሙ/እለአይ አንትሙ
መኑ አንቲ /አይ አንቲ	እለመኑ አንትን /እለአይ አንትን
መኑ ውእቱ /አይ ውእቱ	እለመኑ ውእቶሙ/እለአይ ውእቶሙ
መኑ ይእቲ /አይ ይእቲ	እለመኑ ውእቶን/እለአይ ውእቶን

ምሳሌ:- መኑ/አይ ዘተሰቅለ በቀራንዮ
መኑ/አይ ዘሣረራ ለምድር
መኑ/አይ ዘነበበ ሐሰተ

፪, የነገርን ምንነት ለመጠየቅ የምንጠቀማቸው «ምንት» እና«አይ» ናቸው።በዐ.ነገር ውስጥ«ምን» «ምንድን» ተብለው ይተረጎማሉ። ፊደላትን እየደረቡ ትርጉማቸውን ይለውጣሉ።ምሳሌ:- ለምንት---ለምን፣ ምንተ---ምንን(ተሳቢ) ፣ ምንታት---ምኖች(ብብዙ) ወዘተ ። ምንት በአስሩ መራሕያን ይዘረዘራል። አዘራዘሩም እንደሚከተለው ይሆናል።

ምንቱ =ምኑ ......በውእቱ	ምንታ=ምኗ ......በይእቲ
ምንቶሙ=ምናቸው......በውእቶሙ	ምንቶን =ምናቸው...በውእቶን
ምንትከ =ምንህ ......በአንተ	ምንትኪ=ምንሽ ......በአንቲ
ምንትከሙ=ምናችሁ...በአንትሙ	ምንትክን=ምናችሁ...በአንትን
ምንትየ =ምኔ ......በአነ	ምንትነ=ምናችን ...በንሕነ

ምሳሌ:- እግዚአብሔር ምንትነ ውእቱ ለነ
ክርስቶስ ምንታ ውእቱ ለማርያም

ማስታወሻ: «መ» በትራስነት እየገባ ተነስቶ እንዲነበብ ያደርገዋል።

ምሳሌ:- መኑመ ሰብእ ኢየአምሮ ለዝንቱ ወልድ። መኑመ ኢየአምር ምጽአቶ ለክርስቶስ።

ምልማድ ፫

ሀ, የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።መልሳችሁን በግእዝ ቋንቋ ጻፉ።

1. ለመኑ ተውህበ ሀብተ መንፈስ ቅዱስ ወለእለመኑ ተውህበ ዝንቱ መካን።
2. ለመኑ እለመኑ ተሰቅሉ ምስለ ክርስቶስ።
3. ለምንት ይደክም ሰብእ ኵሎን ጊዜያት።
4. አልአዛር ምንቶን ውእቱ ለማርያም ወለማረታ።
5. ዳዊት ምንቱ ውእቱ ለሰሎሞን።
6. አ ወልድየ ምንትከ ውእቱ ዘሐመከ።

7. ኤልሳቤጥ ምንትኪ ይእቲ ወለተ እምኪ።
8. በመኑ ተገብረ ዝንቱ ግብረ ኃጉል።
9. እለመኑ ውእቶሙ ዘልሣነ ግእዝ መምህራኒክሙ።

ለ, የሚከተሉትን ተርጉሙ።

1. እለመኑ ተዐስሩ ወእለመኑ ተፈትሑ።
2. እለመኑ አንትሙ ዘታስተዋርዱ ክብረነ።
3. መኑ ፈጠሮ ለእጓለእመሕያው ወመኑ ሣረሮ ለሰማይ።
4. በምንት ይመጽእ ኤርምያስ በሰረገላኑ ወሚመ በእግር።
5. አ አንስት ምንክን ውእቱ ዝንቱ ወሬዛ።

፫, የጊዜን መቼነት ለመጠየቅ የምንጠቀማቸው «ማእዜ» እና«አይ» ናቸው።አንድ ድርጊት የተከናወነበትን ጊዜና ሰዐት ለመጠየቅ የምንጠቀምባቸው ቃላት ናቸው። ምሳሌ:- ማእዜ ተሠገወ ወልደ እግዚአብሔር።

ማእዜ ውእቱ ዘተወለድከ እኁየ።

፬, የቦታን የትነት ለመጠየቅ የምንጠቀማቸው «አይቴ» እና«አይ» ናቸው።«የት»የሚል ትርጉም ያለው ሲሆን ቦታን ለመጠየቅ ይጠቅማል። ምሳሌ:- አይቴ ሖረ ወልድየ ወአይቴ ኀደረ።   አይቴ ብሔራ ለጥበብወአይቴ ማኀደራ።

አይቴ አሐውር እምቅድመ ገጽከ።   እምኀበ አይቴ ውእቱ መካኑ ዘተቀብረ ክርስቶስ።

፭, ሁኔታን ለመጠየቅ የምንጠቀመው «እፎ»ን ነው።ትርጉሙም እንዴት፣ ምንኛ፣ ምነው የሚል ፍቺ ያለው የንዑስ አገባብ ክፍል ነው። ለሰላምታ እና ለደህንነት መጠየቂያ ይሆናል። ከሌሎች ቀለማት ጋርም ሲጫፈር ሌላ ትርጉም ይኖረዋል።

ምሳሌ:- በእፎ---ለምን፣ለምንድን ፤ እፎ እፎ---እንዴት እንዴት

እፎ ወጠንክሙ ትምህርተ ግእዝ።

እፎ የዐቢ ዕቡይ ርእሶ።

ማስታወሻ:-«ኑ፣መ፣ኪ፣እንጋ፣ኢ» በቃሉ መድረሻ እየገቡ ግሡን ያጋንኑታል።

ከመዝኑ እንጋ አምኃ ይትአምኍ።

፮, የቁጥርን ስንትነት ለመጠየቅ የምንጠቀማቸው «እስፍንቱ» እና«ስፍን» ናቸው። ስፍን ለነጠላ ሲሆን እስፍንቱ ደግሞ ለብዙ ቁጥር ያገለግላሉ። በገቢርነት ለመናገር መድረሻውን ወደ ግእዝ ቀለም መለወጥ ነው።

ምሳሌ:- ስፍነ ዘመነ ሀለውከ በዝንቱ መካን።

ስፍን ውእቱ መዋዕሊከ።

፯, በግስ መድረሻ እየገቡ ለመጠየቅ የምንጠቀማቸው «ኑ» እና«ሁ» ። በግሥ መድረሻ ላይ ገብተው ግሡን መጠይቃዊ ያደርጉታል። በዐ.ነገር ውስጥ «ን» ተብለው ይፈታሉ።

ምሳሌ:- ሀሎኑ በዝ ሰማይ አምላከ እስራኤል አዶናይ።

አኮኑ ለእግዚአብሄር ትገኒ ነፍስየ።

በይነምንት ይዜኅር ባዕል ላዕለ ነዳይ። ኢይነዲሁ ዘብዕለ ወኢይብዕልሁ ዘነድየ።

፰, ቦኑ በዐ.ነገር ውስጥ «በውኑ» ተብሎ ይተረጎማል። በአብዛኛው «እፎ» ፣«በእፎ»፣«ለምንት» የሚባሉትን ቃላት አስቀድሞ ይነገራል።

ምሳሌ:- በእፎ ያፈቅር ስብእ ዓለመ ቦኑ ይመስሎ ኢየኀልፍ።

ቦኑ በከነቱ ፈጠርኮ ለእጓለእመሕያው።

ምልማድ ፬

ሀ, ለሚከተሉት ጥያቄዎች መልሳችሁን በግእዝ ቋንቋ ጻፉ።

1. ማእዜ ይመጽእ ክርስቶስ ቀማእዜ ይከውን ኅልፈተ ዓለም።
2. እስከማእዜኑ እግዚኦ ትረስአኒ ለግሙራ።
3. አይ ዕለት ተሰቅለ ክርስቶስ ዐለተ ዓርብኑ ወሚመ ዕለተ ረቡዕ።
4. ማእዜ መጻእክሙ ኀበ ዝንቱ መካን ወማእዜ ተሐውሩ እምዝንቱ መካን።
5. እፎ መጻእከ ጳውሎስ ኀበ ዝንቱ መካን ኢተሐፍርኑ በዘገበርኮ።
6. እፎ ተሐንጸ ዝንቱ ቤተ መቅደስ በእደ ሰብእኑ ወሚመ በግብረ መንፈስ ቅዱስ።
7. እፎ እፎ ተዋነዩ አብያጽየ።
8. እፎ ኀደርክሙ አዝማድየ በይእቲ ሌሊት።

ለ, የሚከተሉትን ዐ.ነገሮች ወደ ግእዝ ለውጡ።

1. ልጅህ ወደእናቱ ቤት ሄደ በዚያም አደረ።
2. አላዛርን በዘመዶቹ መቃብር አጠገብ ቀበርነው።
3. ክርስቶስ የተቀበረበት ቦታ በቀራንዮ ጎልጎታ ነው።

4. የትም ብትሄድ ከእኔ መሰወር አትችልም።
5. እኔ የምማረው በሐመረ ኖኅ ቅድስት ኪዳነ ምሕረት ቤተክርስቲያን ነው።
6. እሱ የሚያነበው ቤተ መጻሕፍት ነው።

ሐ, የሚከተለውን ንግግር አንብባችሁ የጎደለውን ሙሉ።

አርድእት፡-አ መምህርነ እስፍንቱ ኀለፉ ወእስፍንቱ ወድቁ በትምህርተ ልሣነ ግእዝ።
መምህር፡-_____________________።
አርድእት፡-_____________________።
መምህር፡-እሥራ ወስምንቱ ውእቱ።
አርድእት፡-_____________________።
መምህር፡-ዐሥርተ ወተሰዓተ ቀነይክዎለዝንቱ መጽሐፍ።
አርድእት፡-እስፍንተ ዓመታተ መሀርከ መምህርነ።
መምህር፡-_____________________።
አርድእት፡-ጥቀ ንሴብሐከ አ መምህርነ።
መምህር፡-_____________________።

፩.፮ የቃላት ጥናት

ስለ መዋለድ እና ዝምድና

የግእዝ ቃል	በብዙ	የአማርኛ ትርጉም
መካን[ፐ]	መካናት[ፐ]	መሃን
ፅንስት		እርጉዝ
ትክቶ		አደፍ (የወር አበባ)
መዋዕለ ትክቶ		የአደፍ ሰሞን
ዕለተ ንጽሕ		የመንጻት ቀን
ማሕምም		ምጥ
መወለዲት		አዋላጅ
ሰይል		አራስ ልጅ
ተባዕት		ወንድ
መንታ		መንታ
ግዝረት		መገዘር
ቁላፍ		ያልተገዘረ
እም		እናት
ንዑስ		ትንሽ/ለወንድ
ንዕስት		ትንሽ/ለሴት
ዱድ		አጎት
ዱዴት		አክስት
ሒው		አያት/ወንድ
ሒውት		አያት/ሴት

የግእዝ ቃል	በብዙ	የአማርኛ ትርጉም
ወላዲት	ወላድያን	ወላድ/ለወንድ
ወላዲ	ወላድያት	ወላድ/ለሴት
ተራከቦ		መገናኘት
ፀኒስ		መጽነስ
ስድሉ		ማኀፀን/የሽል ቤት
ማሕምምት		ምት የያዛት
ሰፋድል		የእንግዴ ልጅ
ወሊድ		መውለድ
አንስት		አንስት
ሐራስ		አራስ
ግዙር		የተገዘረ
አብ		አባት
ደቂቅ		ልጆች/አሽከሮች
ደቃውቅ		ልጆች/በብዙ
ሕፃን		ትንሽ ልጅ
ሕፃናት		ትንንሽ ልጆች
ሐፃኒ		አሳዳጊ ሞግዚት
ሐፃኒት		አሳዳጊ ሞግዚት/ሴት
አኃው		ወንድሞች

እምሔው		ቅድመ አያት/ወንድ	እኍ		ወንድም
እምሔውት		ቅድመ አያት/ሴት	እኅት		እኅት
ዘውግ		ወገን(ባልደረባ)	አኃት		እኅቶች
ቁልዔ		ወዳጅ(ባልንጀራ)	ዐርክ		ወዳጅ(ባልንጀራ)
ፍቁር		ወዳጅ	ቢጽ	አብያጽ	ጓደኛ(ባልንጀራ)
ወልድ		ወንድ ልጅ	ወለት		ሴት ልጅ
ወልደ አብ		የአባት ወንድ ልጅ	ወለተ አብ		የአባት ሴት ልጅ
ወልደ እም		የአናት ወንድ ልጅ	ወለተ እም		የአናት ሴት ልጅ
አመት	አእማት	ሴት አገልጋይ	ገብር	አግብርት	ወንድ አገልጋይ
ወዓሊ	ወዐልያን	ሎሌ	ሀገሪት		ባላገር/መንደርኛ
መኩሴ/መኩስየ		ሞክሼ	አያያ		ተመሳሳይ(እኩያ)
ኀር	አግዋር	ጎረቤት	በአለ አስብ		በአልተ አስብ ባለ ደመዎዝ/ቅጥረኛ

ምሳሌ፡-ውእቱ ቃለ አብ እግዚአብሔር ሥጋኪ ተዐፅፈ በመንክር ምሥጢር ማርያም ድንግል ወላዲተ ክርስቶስ ክቡር።

መኑ ይነግረከ ወይዜንወከ ዜናዊ ገዓረ ወለትከ ትስማዕ ኢያቄም እስራኤላዊ።

ይጽብበኒ እግዝእትየ ከመ ጸበበኪ ዓለም በምልዑ አመ ዐገቱኪ ፈያት ልብሰ ወልድኪ ይንሥኡ።

ጉየ ዮሴፍ ብሔረ ግብጽ ተንሢኦ እም ንዋሙ መልአከ እግዚአብሔር ሌሊተ ከመነገሮ በሕልሙ ነሢኦ ሕፃነ ምስለ እሙ።

ወእምዝ አዘዘ መስፍን ያምጽእዎ ለዘይንዕስ ወልድ እኁሆሙ ወያብእዎ ውስተ ቤተ ዐቀብት በከመ ይቤ ቅዱስ ሚካኤል።

ወይእዜኒ ኦ አኃውየ ንስአሎ ለእግዚአብሔር መፍቀሬ ሰብእ በእንተ ሰሙ ለቅዱስ ሚካኤል ሊቀ መላእክት ዘውኩፍ ስእለቱ ቅድመ እግዚአብሔር፡፡

ምልማድ ፳   ሀ, ከዚህ በታች የተዘረዘሩትን ቃላት በተስማሚው ባዶ ቦታ ላይ ሙሉ፡፡

ዱድ መካን ሐፃኒ አኀው ስድሉ
ዐርክ አያይከ ዱዴት ሔውየ ቢጽ

1. አነ ብየ______ዘተወለደት እም እመእምየ።
2. እመእምየ ይእቲ______________።
3. ኤልሳቤጥ ይእቲ__________እምቅድመ ወለደት ወልዳ በልኀቃቲሃ ወበርስሃቲሃ።
4. ቤተ ሰይል ይትበሀል_______ ።
5. ሰሌዳ ብሎ ሰላድው ካለ _________ብሎ አዕርከት ይላል፡፡
6. ------------ውእቱ እኁሃ ለዱዴት፡፡
7. ናሁ ሠናይ ወናሁ አዳም ሶበ ይሄልው________ኅቡረ፡፡
8. ዮሐንስ መጥምቅ ልህቀ እንበለ__________።
9. ሠናይ ውእቱ እመ ትትዋነይ ምስለ___________።
10. አክብሮ ______ይኄይስ እም አክብሮ እም ወአብ፡፡

ለ, በሚከተሉት ቃላት ዐ/ነገር ስሩባቸው፡፡

ትክቶ ፀኒስ ሰፋድል ንዑስ ቁልዔ

ጎር   አመት   ወዓሊ   ዘውግ   ፍቁር

ምዕራፍ ፫

ግሥ

ግሥ የሚለው ቃል "ጌሠ" 'ገሠሠ' ከሚለው የግእዝ ግሥ የተገኘ ውልድ ዘር ነው። በዐረፍተ ነገር ውስጥ ካለው አገልግሎት አንጻርም "የድርጊት መግለጫ የዐረፍተ ነገር መቋጫ" ተብሎ ይተረጎማል። በዐረፍተ ነገር ውስጥ ያለ ግሥ አንቀጽ ይባላል።

፫.፩ የግሥ ስልት

በዚህ የትምህርት ደረጃ ለአጠናን ይረዳን ዘንድ ግሶችን በአራት ክፍላት ከፍለን እንመለከታቸዋለን። ነገር ግን ሌሎች መጻሕፍት ከዚህ በተለየ መልኩ ከፍለው ሊመለከቷቸው ይችላል።

፩, <u>ገቢር ግሥ</u>፡- ይህ የግሥ ዐይነት ቃላትንና ሐረጋትን መሳብ የሚችል የአድራጊ ድርጊት የሚገለጽበት የግሥ ዓይነት ነው። በዐረፍተ ነገር ውስጥ ሁልጊዜ ገቢር ስሞችን ይወስዳል።

ምሳሌ፡-	ገብረ	ሠራ	ሰጠቀ	ሰነጠቀ
	ዘገበ	ሰበሰበ	ፈጎረ	አጨ
	ጼሐ	ጠረገ	መሀረ	አስተማረ
	መርሐ	መራ	ለበወ	አስተዋለ
	ፆረ	ተሸከመ	አርኀወ	ከፈተ
	ፆደ	ዞረ	ወዘተ…	

ቃላትንና ሐረጋትን ሲስቡም በምሳሌ እንደሚከተለው እናያቸዋለን፡፡

አብርሃም ገብረ <u>ግብረ</u> ሠናየ

በቀዳሚ ገብረ እግዚአብሔር <u>ሰማየ ወምድረ</u>

<u>ቀርነ</u> ነፍሐ

ወከለልዎ <u>ከሳዶ</u> ወዘተ…

፪, <u>ተገብሮ ግሥ</u>፡- ይህ የግሥ ዓይነት በገቢር ግሥ ላይ ባዕድ ፊደል "ተ"ን በመነሻ በመጨመር የሚመሠረት ሲሆን የተደራጊ ድርጊትን ይገልጻል። ይህ የግሥ ዓይነት ገቢር ቃላትን አትስብም።

ምሳሌ፡-	<u>ገብር</u>	<u>ተገብሮ</u>	<u>ገቢር</u>	<u>ተገብሮ</u>
	ገብረ	ተገብረ	ቀተለ	ተቀትለ
	ዘገበ	ተዘግበ	ጸሐፈ	ተጽሕፈ
	ሰብሑ	ተሰብሑ	መሐሩ	ተመሐሩ
	ሤመ	ተሤመ	ወዘተ…	

ማስታወሻ፡-

- በ"ተ" የሚጀምር ግሥ ሁሉ ተገብሮ ግሥ አይደለም።ምሳሌ፡- ተንበለ/ለመነ፣ ተሞገሰ/ባለሟል ሆነ፣ ተምዐ/ተቆጣ፣ ተመነየ/ተመኘ፣ ወዘተ
- በ"ተ" የሚጀምር ግሥ ተገብሮ የሚሆነው 'ተ'ን አስወግደን የቀረው ገቢር ግሥ የሚሆን ከሆነ ብቻ ነው።

፫, <u>ነባር አንቀጽ</u>፡- እነዚህ የግሥ ዓይነቶች ከገቢርም ሆነ ከተገብሮ ግሦች ለየት ያሉ ናቸው። ቁጥራቸውም እንደ ገቢርና ተገብሮ ግሦች ብዙ አይደሉም።

ምሳሌ፡- ሀ, ውእቱ--- ነው፣ ነበረ፣አለ፣ ኖረ

ለ, ቦ--- አለ፣ ኖረ፣ ነበረ

ሐ, አኮ--- አይደለም፣

መ, አልቦ--- የለም፣ አልኖረም፣ አልነበረም

እነዚህ ከገቢርና ከተገብሮ ግሦች የሚለዩበትና የሚመሳሰሉበት ሁኔታ አለ።

የሚለያዩበት፡- 1, መድረሻ ፊደሉ ካእብና ሳብዕ መሆኑ

2, በካልዓይ፣ በዘንድና በትዕዛዝ አንቀጽ አለመገኘታቸው

3, ከንዑስ አንቀጽ እስከ ቦዝ አንቀጽ ድረስ ያሉትን እርባታዎች አለማካተቱ

የሚያመሳስላቸው፡- 1, ማሰሪያ አንቀጽ መሆን መቻላቸው

2, በአሥሩ መራሕያን መዘርዘራቸው

፬, <u>ግዑዝ ግሥ</u>፡- ይህ የግሥ ዓይነት ደግሞ በቅርጸ ቀለማቱ ገቢር ግሥን ሲመስል ቃላትን ባለመሳቡ ተገብሮ ግሦችን ይመስላል። ስለሆነም ይህንን የግሥ አይነት ተን በመጨመር ወደ ተገብሮ ግሥ መቀየር አይቻልም። ይህም የሆነው በራሱ የተገብሮ ግሥ ፀባይ ስላለው ነው። ብዙ መጻሕፍት ግዑዝ ግሥን በተገብሮ ግሦች ውስጥ ያካትቱታል።

ምሳሌ፡- ኖመ--- አንቀላፋ፣ተኛ　　ሞተ--- ሞተ

ቆመ--- ቆመ　　ፆመ--- ፆመ

ሖረ--- ሄደ　　ደግደገ--- ከሳ

ሰከበ--- ተኛ　　ጎየ--- ሸሸ ወዘተ…

፫.፪ መራኁት(የግሥ መነሻዎች)

መራኁት የሚለው ቃል መርኆ የሚለው ቃል ብዙ ቁጥር ነው። ይኸውም “አርኀወ = ከፈተ“ ካለው የግእዝ ግሥ የተገኘ ነው። ስለዚህ መርኆ ማለት መክፈቻ ማለት ሲሆን መራኁት መክፈቻዎች ማለት ነው። መራኁት የተባሉትም የግሥ መነሻ ፊደላት ናቸው። በግእዝ ሰዋስው ግሦች የሚነሱት በአምስት ፊደላት ብቻ ነው። አነዚህም መራኁት ይባላሉ። አነርሱም ግእዝ፣ ራብዕ፣ ኃምስ፣ ሳድስና ሳብዕ ናቸው። የግእዝ ግሥ ሁሉ በእነዚህ ይጀምራል እንጅ በካዕብና በሣልስ አይጀምርም።

ምሳሌ፡- በግእዝ___ ቀተለ፣ ሰከበ፣ ሰጠቀ፣ አፍቀረ፣ አርኀወ፣ መርሐ፣ አኀዘ፣ ጎንደየ፣ ኊለቈ

በራብዕ___ ባረከ፣ ሳቀየ፣ ማህረከ፣ ጻህየየ፣ ፃዕደወ፣

በኃምስ___ ሴመ፣ ዔጠ፣ ኄሰ፣ ኤለ፣ ጼሐ፣ሴሰየ፣ ዴገነ፣ ጌገየ፣ ሴለየ፣ ቄቅሐ

በሳድስ___ ብህለ፣ ርእየ፣ ጥዕየ፣ ውኅዘ

በሳብዕ___ ጦመረ፣ ኖመ፣ ሖረ፣ ሎለወ፣ ቆመ፣ ኖለወ፣ ጾመ፣ ኆሠሠ

ማስታወሻ፡ 1, ግሦች ሁሉ መነሻቸው ይለያይ እንጅ መድረሻቸው ሁልጊዜ ግእዝ ቀለም ነው። እንበለ ይቤ

2, የግሥ ሆህያት ብዛት ቢበዛ ከሰባት አይበልጥም ቢያንስ ከሁለት አይወርድም።

ምሳሌ፡- ዔለ፣ ዔጠ፣ → ሁለት ሆህያት

አስተስነአለ= አሰነባበተ → ባለሰባት ሆህያት

በግእዝ ቋንቋ ትምህርት የግሦችን ዝርዝር ለመማር ስንጀምር ግሦች በዝርዝር ወቅት የሚያሳዩትን ፀባይ መሠረት በማድረግ ከዚህ እንደሚከተለው እንከፍላቸዋለን።

ሀ, አርእስተ ግሥ

ለ, ሠራዊተ ግሥ

ሐ, ስረይ ግሥ

፫.፫ አርእስተ ግሥ

አርእስት የሚለው ቃል ርእስ የሚለው ቃል ብዙ ቁጥር ሲሆን ትርጉሙም አለቆች ማለት ነው። የግሥ አለቆች ወይም መሪዎች የተባሉትም ከ’ሀ’ እስከ ‘ፐ’ ድረስ ያለውን የግእዝ ግሥ ሁሉ የራሱን የአረባብ ስልት ጠብቆ የእነርሱን የአረባብ ባህርይ ተከትሎ ስለሚሄድ ነው። አርእስት ግሥ ቁጥራቸው ስምንት ሲሆን እነዚህም የሚከተሉት ናቸው።

ሀ, ቀተለ--- ገደለ　　ሠ, ባረከ--- አመሰገነ

ለ, ገብረ--- ሠራ　　ረ, ዴገነ--- ተከተለ

ሐ, ቀደሰ--- አመሰገነ　　ሰ, ክህለ--- ቻለ

መ, ተንበለ--- ለመነ　　ቀ, ጦመረ--- ጻፈ

፫.፫.፩ የአርእስት መለያወች

እነዚህ ከላይ የተገለጹት የግሥ አለቆች አንዳአው ከአንዳቸው የሚለዩበት የራሳቸው የሆነ ባህርይ አላቸው። እነዚህንም መለያወች ከዚህ በታች እመንደሚከተለው ከፍለን እናያቸዋለን።

1, የሆሄ ብዛት

2, የሆሄ ቅርጽ

3, ሥርዓተ ንባብ / መጥበቅ መላላት/

በዚህም መሠረት የግሥ አለቆች ባህሪያቸውን እንደሚከተለው እናያለን።

ሀ, ቀተለ፡-

- ሦስት ሆሄያት ብቻ አሉት
- ሦስቱም ሆሄያት ግእዝ ብቻ የሆኑ በግእዝ የተነሳ
- ላልቶ ይነበባል

ለ, ቀደሰ፡-

- ሦስትና ከዚያ በላይ ሆሄያት ያሉት
- በግእዝ የተነሳ / መካከሉ ግእዝም ሳድስም ይሆናል/
- ጠብቆ የሚነበብ

ሐ, ገብረ፡-

- ሦስት ሆሄያት ብቻ ያሉት
- መካከሉ ሳድስ የሆነ በግእዝ የሚነሳ
- ላልቶ የሚነበብ

መ, ተንበለ;-

- አራትና ከአራት በላይ ሆህያት ያሉት
- መነሻው ግእዝ መካከሉ ሳድስና ግእዝ የሆነ
- ላልቶ የሚነበብ

ሠ, ባረከ፡-

- ሦስትና ከዚያ በላይ ሆህያት ያሉት
- በራብዕ የተነሳ / መካከሉ ግእዝ ሊሆንም ላይሆንም ይችላል/
- ላልቶ የሚነበብ

ረ, ዴገነ፡-

- ሦስትና ከዚያ በላይ ሆሄያት ያሉት
- በኃምስ የተነሳ / መካከሉ ግእዝ ሊሆንም ላይሆንም ይችላል/
- ላልቶ የሚነበብ

ሰ, ክህለ፡-

- ሦስት ሆሄያት ብቻ ያሉት
- መነሻው ሳድስ የሆነ / ድኅረ መነሻው ሁልጊዜም ሰድስ ነው/
- ላልቶ የሚነበብ

ቀ, ጦመረ፡-

- ሦስትና ከዚያ በላይ ሆሄያት ያሉት
- በሳብዕ የተነሳ
- ላልቶ የሚነበብ

፫.፬ ሠራዊተ ግሥ

ከላይ በተመለከትናቸው የአርእስተ ግሥ መለያዎች መሠረት ሌሎች ግሦች ከአርእስት ግሥ አንዱን ይከተላሉ። የተከተሉት ርእስ ግሥ ሠራዊት ይባላሉ። ለምሳሌ የቀተለ ሠራዊት የሚባሉት በግእዝ ጀምረው መካከላቸውም ግእዝ የሆነ ባለ ሶስት ቀለም ግሦች ላልተው የሚነበቡ ናቸው።

ምሳሌ፡-

ተ.ቁ	**ሠርዌ**	**ትርጉም**
1	ሐተተ/ሐፀ	መረመረ/ጎደለ
2	መሀለ	ማለ
3	ወሀበ	ሰጠ
4	ነቀወ	ጮኸ

5	ከወወ	ቀለጠፈ
6	ወረደ	ወረደ

የቀደሰ ሰራዊት የሚባሉት በግእዝ የሚነሱና ጠብቀው የሚነበቡ ናቸው።

ምሳሌ፡-

ተ.ቁ	**ሥርዌ**	**ትርጉም**
1	ሰብሐ/ ጸውዐ	አመሰገነ/ጠራ
2	ለበወ	ልብ አደረገ
3	ተሰፈወ	ተስፋ አደረገ
4	ተወከለ	ታመነ
5	ተነበየ	ትንቢት ተናገረ
6	ሀለወ	ኖረ
7	ኀለየ	አሰበ
8	ተመከሐ	ተመካ
9	አንገለገ	አከማቸ

የገብረና የተንበለ ሡራዊቶች ልዩነታቸው በቀለማቱ ብዛት ነው። ሁለቱም ላልተው ይነበባሉ፤ በግእዝ ይነሳሉ። ሦስት ሆሄያት ያሉትና መካከሉ ሳድስ የሆነ የገብረ ሥርዌ ከአራት በላይ ከሆነ የተንበለ ሥርዌ ይባላል።

ምሳሌ፡- የገብረ

ተ.ቁ	**ሥርዌ**	**ትርጉም**
1	ሰከረ	ሰከረ
2	መልሐ	መዘዘ
3	ወድቀ	ወደቀ
4	መስወ	ቀለጠ
5	መስየ	መሸ

የተንበለ

ተ.ቁ	**ሥርዌ**	**ትርጉም**
1	አድለወ	አደላ
2	አጥረየ	ገዛ፡ ገንዘብ አደረገ
3	አመንተወ	መንታ አደረገ
4	አመክንየ	አመካኘ
5	አመድበለ	ሰበሰበ ፡ አከማቸ
6	አንቀልቀለ	አናወጠ
7	አንስሐስሐ	አንቀሳቀሰ
8	አቅየሐይሐ	አቅላላ
9	አስተሰነአለ	አሰናበተ
10	ቀበያውበጠ	ቀላወጠ
11	ተወሀውሀ	ተመላለሰ ፡ ተብለጨለጨ

ከዚህ የተረፉት አራቱ አርእስት ግሦች ግን መነሻቸው የተለያየ ስለሆነ በመነሻቸው የሚመሳሰሏቸው ሁሉ ይከተሏቸዋል።

የዴገነ፡-

ተ.ቁ	**ሥርዌ**	**ትርጉም**
1	ቄቅሀ	ፈተገ
2	ዜነወ	ነገረ

3	ጌገየ	በደለ
4	ጌወወ	ማረከ

የባረከ:-

ተ.ቁ	**ሥርዌ**	**ትርጉም**
1	ሣረረ	ሰራ
2	ፃመወ	ደከመ
3	ሣቀየ	አናወጠ
4	ፃዕደወ	ነፃ
5	ፃህየየ	አረመ
6	ማኅረከ	ማረከ

የክህለ:-

ተ.ቁ	**ሥርዌ**	**ትርጉም**
1	ውኅዘ	ፈሰሰ
2	ስሕወ	ሳበ /
3	ጥዕየ	ዳነ

የጦመረ:-

ተ.ቁ	**ሥርዌ**	**ትርጉም**
1	ኆሠሠ	ጠረገ
2	ቶስሐ	ጨመረ
3	ሞርቅሐ	ላጠ
4	ሎለወ	ጠበሰ

ምልማድ ፩

ሀ, የሚከተሉትን ግሦች ገቢር ግሥ፣ ተገብሮ ግሥና ግዑዝ ግሥ በማለት ለዩ።

መስየ መነነ ተጸልአ ተከፈለ ሞርቅሐ ተመልዐ ፈለሰ ወደየ

ቀቅሐ አድነነ ወለጠ ቀጸበ ወጠነ ሞተ ድኅነ

ለ,ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1, ከሚከተሉት ውስጥ የባረከ ሠራዊት የሆነው የቱ ነው?

ሀ, ቶስሐ ለ, ጻዕደወ ሐ, ሰበከ መ, መልሱ የለም

2, የበበ የሚለው ግሥ ጠብቆ ይነበባል። ስለዚህ የ---- ሠራዊት ነው።

ሀ, ቀደሰ ለ, ገብረ ሐ, ቀተለ መ, ክህለ

3, <u>መጽአ</u> ሊቀሊቃውንት <u>ወነበረ</u> ማዕከለ ሕዝብ። የተሠመረባቸው ግሦች የማንና ተማን ሠራዊት ናቸው?

ሀ, ቀደሰ/ገብረ ለ, ገብረ/ቀተለ ሐ, ብህለ/ቀተለ መ, ቀተለ/ገብረ

4, ከሚከተሉት ውስጥ አንዱ የተንበለ ቤት አይደለም። የትኛው ነው?

ሀ, አመክነየ ለ, አእመረ ሐ, ተሰፈወ መ, መልስ የለም

5, ሰአለ ብሎ ቀተለ ካለ ሞርቅሐ ብሎ --- ይላል።

ሀ, ተንበለ ለ, ክህለ ሐ, ጦመረ መ, ገብረ

6, ከሚከተሉት ውስጥ ተገብሮ ግሥ የሆነው የቱ ነው?

ሀ, ተገብረ ለ, ተፈስሐ ሐ, ብህለ መ, ተንበለ

7, ሖረ የሚለው ግሥ ቤቱ --- ነው።

ሀ, ጦመረ ለ, ቀተለ ሐ, ብህለ መ, ባረከ

8, ሤመ የሚለው ግሥ ቤቱ --- ነው።

ሀ, ቀተለ ለ, ጦመረ ሐ, ዴገነ መ, ገብረ

9, ከሚከተሉት አንዱ መራኁት አይደለም። የትኛው ነው?

ሀ, ግእዝ ለ, ሳድስ ሐ, ካዕብ ሳብዕ

10, ይቤ የሚለው ግሥ ከየትኛው አርእስተ ግሥ ይመደባል?

ሀ, ቀተለ ለ, ዴገነ ሐ, ብህለ መ, መልስ የለም

ማስታወሻ፡- ስረይ ግሥ የተባሉት አፈንጋጮች፣ ከአርእስት ግሥ የተለየ ፀባይ ያላቸው ግሦች ናቸው። ስለእነዚህም ግሦችን ካረባን ወይም ከዘረዘርን በኋላ እንማራለን።

፫.፩ የአርእስተ ግሥ ገሢሦት (የግሥ መሪዎች እርባታ)

በዚህ ንዑስ ርእስ የምናየው ከላይ የተጠቀሱትን የስምንቱን አርእስተ ግሥ በተለያዩ እርከኖች የሚረቡትን እርባታ ነው። የምናረባቸው በትንቢት አንቀጽ፣ በዘንድ አንቀጽ፣ በትእዛዝ አንቀጽ፣ ሣልስ ውስጠዘ፣ ሳድስ ውስጠዘ እና አርእስት ነው።

የቀተለ እርባታ	የአማርኛ ትርጉም	ስያሜ
ቀተለ	ገደለ	ኃላፊ/ቀዳማይ አንቀጽ
ይቀትል	ይገድላል	ካልዐይ/ትንቢት አንቀጽ
ይቅትል	ይገድል ዘንድ	ዘንድ አንቀጽ
ይቅትል	ይግደል	ትእዛዝ አንቀጽ
ቀቲል/ቀቲሎት	መግደል	አርእስት/ዘር
ቀታሊ	የሚገድል	ሣልስ ውስጠዘ
ቀታላን	የሚገድሉ	ሣልስ ውስጠዘ
ቀታሊት	የምትገድል	ሣልስ ውስጠዘ
ቀታልያት	የሚገድሉ	ሣልስ ውስጠዘ
ቅቱል	የተገደለ	ሳድስ ውስጠዘ
ቅቱላን	የተገደሉ	ሳድስ ውስጠዘ
ቅትልት	የተገደለች	ሳድስ ውስጠዘ
ቅቱላት	የተገደሉ	ሳድስ ውስጠዘ

ሌሎችንም በዚህ መሠረት መተርጎም ይቻላል።

ቀዳማይ	**ቀተለ**	**ቀደሰ**	**ገብረ**	**አእመረ**	**ባረከ**	**ዴገነ**	**ክህለ**	**ጦመረ**
ካልኣይ	ይቀትል	ይቄድስ	ይገብር	የአምር	ይባርክ	ይዴግን	ይክህል	ይጦምር
ዘንድ	ይቅትል	ይቀድስ	ይግበር	ያእምር	ይባርክ	ይድግን	ይክህል/ይክል	ይጦምር
ትእዛዝ	ይቅትል	ይቀድስ	ይግበር	ያእምር	ይባርክ	ይዴግን	ይክህል	ይጦምር
አርእስት	ቀቲል /ቀቲሎት	ቀድሶ /ቀድሶት	ገቢር /ገቢሮት	አእምሮ	ባርኮ /ባርኮት	ዴግኖ/ዴግኖት	ክሂል/ክሂሎት	ጦምሮ/ጦምሮት
፩ ወንድ	ቀታሊ	ቀዳሲ	ገባሪ	አእማሪ	ባራኪ	ዴጋኒ	ከሀሊ	ጦማሪ
ብዙወንድ	ቀታልያን	ቀዳስያን	ገባርያን	አእማርያን	ባራክያን	ዴጋንያን	ከሀልያን	ጦማሪያን
፩ ሴት	ቀታሊት	ቀዳሲት	ገባሪት	አእማሪት	ባራኪት	ዴጋኒት	ከሀሊት	ጦማሪት
ብዙሴት	ቀታልያት	ቀዳስያት	ገባርያት	አእማርያት	ባራክያት	ዴጋንያት	ከሀልያት	ጦማሪያት
፩ ወንድ	ቅቱል	ቅዱስ	ግቡር	እሙር	ብሩክ	ዲጉን	ክሁል	ጡሙር
ብዙወንድ	ቅቱላን	ቅዱሳን	ግቡራን	አእማሪ	ቡሩካን	ዲጉናን	ክሁላን	ጡሙራን
፩ ሴት	ቅትልት	ቅድስት	ግብርት	አእምሮ	ቡርክት	ዲግንት	ክህልት	ጡምርት
ብዙሴት	ቅቱላት	ቅዱሳት	ግቡራት		ቡሩካት	ዲጉናት	ክሁላት	ጡሙራት

ማስታወሻ፡-

ከላይ ባየነው እርባታ አርእስት፣ ሣልስ ውስጠዘ እና ሳድስ ውስጠዘ ወድቀው /ተጥለው/ ሲነበቡ የቀሩት ተነስተው /ተሰይፈው ይነበባሉ።

- ትንቢት አንቀጽ ጠብቆ የሚነበብ ሲሆን ዘንድና ትእዛዝ ላልተው ይነበባሉ።
  ምሳሌ፡- ትንቢት-- ይባርክ(ጥ)፣ ይዴግን(ጥ)፣ ይጦምር(ጥ)
    - ዘንድ -- ይባርክ (ላ)፣ ይዴግን(ላ)፣ይጦምር(ላ)
- በመካከላቸው ሀ ወይም አ ያለባቸው ግሦች ግን ትንቢት አንቀጻቸው ላልቶ ይነበባል።
- የቀደሰ ዘንድና ትእዛዙ ጠብቆ ይነበባል።ግሦች ከማሰር አንጻር በሁለት ይከፈላሉ።
    - ዐበይት አናቅጽ፡- የማሰር አቅማቸው ከፍተኛ ነው።ነባር አንቀጽ ሲያስፈልጋቸው በራሳቸወፀ ያሰፀራሉ። እነርሱም ኃላፊ አንቀጽ፣ ትንቢትና ትእዛዝ አናቅጽ ናቸው።
    - ንኡሳን አናቅጽ፡- የማሰር አቅማቸው ደካማ ስለሆነ በራሳቸው አያስሩም። ነባር አንቀጽ ወይም ሌላ ዐቢይ አንቀጽ ያስፈልጋቸዋል። እነርሱም ዘንድ፣ አርእስት፣ ሣልስና ሳድስ ውስጠዘ ናቸው።

ምልማድ ፪

ሀ, የሚከተሉትን ግሦች እስከ ሳድስ ውስጠ ዘ ድረስ አርቡ። የአማርኛ ትርጉማቸውንም ጻፉ።

ወደሰ	ከተረ	ሰቀለ	ዘበጠ	ለብሰ	ለከፈ	ነሥተ	ማሰነ	ፈጸመ	ፈከረ	ፈጠረ	ፈንቀለ
ሠጠጠ	ገንጸለ	በተከ	ጸስጠመ	መከረ	መቅለዘ	ስህቀ	ሰደቀ				

ለ, የሚከተሉትን ዐ/ነገሮች ወደ ግእዝ ለውጡ።

1. እግዚአብሔር የተመሰገነ ነው።
2. እርሱ ሁሉን ያውቃል።
3. አቤቱ በፊትህ ማን ይቆማል።
4. የተሸመች ናት።
5. አቤቱ መሬት እንደሆንን እወቅ።
6. ለእረፍት ወደ ቤት ይሄዳለ።

ሐ, ክፍት ቦታውን በተስማሚ ቃላት ሙሉ።

1. ገብአ ብሎ ይገብእ ካለነጸረ ብሎ --- ይላል።
2. ሐወጸ ብሎ ሐውጾ ካለ ገደፈ ብሎ --- ይላል።
3. ቀደሰ ብሎ ይቀድስ ካለ ፈተለ ብሎ --- ይላል።
4. ቀተለ ብሎ ይቀትል ካለ ጸግበ ብሎ --- ይላል።
5. ክህለ ብሎ ይክሀል ካለ ዘርዘረ ብሎ --- ይላል።
6. ገብረ ብሎ ገባሪ ካለ ዘረበ ብሎ --- ይላል።
7. ተንበለ ብሎ ይተነብል ካለ ዘመደ ብሎ --- ይላል።
8. ቀተለ ብሎ ቅቱል ካለ ነትገ ብሎ --- ይላል።

፫.፮ ጸዋትው የግሥ እርባታ ሕግጋት

ግሥን ሁሉ በየወገኑ (በየአመሉ) ለይተን እንድናረባ የሚያስተምረን ክፍል ጸዋትው ይባላል። ጸዋትው የሚለው ቃል የጾታ ብዙ ቁጥር ሲሆን ትርጉሙም ወገኖች ማለት ነው። በእርባታቸው ከስምንቱ አርእስት የተለዩና እነርሱን ለመሰሉ ሁሉ የእርባታ መጠየቂያ ለሚሆኑ ግሦች የተሰጠ ሥያሜ ነው። በሌላ አጠራር ስረይ ግሥ ይባላሉ። ይህም የተባለበት ምክንያት አንድ ስረይ ግሥ እንደ ርእስ (አለቃ) እንዳይቆጠር አለቃ አለው፤ እንደ ሦርዌ እንዳይቆጠር ከአለቃው የተለየ ነው(እንደ አለቃው ሙሉ በሙሉ አይሄድም) ። በዚህም መሠረት ስረይ ግሥ ተብለዋል። ንኡስ ርእስ (ትንሽ አለቃ) እንደማለት ነው። ሦስት ዓይነት ፀዋትው የግሥ እርባታ ሕግጋት አሉ። እነርሱም፡-

1. ‘ሀ’ እና ‘አ’ ያሉባቸው አንድ ወገን / አመል/
2. ‘ወ’ ያለባቸው ሌላ ወገን /አመል/
3. ’የ’ ያለባቸው ሦስተኛ ወገን /አመል/

የ’ሀ’ እና የ’አ’ አመል

፩, በቀተለ ቤት ሲገኙ የሚያመጡት ለውጥ

በመነሻ ሲገኙ፡- በትንቢት አንቀጽ አሥራውን ግእዝ ያደርጉታል። ሌላ ለውጥ የለውም።

ምሳሌ፡- ሐለመ--- የሐልም፡ ይሕልም፡ ይሕልም፡ ሐሊም/ሐሊሞት

አነመ--- የአንም፡ ይእንም፡ ይእንም፡ አኒም/አኒሞት

ኀዘነ--- የኀዝን፡ ይኀዝን፡ ይኀዝን፡ ኀዚን/ኀዚኖት

በመካከል ሲገኙ፡- ሦስት ኣይነት ለውጥ ያመጣሉ።

- ትንቢት አንቀጽን ፍጹም ሳድስ ያደርጉታል።
- በዘንድና በትእዛዝ ቅድመ መድረሻውን ግእዝ ያደርጉታል።
- የአርእስቱን መነሻ ሳድስ ያደርጉታል።

ምሳሌ፡- መሐለ--- ይምሕል፡ ይምሐል፡ ይምሐል፡ምሒል/ሎት

ሰአለ--- ይስእል፡ ይስአል፡ ይስአል፡ ስኢል/ሎት

ሰዐረ--- ይስዕር፡ ይስዐር፡ ይስዐር፡ ስዒር/ሮት

'ሀ' እና 'አ' በቀተለ ቤት በመድረሻ አይገኙም።

፪, በቀደሰ ቤት የሚያመጡት ለውጥ

በመነሻ ሲገኙ፡- በዘንድና በትእዛዝ አናቅጽ አሥራውን ግእዝ ያደርጉታል።

ምሳሌ፡- ሐወጸ--- ይሔውጽ፡ የሐውጽ፡ የሐውጽ፡ ሐውጾ/ጾት

ዐመጸ--- ይዔምጽ፡ የዐምጽ፡ የዐምጽ፡ ዐምጾ/ጾት

ሀየለ--- ይሄይል፡ የሀይል፡ የሀይል፡ ሀይሎ/ሎት

በመድረሻ ሲገኙ፡- ሦስት ቀለማት ባሉት የቀደሰ ቤት መድረሻ ሲገኙ ለውጥ አያመጡም። ቀለማቱ አራትና ከዚያ በላይ ከሆኑ ግን በትንቢት፣ በዘንድና ትእዛዝ አናቅጽ ቅድመ መድረሻውን ራብዕ ያደርጋሉ።

ምሳሌ፡- ጸውዐ--- ይጼውዕ፡ ይጸውዕ፡ ይጸውዕ፡ ጸውዖ/ዖት

ሰብሐ--- ይሴብሕ፡ ይሰብሕ፡ ይሰብሕ፡ ሰብሖ/ሖት

ተመከሐ--- ይትሜካሕ፡ ይትመካሕ፡ ይትመካሕ፡ ተመክሖ/ሖት

ተፈሥሐ--- ይትፌሣሕ፡ ይትፈሣሕ፡ ይትፈሣሕ፡ ተፈሥሖ/ሖት

'ሀ' እና 'አ' በቀደሰ ቤት በመካከል አይገኙም።

፫, በገብረ ቤቶች ላይ የሚያሳዩት ለውጥ

በመነሻ ሲገኙ

«ሀ» እና «አ» በገብረ ቤቶች በመነሻ ሲገኙ በትንቢት አንቀጽ አሥራው ግእዝ ይሆናል።

ምሣሌ፡-አምነ የአምን ይእመን ይእመን አሚን/ኖት

ኀልቀ የኀልቅ ይኀለቅ ይኀለቅ ኀሊቅ/ቆት

ዐርገ የዐርግ ይዕረግ ይዕረግ ዐሪግ/ጎት

«ሀ» እና «አ» በገብረ ቤቶች በመካከል አይገኙም።

«ሀ» እና «አ» በገብረ ቤቶች በመድረሻ ሲገኙ በዘንድ እና ትእዛዝ አናቅጽ ቅድመ መድረሻውን ራብዕ ቀለም ያደርጉታል።

ምሣሌ፡- በልዐ ይበልዕ ይብላዕ ይብላዕ በሊዕ/በሊዖት

በጽሐ ይበጽሕ ይብጻሕ ይብጻሕ በጺሖ/ሖት

ፈትሐ ይፈትሕ ይፍታሕ ይፍታሕ ፈቲሕ/ሖት

፬ በተንበለ ቤቶችበመነሻ ሲገኙ የሚያሳዩት ለውጥ

አንድ «ሀ» ወይም «አ» ብቻ ሲሆን

በዚህ ጊዜ አሥራው ከትንቢት እስከ ትእዛዝ አንቀጽ ድረስ ራብዕ ይሆናሉ።

ምሣሌ፡-አመድበለ ያመደብል ያመድብል ያመድብል አመድብሎ/ሎት

አመክነየ ያመክኒ ያመክኒ ያመክኒ አመክንዮ/ዮት

አንቀልቀለ ያንቀለቅል ያንቀልቅል ያንቀልቅል አንቀልቅሎ/ሎት

መነሻውም ድኅረ መነሻውም የ«ሀ» እና «አ» ዘር ሲሆን በትንቢት አስራው ግእዝ ይሆናል።በዘንድ እና ትእዛዝ ደግሞ ራብዕ ይሆናሉ።

ምሣሌ፡-አእመረ የአምር ያእምር ያእምር አእምሮ/ሮት

አእተተ የአተተ ያእትት ያእትት አእትቶ/ቶት

አእኰተ የአኩት ያእኩት ያእኩት አእኵቶ/ቶት

«ሀ» እና «አ» በተንበለ ቤቶች በመካከል እና በመድርሻ ሲገኙ ለውጥ አያመጡም።

፭ በባረከ ቤቶች ላይ የሚያሳዩት ለውጥ

አራት ቀለም ባለው የባረከ ቤት ውስጥ ሁልጊዜ በመካከል «ሀ» ወይም «አ» ይገኛሉ። በእርባታ ጊዜም በትንቢት አንቀጽ ድኅረ መነሻውን ግእዝ በዘንድ እና በትእዛዝ ራብዕ ያደርጋሉ።

ምሣሌ፡-ማህረከ ይመሀርክ ይማህርክ ይማህርክ ማህርኮ/ኮት

ጻዕደወ ይጻዐዱ ይጻዕዱ ይጻዕዱ ጻዕድዎ/ዎት

ጻሕየየ ይጸሐይይ ይጻሕይይ ይጻሕይይ ጻሕይዮ/ዮት

፮ «ሀ» እና «አ» ከላይ ካየናቸው ውጭ ባሉ አርእስቶች ሲገኙ ለውጥ አያሳዩም።በክህለ ቤቶችም ሁለጊዜ መካከሉ «ሀ» ወይም «አ» አለባቸው።

ምሣሌ፡- ቈቅሐ ይቈቅሕ ይቈቅሕ ይቈቅሕ ቈቅሖ/ሖት

ቶስሐ ይቶስሕ ይቶስሕ ይቶስሕ ቶስሖ/ሖት

ኖሠሠ ይኖሥሥ ይኖሥሥ ይኖሥሥ ኖሥሦ/ሦት

ርኅቀ ይርኅቅ ይርኅቅ ይርኅቅ ርኂቅ/ቆት

ማስታወሻ፡- ፩ ማንኛውም በሳብዕ የሚጀምር ግስ በውስጡ «ወ» አለው። በኀምስ የሚጀምር ግስም በውስጡ «የ» አለው። ስለዚህም ሁለት ቀለማት ያላቸውንና በኃምስ እና በሳብዕ የሚጀምሩ ግሶችን በምናረባ ጊዜ በውስጥ ያሉትን «ወ» እና «የ» በማውጣት ይሆናል።

ምሣሌ፡- «ቆመ» ን ስነናረባ «ቀወመ» እንደ ሆነ አድርገን ነው።

ቆመ ይቀውም ይቁም ይቁም ቀዊም/ሞት

ፆረ ይፀውር ይፁር ይፁር ፀዊር/ሮት

ሤመ ይሠይም ይሢም ይሢም ሠዪም/ሞት

ኤለ የአይል ይኢል ይኢል አዪል/ሎት

ኄሰ የኅይስ ይኂስ ይኂስ ኀዪስ/ሶት

፪ በእርባታ ጊዜ የቀተለን ከቀደሰ የቀደሰን ከቀተለ እየደባለቁ የሚረቡ ግሶች አሉ። እነርሳቸውም ቱሱሓን ይባላሉ። ከዚህም ሌላ ህገ ወጦች አሉ። ምሳሌ፡- ሐገገ ይሔግግ ይሕግግ ይሕግግ ሐጊግ/ጎት

አንስሐስሐ ያንስሕስሕ ያንሳሕስሕ ያንሳሕስሕ አንሳሕስሖ/ሖት

ምልማድ ፫

የሚከተሉትን ግሶች እስከ አርእስት ድረስ ያላቸውን እርባታ አሳዩ።

1. ፆደ	6.መርሐ	11. ሐፀ	16.አስተሰነአለ
2. ሐደሰ	7.ኀየሰ	12.ሰብሐ	17.ቀበያውበጠ
3. ዐመቀ	8. ከልሐ	13.አንገለገ	18.ተወሀውሀ
4. ሐተተ	9.ሐመሰ	14.መልሐ	19.ሞርቅሐ
5. ኀብረ	10.ተግሐ	15.አቀየሐይሐ	20. ኖመ

የ«ወ» አመል

1, በገቢር ግሶች ላይ ያለው ለውጥ

በመነሻ ሲገኝ

«ወ» በቀተለ፣ በገብረና በክህለ ቤቶች በመነሻ ሲገኝ በዘንድ እና በትእዛዝ ይጠፋል።ከ«ወ» ቀጥሎ ያለው የ«ሀ» ወይም የ«አ» ቤት ከሆነ ደግሞ አሥራው ግእዝ ይሆናሉ።

ምሣሌ፡- ወረደ ይወርድ ይረድ ይረድ ወሪድ/ዶት

ወድቀ ይወድቅ ይደቅ ይደቅ ወዲቅ/ቆት

ውኅዘ ይውኅዝ የኀዝ የኀዝ ውኂዝ/ዞት

ወደየ ይወዲ ይደዩ ይደዩ ወዲዩ/ዮት

ወለደ ይወልድ ይለድ ይለድ ወሊድ/ዶት

«ወ» በቀደሰ እና በተንበለ ቤቶች በመነሻ ሲገኙ አይጎረዱም።

ምሳሌ፡- ወደሰ ይዌድስ ይወድስ ይወድስ ወድሶ/ሶት

ወሰከ ይዌስክ ይወስክ ይወስክ ወስኮ/ኮት

ወለጠ ይዌልጥ ይወልጥ ይወልጥ ወልጦ/ጦት

ወርዘወ ይወረዙ ይወርዙ ይወርዙ ወርዝዎ/ዎት

በሌሎች ግሶች በመነሻ አይገኝም።

በመካከል ሲገኝ:- ራሱን ኀርዶ ግእዝ የነበረውን ፊደል ወደ ሳብዕ ይለውጣል። ስለዚህም በሳብዕ የሚጀምር ግሥ ሁሉ በውስጡ 'ወ' አለበት።

ምሳሌ:- ቀወመ--- ቆመ ሐወረ--- ሖረ

ነወለወ--- ኖለወ ነወመ--- ኖመ

በመድረሻ ሲገኝ:-

1. በገቢር ግሦች በመድረሻ ሲገኝ በካልዐይ፣ ዘንድና ትእዛዝ አናቅጽ ፊቱ ያለውን ፊደል ወደ ካዕብ ለውጦ ራሱን ይኀርዳል።

ምሳሌ:- ፈነወ--- ይፌኑ፡ ይፈኑ፡ ይፈኑ

ነቀወ-- ይነቁ፡ ይንቁ፡ ይንቁ

ለበወ--- ይሌቡ፡ ይለቡ፡ ይለቡ

ዘረወ--- ይዘሩ፡ ይዝሩ፡ ይዝሩ

ወርዘወ--- ይወረዙ፡ ይወርዙ፡ ይወርዙ

ማስታወሻ: 'ወ' በግሥ መድረሻ ላይ ደጊመ ቃል ሲሆን አይኀርድም።

ምሳሌ:- ከወወ--- ይከውው፡ ይከውው፡ ይከውው

ዌወወ--- ይዌውው፡ ይዌውው፡ ይዌውው

2. በተገብሮ ግሦች ላይ በመድረሻ ሲገኝ ራሱን ኀርዶ ፊቱ ያለውን ፊደል ወደ ሳብዕ ይለውጣል። በተገብሮ ግሦች 'ተ' ን ተከትለው ያሉት ፊደላት "ተ፣ ሰ፣ ዘ፣ ደ፣ ጸ፣ ጠ" ከሆኑ 'ተ' ትዋጣለች።

ምሳሌ:- ተፈነወ--- ይትፌኖ፡ ይትፈኖ፡ ይትፈኖ

ተደመረ--- ይዴመር፡ ይደመር፡ ይደመር

ተሰፈወ--- ይሴፎ፡ ይሰፎ፡ ይሰፎ፡ ይሰፎ

ተሠገወ--- ይሤጎ፡ ይሠጎ፡ ይሠጎ

ምልማድ ፬

የሚከተሉትን ግሦች እስከ አርእስት ድረስ አርቡ። ትርጉማቸውንም ተናገሩ።

ስሕወ	ዜነወ	ዌወወ	ፃዕደወ	አድለወ	አመንተወ
መስወ	ወሀበ	ወዐለ	ሎለወ	ሀለወ	መጠወ
ቀነወ	ሰረወ	ሐተወ	ሐሰወ		

የ'የ' አመል

በግሥ መነሻ ላይ ሲገኝ የእርባታ ለውጥ አያስከትልም።

ምሳሌ:- የበበ--- ይዬብብ፡ ይየብብ፡ ይየብብ

በግሥ መካከል ሲገኝ:- ራሱን ኀርዶ በቀዳማይ መነሻውን ኀምስ፣ በዘንድና በትእዛዝ መካከሉን ሣልስ ያደርጋል።

ምሳሌ:- ሤመ--- ይሠይም፡ ይሢም፡ ይሢም

ኄሰ--- የኀይስ፡ ይኂስ፡ ይኂስ

በመድረሻ ሲገኝ:-

1, በገቢር ግሥ በመድረሻ ላይ ሲገኝ ከትንቢት አንቀጽ እስከ ትእዛዝ አንቀጽ ድረስ ራሱን ኀርዶ ፊቱ ያለውን ፊደል ሣልስ ያደርጋል። የአርእስቱንም መካከል ሳድስ ያደርጋል።

ምሳሌ:- በቀተለ ቤት ገነየ--- ይገኒ፡ ይግኒ፡ ይግኒ፡ ገንይ/ዮት

በቀደሰ ቤት ጸለየ--- ይጼሊ፡ ይጸሊ፡ ይጸሊ፡ ጸልዮ/ዮት

በገብረ ቤት ሰትየ--- ይሰቲ፡ ይስቲ፡ ይስቲ፡ ሰትይ/ዮት

በባረከ ቤት ሣቀየ--- ይሣቂ፡ ይሣቂ፡ ይሣቂ፡ ሣቅዮ/ዮት

'የ' በመድረሻ ደጊመ ቃል በሆነበት አይኀርድም።

ምሳሌ:- ጐየ/ጐየየ--- ይጐይይ፡ ይጕየይ፡ ይጕየይ፡ ጐይዮ/ዮት

ጸሀየየ--- ይጸሀይይ፡ ይጸሀይይ፡ ይጸሀይይ፡ ጸሀይዮ/ዮት

በቦዝ አንቀጽ እርባታ ጊዜ 'የ' ቅድመ መድረሻውን ሣልስ በማድረግ ፋንታ ሳድስ ያደርጋል።

ምሳሌ:- ቀቲል--- ቀቲሎ(ቦዝ)

ሠነየ--- ሠንዮ

ጸለየ--- ጸልዮ

2, በተገብሮ ግሦች ላይ በመድረሻ ሲገኝ አይጎርድም ይዘልቃል።

ምሳሌ፡- ተከረየ--- ይትከረይ፡ ይትከረይ፡ ይትከረይ፡ ተከርዮ/ዮት

ተሴለየ--- ይትሴለይ፡ ይተሴለይ፡ ይትሴለይ፡ ተሴልዮ/ዮት

ተሴሰየ--- ይሴሰይ፡ ይሴሰይ፡ ይሴሰይ፡ ሴስዮ/ዮት

፫.፯ ንዑስ (መለስተኛ) እርባታ

ንዑስ እርባታ ግሦች በአሥራው ቀለማት አማካኝነት በአሥሩም መራሕያን በኃላፊ፣ በትንቢት፣ በዘንድና በትእዛዝ አናቅጽ የሚወርዱትን አወራረድ የምንማርበት ነው። ስለዚህ ንዑስ እርባታን ስንማር ሁለት ነገሮችን እንሠራለን። አነዚህም፡-

1. የግሥ እርባታ እስከ ትእዛዝ አናቅጽ
2. የግሥ ዝርዝር በአሥሩ መራሕያን

፫.፯.፩ አሥራው ቀለማት

በእርባታ ጊዜ ከቀዳማይ አንቀጽ ቀጥሎ በትንቢት፣ በዘንድና በትእዛዝ አናቅጽ በመነሻ ላይ የሚገቡ ባዕዳን ቀለማት አሥራው ቀለማት ይባላሉ። በአማርኛም የአንቀጽ ሥሮች ይባላሉ። አሥራው ቀለማት አራት ሲሆኑ እነርሱም ተ፣ነ፣አ፣የ ናቸው። እነዚህም እንደግሡ አመል ግእዝ፣ ሳድስ፣ ራብዕ ይሆናሉ። አሥራው ቀለማት ከትንቢት አንቀጽ ወደ ላይ አይወጡም። ከትእዛዝ አንቀጽም ወደታች አይወርዱም። በሁለተኛ መደቦች እርባታ ጊዜ በትእዛዝ አንቀጽ ይጠፋሉ።

የአሥራው ቀለማት ሥርዌት በአሥሩ መራሕያን

- ሦስተኛ መደቦች ከይእቲ በስተቀር ‘ይ’ ን ይወስዳሉ።
- ከሦስተኛ መደቦች ይእቲና ሁሉም ሁለተኛ መደቦች ‘ተ’ ን ይወስዳሉ።
- ከአንደኛ መደቦች አነ ‘እ’ ን ሲወስድ ንሕነ ’ን’ ን ይወስዳል።

ምሳሌ፡- የቀተለ ንዑስ እርበታ

መራሒ	ኃላፊ	ትንቢት	ዘንድ	ትዕዛዝ
አነ	ቀተልኩ	እቀትል	እቅትል	እቅትል
ንሕነ	ቀተልነ	ንቀትል	ንቅትል	ንቅትል
አንተ	ቀተልከ	ትቀትል	ትቅትል	ትቅትል
አንቲ	ቀተልኪ	ትቀትሊ	ትቅትሊ	ትቅትሊ
አንትሙ	ቀተልክሙ	ትቀትሉ	ትቅትሉ	ትቅትሉ
አንትን	ቀተልክን	ትቀትላ	ትቅትላ	ትቅትላ
ውእቱ	ቀተለ	ይቀትል	ይቅትል	ይቅትል
ይዕቲ	ቀተለት	ትቀትል	ትቅትል	ትቅትል
ውዕቶሙ	ቀተሉ	ይቀትሉ	ይቅትሉ	ይቅትሉ
ውእቶን	ቀተላ	ይቀትላ	ይቅትላ	ይቅትላ

ሌሎችም በዚህ መሠረት ይዘረዘራሉ።

ማስታዎሻ፡-

- በንዑስ ወይም መለስተኛ እርባታ ጊዜ ከአንትን ቀዳማይ አንቀጽ በቀር ሁሉም ተነስተው/ተሰይፈው ይነበባሉ።
- በንዑስ ወይም መለስተኛ እርባታ ጊዜ የ’ውእቶሙ’ እና የ’አንትሙ’፣ የ’ውእቶን’እና የ’አንትን’ እርባታ ከትንቢት አንቀጽ እስከ ትእዛዝ አንቀጽ ድረስ የሚለያዩት በአሥራው ቀለም ብቻ ነው።
- የ’አንተ’ እና የ’ይእቲ’ እርባታ የሚለያየው በኃላፊና ትእዛዝ አናቅጽ ብቻ ነው።
- ከላይ የተመለከትናቸው ጸዋትው የሰዋስው ሕግጋት በንዑስ እርባታ ላይም ይሠራሉ። ነገር ግን ለውጡ የሚገኘው በመድረሻ ቀለም እና በቅድመ መድረሻ ቀለም ላይ ከሆነ በአንዳንዶቹ መራሕያን ሕጉ አይሠራም። ለውጡ በመነሻ ቀለም ላይ ከሆነ ግን በሁሉም መራሕያን ላይ ከላይ ያየነው ሕግ ይሠራል።

ምሳሌ፡- 1, ለውጥ የሚያሳዩ (በመድረሻ ሲሆኑ)

ውእቶሙ	ውእቶን	አንቲ	አንትሙ	አንትን
በልዑ	በልዓ	በላዕኪ	በላዕክሙ	በላዕክን
ይበልዑ	ትበልዓ	ትበልዒ	ትበልዑ	ትበልዓ
ይብልዑ	ትብልዓ	ትብልዒ	ትብልዑ	ትብልዓ
ይብልዑ	ትብልዓ	ብልዒ	ብልዑ	ብልዓ

ለውጥ የሚያመሳዩ ሕጉ የሚሠራባቸው

ውእቱ	ይእቲ	አንተ	አነ	ንሕነ
በልዐ	በልዐት	በላዕከ	በላዕኩ	በላዕነ
ይበልዕ	ትበልዕ	ትበልዕ	እበልዕ	ንበልዕ
ይብላዕ	ትብላዕ	ትብላዕ	እብላዕ	ንብላዕ
ይብላዕ	ትብላዕ	ብላዕ	እብላዕ	ንብላዕ

2, ለውጡ በመነሻ ሲሆን በሁሉም መራሕያን ሕጉ ይሠራል፡፡

ውእቱ	ውእቶሙ	ይእቲ	ውእቶን	አንተ	አንትሙ	አንቲ	አንትን	አነ	ንሕነ
ዖደ	ዖዱ	ዖደት	ዖዳ	ዖድከ	ዖድክሙ	ዖድኪ	ዖድክን	ዖድኩ	ዖድነ
የዐውድ	የዐውዱ	ተዐውድ	የዐውዳ	ተዐውድ	ተዐውዱ	ተዐውዲ	ተዐውዳ	አዐውድ	ነዐውድ
ይዑድ	ይዑዱ	ትዑድ	ይዑዳ	ትዑድ	ትዑዱ	ትዑዲ	ትዑዳ	እዑድ	ንዑድ
ይዑድ	ይዑዱ	ትዑድ	ይዑዳ	ዑድ	ዑዱ	ዑዲ	ዑዳ	እዑድ	ንዑድ

ከላይ እንዳየነው በካልዐይ/ትንቢት አንቀጽ አሥራው ቀለም በሁሉም ግእዝ ሆኗል፡፡ ይህም ስለ ‘አ’ አመል ነው፡፡ ሕጉም በአሥሩም መራሕያን ይሠራል፡፡

3, ለውጡ በመድረሻ ሲሆን (የ’የ’ አመል)

ሕጉ የሚሠራባቸው

ውእቱ	ይእቲ	አንተ	አነ	ንሕነ
ጸለየ	ጸለየት	ጸለይከ	ጸለይኩ	ጸለይነ
ይጼሊ	ትጼሊ	ትጼሊ	እጼሊ	ንጼሊ
ይጸሊ	ትጸሊ	ትጸሊ	እጸሊ	ንጸሊ
ይጸሊ	ትጸሊ	ትጸሊ	እጸሊ	ንጸሊ

ሕጉ የማይሠራባቸው

ውእቶሙ	ውእቶን	አንትሙ	አንቲ	አንትን
ጸለዩ	ጸለያ	ጸለይክሙ	ጸልይኪ	ጸለይክን
ይጼልዩ	ይጼልያ	ትጼልዩ	ትጼልይ	ትጼልያ
ይጸልዩ	ይጸልያ	ትጸልዩ	ትጸልይ	ትጸልያ
ይጸልዩ	ይጸልያ	ትጸልዩ	ትጸልይ	ጸልያ

ምልማድ ፮

፩, የሚከተሉትን ግሦች መለስተኛ እርባታቸውን አሳይ፡፡

ለከፈ ሣረረ ሐተተ ሡነየ መለሰ ለበወ አመድበለ አእመረ ፋመ

ሤመ ቀበያውበጠ አመንተወ አጥረየ ወሀበ ወደሰ ሎለወ

፪, ትክክለኛውን መልስ ምረጡ፡፡

1. ሰብሖ ለምሕረትከ፡፡ የተሠመረበት አንቀጽ ባለቤት፡- ሀ, አንትን ለ, ውእቶን ሐ, ውእቱ መ, እማንቱ ሠ, መ/የለም
2. አእመርክሙ ብሎ አንትሙ ካለ ተወድሳ ብሎ ____ ይላል፡፡ ሀ, አንትን ለ, ውእቶን ሐ, አንቲ መ, ሀ እና ለ
3. ________ ለእግዚአብሔር በፍርሃት፡፡ ሀ, ስግዱ ለ, ይሰግዳ ሐ, ትሰግዳ መ, ሁሉም
4. ተፈቅድኑ ተሐር ______ አንተ ምስሌየ፡፡ ሀ, ይእቲ ለ, አስቴር ሐ, አንተ መ, ሁሉም
5. ጸለየ ብሎ ይጼሊ ካለ አመድበለ ብሎ _______ ይላል፡፡ሀ, ያመደብል ለ, ያመድብል ሐ, ይመድብል መ, ይመደብል

6. አእመረ ብሎ ያእምር ካለ ቀደስኪ ብሎ _____ ይላል። ሀ, ትቀድሲ ለ, ትቅድሲ ሐ, ቀድሲ መ, ሀ እና ለ
7. ወረደ ብሎ ይረድ ካለ ገበርኩ ብሎ _______ ይላል። ሀ, እገብር ለ, ግበር ሐ, እግበር መ, ግብር
8. ባረከ ብሎ ቡሩክ ካለ መሀረ ብሎ _____ ይላል።ሀ, ሙሁር ለ, መሀሪ ሐ, ምሁር መ, መ/የለም
9. ትቀውም የሚለው አንቀጽ ባለቤት_______ነው።ሀ, አንተ ለ, ውእቱ ሐ, ይእቲ መ, ሀ እና ሐ ሠ, ሀ እና ለ
10. በሀልነ ብሎ ንሕነ ካለ ሤመት ብሎ ___ ይላል።ሀ, ይእቲ ለ, ውእቶን ሐ, አንቲ መ, አንተ

፫ የሚከተሉትን ተርጉሙ

1. ትፈትል ወርቀ ወሜላተ
2. አነ እገብር ወአንተ ትነውም
3. እገብር ዘዚአየ ወግበር ዘዚአከ
4. ተነሥና ሖድ
5. ከእግዚአብሔር ሌላ አምላክ የለም
6. እናንተ እግዚአብዘሄርን አመሥግኑ

፬ የሚከተሉትን አዛምዱ።

ሀ	ለ
1. አንተ	ሀ, አንተ
2. እኬንን	ለ, ውእቱ
3. አነ	ሐ, አንትሙ
4. አንቀልቀሉ	መ, ውእቶሙ
5. አንቲ	ሠ, ይእቲ
6. ትኖሥሚ	ረ, አንትን
7. ይሞርቅሕ	ሰ, አንቲ
8. አእምር	ቀ, ውእቶን
9. አአምር	በ, አነ
10. ትመላለሻለሽ	ተ, ንሕነ
11. ስሐው	ኀ, አሐትት
12. ንፈሪ	ነ, ደዬ
13. ዜንው	አ, ዑር
14. ትቶስሕ	ከ, ትትወሀወሂ
15. መንበራ	ወ, አናወጡ
	ዐ, እናፍራ
	ደ, እፈርዳለሁ

፫.፰ ዝርዝር እርባታ

ዝርዝር እርባታ የባለቤትን ብቻ ሣይሆን የተሳቢንም አንድነት እና ብዙነት፤ ወንድነት እና ሴትነት፤ ቅርብ እና ሩቅነት ዘርዝሮ የሚያሳይ የእርባታ ዓይነት ነው። በዝርዝር እርባታ ጊዜ የተሳቢውን ማንነት የሚያሳውቁን በግሱ መድረሻ ላይ በምእላድነት የሚገቡ ፊደላት ናቸው። እነርሱም ግሳውያን የተሳቢ አጸፋ ተውላጠ ስም ይባላሉ። እነርሱም ከዚህ በታች ቀርበዋል።

ተሳቢ	ጾታ	ነጠላ	ብዙ
፫ኛ መደብ	ተባዕት	ዎ፣ሁ፣ዮ፣ሳብዕ	ዎሙ፣ሆሙ፣ዮሙ፣ሙ
	አንስት	ዋ፣ሃ፣ያ፣ራብዕ	ዎን፣ሆን፣ዮን፣ን
፪ኛ መደብ	ተባዕት	ከ	ክሙ
	አንስት	ኪ	ክን
፩ኛ መደብ		ኒ	ነ

ምሳሌ፡- ቀተለ - ቀተሎ (ገደለው) ባለቤት- ውእቱ በግሱ መድረሻ ላይ ያለው ለውጥ ሳብዕ ድምጽ

ተሳቢ- ውእቱ

ሰብሐ - ሰብሕዎ (አመሰገኑት) ባለቤት- ውእቶሙ በግሱ መድረሻ ላይ ያለው ለውጥ «ዎ»

ተሳቢ- ውእቱ

ቀተለ - ቀተልኪዮን (ገደልኻቸው) ባለቤት- አንቲ በግሱ መድረሻ ላይ ያለው ለውጥ «ዮን»

ተሳቢ- ውእቶን

ቀተለ - ቀተልክዎ (ገደልሁት) ባለቤት- አነ በግሱ መድረሻ ላይ ያለው ለውጥ «ዎ»

ተሳቢ- ውእቱ

ፈጠረ - ፈጠረነ (ፈጠረን) ባለቤት- ውእቱ በግሱ መድረሻ ላይ ያለው ለውጥ «ነ»

ተሳቢ- ንሕነ

መሀረ - ምህርዎሙ (አስተምሯቸው) ባለቤት- አንትሙ በግሱ መድረሻ ላይ ያለው ለውጥ «ዎሙ»

ተሳቢ- ውእቶሙ

አክበረ - አክብርዎ (አከበሩት) ባለቤት- አንትሙ በግሱ መድረሻ ላይ ያለው ለውጥ «ዎ»

ተሳቢ- ውእቱ

መነነ - መነንዋ (ናቋት) ባለቤት- ውእቶሙ በግሱ መድረሻ ላይ ያለው ለውጥ «ዋ»

ተሳቢ- ይእቲ

በደረ - በደሮ (ቀደመው) ባለቤት- ውእቱ በግሱ መድረሻ ላይ ያለው ለውጥ «ሳብዕ» ድምጽ

ተሳቢ- ውእቱ

፩, **የተንበለ ዝርዝር እርባታ**

ክፍል አንድ ሦስተኛ መደቦች ባለቤት ሲሆኑ

ውእቱ አሥሩንም መራሕያን አስቦ ሲነገር

ውእቱ ለውእቱ	**ውእቱ ለውእቶሙ**	**ውእቱ ለውእቶን**	**ውእቱ ለይእቲ**	**ውእቱ ለአንተ**
ተንበሎ[ቁ] =ለመነው	ተንበሎሙ =ለመናቸው	ተንበሎን	ተንበላ[ቁ]	ተንበለከ
ይተነብሎ[ቁ] =ይለምነዋል	ይተነብሎሙ=ይለምናቸዋል	ይተነብሎን	ይተነብላ[ቁ]	ይተነብለከ
ይተንብሎ[ፐ] =ይለምነው ዘንድ	ይተንብሎሙ[ፐ]=ይለምናቸው ዘንድ	ይተንብሎን	ይተንብላ[ፐ]	ይተንብልከ
ይተንብሎ[ፐ] =ይለምነው	ይተንብሎሙ[ፐ]=ይለምናቸው	ይተንብሎን	ይተንብላ[ፐ]	ይተንብልከ

ውእቱ ለአንትሙ	**ውእቱ ለአንትን**	**ውእቱ ለአንቲ**	**ውእቱ ለአነ**	**ውእቱ ለንሕነ**
ተንበለክሙ	ተንበለክን	ተንበለኪ	ተንበለኒ	ተንበለነ
ይተነብለክሙ	ይተነብለክን	ይተነብለኪ	ይተነብለኒ	ይተነብለነ
ይተንብልክሙ	ይተንብልክን	ይተንብልኪ	ይተንብለኒ	ይተንብለነ
ይተንብልክሙ	ይተንብልክን	ይተንብልኪ	ይተንብለኒ	ይተንብለነ

ውእቶሙ አሥሩንም መራሕያን አስበው ሲነገሩ

<u>ውእቶሙ ለውእቱ</u>	<u>ውእቶሙ ለውእቶሙ</u>	<u>ውእቶሙ ለውእቶን</u>	<u>ውእቶሙ ለይእቲ</u>	<u>ውእቶሙ ለአንተ</u>
ተንበልዎ =ለመኑት	ተንበልዎሙ =ለመኗቸው	ተንበልዎን	ተንበልዋ	ተንበሉከ
ይተነብልዎ =ይለምኑታል	ይተነብልዎሙ=ይለምኗቸዋል	ይተነብልዎን	ይተነብልዋ	ይተነብሉከ
ይተንብልዎ =ይለምኑት ዘንድ	ይተንብልዎሙ=ይለምኗቸው ዘንድ	ይተንብልዎን	ይተንብልዋ[ፐ]	ይተንብሉከ
ይተንብልዎ =ይለምኑት	ይተንብልዎሙ=ይለምኗቸው	ይተንብልዎን	ይተንብልዋ[ፐ]	ይተንብሉከ

<u>ውእቶሙ ለአንትሙ</u>	<u>ውእቶሙ ለአንትን</u>	<u>ውእቶሙ ለአንቲ</u>	<u>ውእቶሙ ለአነ</u>	<u>ውእቶሙ ለንሕነ</u>
ተንበሉክሙ	ተንበሉክን	ተንበሉኪ	ተንበሉኒ	ተንበሉነ
ይተነብሉክሙ	ይተነብሉክን	ይተነብሉኪ	ይተነብሉኒ	ይተነብሉነ
ይተንብሉክሙ	ይተንብሉክን	ይተንብሉኪ	ይተንብሉኒ	ይተንብሉነ
ይተንብሉክሙ	ይተንብሉክን	ይተንብሉኪ	ይተንብሉኒ	ይተንብሉነ

ውእቶን አሥሩንም መራሕያን አስበው ሲነገሩ

<u>ውእቶን ለውእቱ</u>	<u>ውእቶን ለውእቶሙ</u>	<u>ውእቶን ለውእቶን</u>	<u>ውእቶን ለይእቲ</u>	<u>ውእቶን ለአንተ</u>
ተንበላሁ =ለመኑት	ተንበላሆሙ =ለመኗቸው	ተንበላሆን	ተንበላሃ	ተንበላከ
ይተነብላሁ =ይለምኑታል	ይተነብላሆሙ=ይለምኗቸዋል	ይተነብላሆን	ይተነብላሃ	ይተነብላከ
ይተንብላሁ =ይለምኑት ዘንድ	ይተንብላሆሙ=ይለምኗቸው ዘንድ	ይተንብላሆን	ይተንብላሃ	ይተንብላከ
ይተንብላሁ =ይለምኑት	ይተንብላሆሙ=ይለምኗቸው	ይተንብላሆን	ይተንብላሃ	ይተንብላከ

<u>ውእቶን ለአንትሙ</u>	<u>ውእቶን ለአንትን</u>	<u>ውእቶን ለአንቲ</u>	<u>ውእቶን ለአነ</u>	<u>ውእቶን ለንሕነ</u>
ተንበላክሙ	ተንበላክን	ተንበላኪ	ተንበላኒ	ተንበላነ
ይተነብላክሙ	ይተነብላክን	ይተነብላኪ	ይተነብላኒ	ይተነብላነ
ይተንብላክሙ	ይተንብላክን	ይተንብላኪ	ይተንብላኒ	ይተንብላነ
ይተንብላክሙ	ይተንብላክን	ይተንብላኪ	ይተንብላኒ	ይተንብላነ

ይእቲ አሥሩንም መራሕያን አስባ ስትናገር

<u>ይእቲ ለውእቱ</u>	<u>ይእቲ ለውእቶሙ</u>	<u>ይእቲ ለውእቶን</u>	<u>ይእቲ ለይእቲ</u>	<u>ይእቲ ለአንተ</u>
ተንበለቶ =ለመነችው	ተንበለቶሙ =ለመነቻቸው	ተንበለቶን	ተንበለታ[ቁ]	ተንበለተከ
ትተነብሎ[ቁ] =ትለምነዋለች	ትተነብሎሙ=ትለምናቸው	ትተነብሎን	ትተነብላ[ቁ]	ትተነብለከ
ትተንብሎ[ፐ] =ትለምነው ዘንድ	ትተንብሎሙ=ትለምናቸው ዘንድ	ትተንብሎን	ትተንብላ[ፐ]	ትተንብልከ
ትተንብሎ[ፐ] =ትለምነው	ትተንብሎሙ=ትለምናቸው	ትተንብሎን	ትተንብላ[ፐ]	ትተንብልከ

ይእቲ ለአንትሙ	**ይእቲ ለአንትን**	**ይእቲ ለአንቲ**	**ይእቲ ለአነ**	**ይእቲ ለንሕነ**
ተንበለተክሙ	ተንበለተክን	ተንበለተኪ	ተንበለተኒ	ተንበለተነ
ትተነብለክሙ	ትተነብለክን	ትተነብለኪ	ትተነብለኒ	ትተነብለነ
ትተንብልክሙ	ትተንብልክን	ትተንብልኪ	ትተንብለኒ	ትተንብለነ
ትተንብልክሙ	ትተንብልክን	ትተንብልኪ	ትተንብለኒ	ትተንብለነ

ክፍል ሁለት ሁለተኛ መደቦች ባለቤት ሆነው ሲነገሩ

አንተ ስድስቱንም መራሕያን አስቦ ሲነገር

አንተ ለውእቱ	**አንተ ለውእቶሙ**	**አንተ ለውእቶን**	**አንተ ለይእቲ**	**አንተ ለአነ**	**አንተ ለንሕነ**
ተንበልኮ[ቁ]	ተንበልኮሙ	ተንበልኮን	ተንበልካ[ቁ]	ተንበልከኒ	ተንበልከነ
ትተነብሎ[ቁ]	ትተነብሎሙ	ትተነብሎን	ትተነብላ[ቁ]	ትተነብለኒ	ትተነብለነ
ትተንብሎ[ፐ]	ትተንብሎሙ	ትተንብሎን	ትተንብላ[ፐ]	ትተንብለኒ	ትተንብለነ
ተንብሎ[ፐ]	ተንብሎሙ	ተንብሎን	ተንብላ[ፐ]	ተንብለኒ	ተንብለነ

አንትሙ ስድስቱንም መራሕያን አስበው ሲነገሩ

አንትሙ ለውእቱ	**አንትሙ ለውእቶሙ**	**አንትሙ ለውእቶን**	**አንትሙ ለይእቲ**	**አንትሙ ለአነ**	**አንትሙ ለንሕነ**
ተንበልክምዎ	ተንበልክምዎሙ	ተንበልክምዎን	ተንበልክምዋ[ፐ]	ተንበልክሙኒ	ተንበልክሙነ
ትተነብልዎ	ትተነብልዎሙ	ትተነብልዎን	ትተነብልዋ[ፐ]	ትተነብሉኒ	ትተነብሉነ
ትተንብልዎ	ትተንብልዎሙ	ትተንብልዎን	ትተንብልዋ[ፐ]	ትተንብሉኒ	ትተንብሉነ
ተንብልዎ	ተንብልዎሙ	ተንብልዎን	ተንብልዋ[ፐ]	ተንብሉኒ	ተንብሉነ

አንትን ስድስቱንም መራሕያን አስበው ሲነገሩ

አንትን ለውእቱ	**አንትን ለውእቶሙ**	**አንትን ለውእቶን**	**አንትን ለይእቲ**	**አንትን ለአነ**	**አንትን ለንሕነ**
ተንበልክናሁ	ተንበልክናሆሙ	ተንበልክናሆን	ተንበልክናሃ	ተንበልክናኒ	ተንበልክናነ
ትተነብላሁ	ትተነብላሆሙ	ትተነብላሆን	ትተነብላሃ	ትተነብላኒ	ትተነብላነ
ትተንብላሁ	ትተንብላሆሙ	ትተንብላሆን	ትተንብላሃ	ትተንብላኒ	ትተንብላነ
ተንብላሁ	ተንብላሆሙ	ተንብላሆን	ተንብላሃ	ተንብላኒ	ተንብላነ

አንቲ ስድስቱንም መራሕያን አስባ ስትነገር

አንቲ ለውእቱ	**አንቲ ለውእቶሙ**	**አንቲ ለውእቶን**	**አንቲ ለይእቲ**	**አንቲ ለአነ**	**አንቲ ለንሕነ**
ተንበልኪዮ[ፐ]	ተንበልኪዮሙ	ተንበልኪዮን	ተንበልኪያ[ቁ]	ተንበልኪኒ	ተንበልኪነ
ትተነብሊዮ/ልዮ[ፐ]	ትተነብሊዮሙ/ልዮሙ	ትተነብሊዮን/ልዮን	ትተነብሊያ/ልያ[ቁ]	ትተነብሊኒ/ልኒ	ትተነብሊነ/ልነ
ትተንብሊዮ/ልዮ[ፐ]	ትተንብሊዮሙ/ልዮሙ	ትተንብሊዮን/ልዮን	ትተንብሊያ/ልያ[ፐ]	ትተንብሊኒ/ልኒ	ትተንብሊነ/ልነ
ተንብሊዮ/ልዮ[ፐ]	ተንብሊዮሙ/ልዮሙ	ተንብሊዮን/ልዮን	ተንብሊያ/ልያ[ፐ]	ተንብሊኒ/ልኒ	ተንብሊነ/ልነ

<u>ክፍል ሦስት አንደኛ መደቦች ባለቤት ሆነው ሲነገሩ</u>

አነ ስምንቱንም መራሕያን አስቦ ሲነገር

አነ ለውእቱ	**አነ ለውእቶሙ**	**አነ ለውእቶን**	**አነ ለይእቲ**	**አነ ለአንተ**	**አነ ለአንቲ**	**አነ ለአንትሙ**	**አነ ለአንትን**
ተንበልክዎ	ተንበልክዎሙ	ተንበልክዎን	ተንበልክዋ	ተንበልኩከ	ተንበልኩኪ	ተንበልኩክሙ	ተንበልኩክን
እተነብሎ[ቁ]	እተነብሎሙ	እተነብሎን	እተነብላ[ቁ]	እተነብለከ	እተነብለኪ	እተነብክሙ	እተነብክን
እተንብሎ[ፐ]	እተንብሎሙ	እተንብሎን[ፐ]	እተንብላ[ፐ]	እተንብልከ	እተንብልኪ	እተንብልክሙ	እተንብልክን
እተንብሎ[ፐ]	እተንብሎሙ	እተንብሎን[ፐ]	እተንብላ[ፐ]	እተንብልከ	እተንብልኪ	እተንብልክሙ	እተንብልክን

<u>ንሕነ ስምንቱንም መራሕያን አስቦ ሲነገር</u>

ንሕነ ለውእቱ	**ንሕነ ለውእቶሙ**	**ንሕነ ለውእቶን**	**ንሕነ ለይእቲ**	**ንሕነ ለአንተ**	**ንሕነ ለአንቲ**	**ንሕነ ለአንትሙ**	**ንሕነ ለአንትን**
ተንበልኖ/ናሁ[ቁ]	ተንበልኖሙ/ናሆሙ	ተንበልኖን/ናሆን	ተንበልና/ናሃ[ቁ]	ተንበልናከ	ተንበልናኪ	ተንበልናክሙ	ተንበልናክን
ንተነብሎ[ቁ]	ንተነብሎሙ	ንተነብሎን	ንተነብላ[ቁ]	ንተነብለከ	ንተነብለኪ	ንተነብለክሙ	ንተነብለክን
ንተንብሎ[ፐ]	ንተንብሎሙ	ንተንብሎን	ንተንብላ[ፐ]	ንተንብልከ	ንተንብልኪ	ንተንብልክሙ	ንተንብልክን
ንተንብሎ[ፐ]	ንተንብሎሙ	ንተንብሎን	ንተንብላ[ፐ]	ንተንብልከ	ንተንብልኪ	ንተንብልክሙ	ንተንብልክን

ማስታወሻ፡-

1. ሁለተኛ መደቦች ባለቤት ሲሆኑ ራሳቸውን አስበው አይነገሩም። አንደኛ መደቦችም እንደዚሁ ራሳቸውን አስበው አይነገሩም። ይህም ማለት የሚሰማው ውይም የሚናገረው አካል በአንድ ጊዜ የድርጊቱ ፈጻሚም ተቀባይም አይሆንም ማለት ነው።
   ምሳሌ፡- እየሰማ ያለው አካል (ሁለተኛ መደብ) አንተ ከሆነ ያው ራሱ አንትሙ ሊሆን አይችልም። ለአንደኛ መደቦችም በተመሳሳይ መልኩ ነው።
2. ሥርዓተ ንባብ ላይ ባለቤቱ ነጠላ ቁጥር ከሆነ ዘንድና ትእዛዙ ጠብቆ ይነበባል። ባለቤቱ ብዙ ቁጥር ከሆነ ግን ጠብቆ አይነበብም።
   ምሳሌ፡- ይቅትሎ[ፐ]፣ ይቅትሎሙ[ፐ]፣ ቅትሎ[ፐ]፣ ቅትላ[ፐ]፣ ወዘተ...
3. በዝርዝር እርባታ ጊዜ መጨረሻቸው « ዮ፣ ዎ፣ ሙ፣ ክሙ፣ ዎሙ፣ ዮሙ፣ ዎን፣ ዮን፣ ዋ፣ ያ፣ከ፣ ኪ፣ ኒ፣ ኑ» የሆኑ እርባታወች ምንጊዜም ተነስተው ይነበባሉ። በተቃራኒው መጨረሻቸው «ክን፣ ሁ፣ ሃ» የሆኑ እርባታዎች ወድቀው ይነበባሉ።
   ምሳሌ፡- አእመርኪዮ፣ አእመርዎ፣ አእመርክምዎ፣ አእመረኒ፣ ወዘተ... ተነስተው ይነበባሉ።
   አእመራሁ፣ አእሞራሃ፣ አእመርክናሁ፣ አእመርክን፣ ወዘተ... ወድቀው ይነበባሉ።

፪, የአእመረ ዝርዝር እርባታ

ክፍል አንድ ሦስተኛ መደቦች ባለቤት ሲሆኑ

ውእቱ አሥሩንም መራሕያን አስቦ ሲነገር

ውእቱ ለውእቱ	**ውእቱ ለውእቶሙ**	**ውእቱ ለውእቶን**	**ውእቱ ለይእቲ**	**ውእቱ ለአንተ**
አእመሮ =አወቀው	አእመሮሙ =አወቃቸው	አእመሮን =አወቃቸው	አእመራ =አወቃት	አእመረከ =አወቀህ
የአምሮ =ያውቀዋል	የአምሮሙ =ያውቃቸዋል	የአምሮን =ያውቃቸዋል	የአምራ =ያውቃታል	የአምረከ =ያውቅሀል
ያእምሮ =ያውቀውዘንድ	ያእምሮሙ=ያውቀውዘንድ	ያእምሮን=ያውቃቸውዘንድ	ያእምራ =ያውቃትዘንድ	ያእምርከ=ያውቅህዘንድ
ያእምሮ=ይወቀው	ያእምሮሙ=ይወቃቸው	ያእምሮን=ይወቃቸው	ያእምራ =ይወቃት	ያእምርከ=ይወቅህ

ውእቱ ለአንትሙ	**ውእቱ ለአንትን**	**ውእቱ ለአንቲ**	**ውእቱ ለአነ**	**ውእቱ ለንሕነ**
አእመረክሙ =አወቃችሁ	አእመረክን =አወቃችሁ	አእመረኪ =አወቀሽ	አእመረኒ =አወቀኝ	አእመረነ=አወቀን
የአምረክሙ =ያውቃችኋል	የአምረክን =ያውቃችኋል	የአምረኪ =ያውቅሻል	የአምረኒ =ያውቀኛል	የአምረነ=ያውቀናል
ያእምርክሙ =ያውቃችሁዘንድ	ያእመርክን=ያውቃችሁዘንድ	ያእምርኪ=ያውቅሽዘንድ	ያእምረኒ =ያውቀኝዘንድ	ያእምረነ=ያውቀን ዘንድ
ያእምርክሙ =ይወቃችሁ	ያእመርክን=ይወቃችሁ	ያእምርኪ=ይወቅሽ	ያእምረኒ =ይወቀኝ	ያእምረነ=ይወቀን

ውእቶሙ አሥሩንም መራሕያን አስበው ሲነገሩ

ውእቶሙ ለውእቱ	**ውእቶሙ ለውእቶሙ**	**ውእቶሙ ለውእቶን**	**ውእቶሙ ለይእቲ**	**ውእቶሙ ለአንተ**
አእመርዎ =አወቁት	አእመርዎሙ	አእመርዎን	አእመርዋ	አእመሩከ
የአምርዎ =ያውቁታል	የአምርዎሙ	የአምርዎን	የአምርዋ	የአምሩከ
ያእምርዎ =ያውቁት ዘንድ	ያእምርዎሙ	ያእምርዎን	ያእምርዋ	ያእምሩከ
ያእምርዎ =ይወቁት	ያእምርዎሙ	ያእምርዎን	ያእምርዋ	ያእምሩከ

ውእቶሙ ለአንትሙ	**ውእቶሙ ለአንትን**	**ውእቶሙ ለአንቲ**	**ውእቶሙ ለአነ**	**ውእቶሙ ለንሕነ**
አእመሩክሙ	አእመሩክን	አእመሩኪ	አእመሩኒ	አእመሩነ
የአምሩክሙ	የአምሩክን	የአምሩኪ	የአምሩኒ	የአምሩነ
ያእምሩክሙ	ያእምሩክን	ያእምሩኪ	ያእምሩኒ	ያእምሩነ
ያእምሩክሙ	ያእምሩክን	ያእምሩኪ	ያእምሩኒ	ያእምሩነ

ውእቶን አሥሩንም መራሕያን አስበው ሲነገሩ

ውእቶን ለውእቱ	**ውእቶን ለውእቶሙ**	**ውእቶን ለውእቶን**	**ውእቶን ለይእቲ**	**ውእቶን ለአንተ**
አእመራሁ =አወቁት	አእመራሆሙ	አእመራሆን	አእመራሃ	አእመራከ
የአመራሁ=ያውቁታል	የአመራሆሙ	የአመራሆን	የአመራሃ	የአመራከ
ያእምራሁ =ያውቁት ዘንድ	ያእምራሆሙ	ያእምራሆን	ያእምራሃ	ያእምራከ
ያእምራሁ =ይወቁት	ያእምራሆሙ	ያእምራሆን	ያእምራሃ	ያእምራከ

ውእቶን ለአንትሙ	**ውእቶን ለአንትን**	**ውእቶን ለአንቲ**	**ውእቶን ለአነ**	**ውእቶን ለንሕነ**
አእመራክሙ	አእመራክን	አእመራኪ	አእመራኒ	አእመራነ
የአመራክሙ	የአመራክን	የአመራኪ	የአመራኒ	የአመራነ
ያእምራክሙ	ያእምራክን	ያእምራኪ	ያእምራኒ	ያእምራነ
ያእምራክሙ	ያእምራክን	ያእምራኪ	ያእምራኒ	ያእምራነ

ይእቲ አሥሩንም መራሕያን አስባ ስትናናገር

ይእቲ ለውእቱ	**ይእቲ ለውእቶሙ**	**ይእቲ ለውእቶን**	**ይእቲ ለይእቲ**	**ይእቲ ለአንተ**
አእመረቶ =አወቀችው	አእመረቶሙ	አእመረቶን	አእመረታ	አእመረተከ
ተአምሮ =ታውቀዋለች	ተአምሮሙ	ተአምሮን	ተአምራ	ተአምረከ
ታእምሮ =ታውቀው ዘንድ	ታእምሮሙ	ታእምሮን	ታእምራ	ታእምርከ
ታእምሮ = ትወቀው	ታእምሮሙ	ታእምሮን	ታእምራ	ታእምርከ

ይእቲ ለአንትሙ	**ይእቲ ለአንትን**	**ይእቲ ለአንቲ**	**ይእቲ ለአነ**	**ይእቲ ለንሕነ**
አእመረተክሙ	አእመረተክን	አእመረተኪ	አእመረተኒ	አእመረተነ
ተአምረክሙ	ተአምረክን	ተአምረኪ	ተአምረኒ	ተአምረነ
ታእምርክሙ	ታእምርክን	ታእምርኪ	ታእምረኒ	ታእምረነ
ታእምርክሙ	ታእምርክን	ታእምርኪ	ታእምረኒ	ታእምረነ

ክፍል ሁለት ሁለተኛ መደቦች ባለቤት ሆነው ሲነገሩ

አንተ ስድስቱንም መራሕያን አስቦ ሲነገር

አንተ ለውእቱ	**አንተ ለውእቶሙ**	**አንተ ለውእቶን**	**አንተ ለይእቲ**	**አንተ ለአነ**	**አንተ ለንሕነ**
አእመርኮ	አእመርኮሙ	አእመርኮን	አእመርካ	አእመርከኒ	አእመርከነ
ተአምሮ	ተአምሮሙ	ተአምሮን	ተአምራ	ተአምረኒ	ተአምረነ
ታእምሮ	ታእምሮሙ	ታእምሮን	ታእምራ	ታእምረኒ	ታእምረነ
ኣእምሮ	ኣእምሮሙ	ኣእምሮን	ኣእምራ	ኣእምረኒ	ኣእምረነ

አንትሙ ስድስቱንም መራሕያን አስበው ሲነገሩ

አንትሙ ለውእቱ	**አንትሙ ለውእቶሙ**	**አንትሙ ለውእቶን**	**አንትሙ ለይእቲ**	**አንትሙ ለአነ**	**አንትሙ ለንሕነ**
አእመርክምዎ	አእመርክምዎሙ	አእመርክምዎን	አእመርክምዋ	አእመርክሙኒ	አእመርክሙነ
ተአምርዎ	ተአምርዎሙ	ተአምርዎን	ተአምርዋ	ተአምሩኒ	ተአምሩነ
ታእምርዎ	ታእምርዎሙ	ታእምርዎን	ታእምርዋ	ታእምሩኒ	ታእምሩነ
ኣእምርዎ	ኣእምርዎሙ	ኣእምርዎን	ኣእምርዋ	ኣእምሩኒ	ኣእምሩነ

አንትን ስድስቱንም መራሕያን አስበው ሲነገሩ

አንትን ለውእቱ	**አንትን ለውእቶሙ**	**አንትን ለውእቶን**	**አንትን ለይእቲ**	**አንትን ለአነ**	**አንትን ለንሕነ**
አእመርክናሁ	አእመርክናሆሙ	አእመርክናሆን	አእመርክናሃ	አእመርክናኒ	አእመርክናነ
ተአምራሁ	ተአምራሆሙ	ተአምራሆን	ተአምራሃ	ተአምራኒ	ተአምራነ
ታእምራሁ	ታእምራሆሙ	ታእምራሆን	ታእምራሃ	ታእምራኒ	ታእምራነ
ኣእምራሁ	ኣእምራሆሙ	ኣእምራሆን	ኣእምራሃ	ኣእምራኒ	ኣእምራነ

አንቲ ስድስቱንም መራሕያን አስባ ስትነገር

አንቲ ለውእቱ	አንቲ ለውእቶሙ	አንቲ ለውእቶን	አንቲ ለይእቲ	አንቲ ለአነ	አንቲ ለንሕነ
አእመርኪዮ	አእመርኪዮሙ	አእመርኪዮን	አእመርኪያ	አእመርክኒ	አእመርክነ
ተአምሪዮ/ርዮ	ተአምሪዮሙ/ርዮሙ	ተአምሪዮን/ርዮን	ተአምሪያ/ርያ	ተአምሪኒ/ርኒ	ተአምሪነ/ርነ
ታእምሪዮ/ርዮ	ታእምሪዮሙ/ርዮሙ	ታእምሪዮን/ርዮን	ታእምሪያ/ርያ	ታእምሪኒ/ርኒ	ታእምሪነ/ርነ
ኣእምሪዮ/ርዮ	ኣእምሪዮሙ/ርዮሙ	ኣእምሪዮን/ርዮን	ኣእምሪያ/ርያ	ኣእምሪኒ/ርኒ	ኣእምሪነ/ርነ

<u>ክፍል ሦስት አንደኛ መደቦች ባለቤት ሆነው ሲነገሩ</u>

አነ ስምንቱንም መራሕያን አስቦ ሲነገር

አነ ለውእቱ	አነ ለውእቶሙ	አነ ለውእቶን	አነ ለይእቲ	አነ ለአንተ	አነ ለአንቲ	አነ ለአንትሙ	አነ ለአንትን
አእመርክዎ	አእመርክዎሙ	አእመርክዎን	አእመርክዋ	አእመርኩከ	አእመርኩኪ	አእመርኩክሙ	አእመርኩክን
አአምሮ	አአምሮሙ	አአምሮን	አአምራ	አአምረከ	አአምረኪ	አአምረክሙ	አአምረክን
ኣእምሮ	ኣእምሮሙ	ኣእምሮን	ኣእምራ	ኣእምርከ	ኣእምርኪ	ኣእምርክሙ	ኣእምርክን
ኣእምሮ	ኣእምሮሙ	ኣእምሮን	ኣእምራ	ኣእምርከ	ኣእምርኪ	ኣእምርክሙ	ኣእምርክን

ንሕነ ስምንቱንም መራሕያን አስቦ ሲነገር

ንሕነ ለውእቱ	ንሕነ ለውእቶሙ	ንሕነ ለውእቶን	ሕነ ለይእቲ	ንሕነ ለአንተ	ንሕነ ለአንቲ	ንሕነ ለአንትሙ	ንሕነ ለአንትን
አእመርኖ/ናሁ	አእመርኖሙ/ናሆሙ	አእመርኖን/ናሆን	አእመርና/ናሃ	አእመርናከ	አእመርናኪ	አእመርናክሙ	አእመርናክን
ነአምሮ	ነአምሮሙ	ነአምሮን	ነአምራ	ነአምረከ	ነአምረኪ	ነአምረክሙ	ነአምረክን
ናእምሮ	ናእምሮሙ	ናእምሮን	ናእምራ	ናእምርከ	ናእምርኪ	ናእምርክሙ	ናእምርክን
ናእምሮ	ናእምሮሙ	ናእምሮን	ናእምራ	ናእምርከ	ናእምርኪ	ናእምርክሙ	ናእምርክን

ምልማድ ፯

ሀ, ለሚከተሉት አናቅጽ የአንቀጹን ባለቤት፣ ተሳቢና የአማርኛ ትርጉም ጻፉ። ተነሽና ወዳቂ መሆናቸውንም ለዩ።

አእመረቶሙ	የአመራክሙ	ተአምሮን
የአምርዎ	የአምሮን	አእመረኒ
አእመራሁ	አእመራሃ	አእመርክሙኒ
ታእምርዎ	ናእምሮ	ኣእምርክን

ለ, ቀጥሎ ያሉትን ግሦች ተጠቅማችሁ በምሳሌው መሰረት ዘርዝራችሁ አሳዩ። የአማርኛ ትርጉማቸውንም ጻፉ።

ምሳሌ፡- ቀደሰ= ቀደስክዎ፡ ቀደስዎ፡ ቀደስክምዎ፡ ቀደስናሁ፡ ቀደስክናሁ

አግመረ =ቻለ	ተለወ= ተከተለ	ወሀበ = ሰጠ
ኀሠሠ = ፈለገ	ዘበጠ = መታ	ሠምረ= ወደደ
ነጸረ= ተመለከተ	ወረወ =ወረወረ	ከረየ = ቆፈረ

፫.፱ የግሥ ጥናት

የሀ ነጠላ ግስ

ለሀ ጻፈ
ሞርሐ ሞራ
ሰርሐ[ፐ] አቀናና፣ አከናወነ
ሰብሐ[ፐ] አመሠገነ
ሰብሐ ሰባ
በዝኀ በዛ
በጽሐ ደረሰ
ተግሀ ተጋ
ተፈሥሐ[ፐ] ደስ አለው
ነስሐ[ፐ] ተማለሰ፣ ተጸጸተ
ነቅሐ ነቃ
ነቅሐ ተነሣ፣ ተጋ
ነብሐ ጮኸ
ነግሀ ነጋ
ነጽሐ ንጹሕኾነ
ኖኀ ረዘመ
አምነ[ፐ] እጅነሣ
ከልሐ ጮኸ
ዘብሐ አረደ
ኀሀ ነጋ
ጠብሐ አረደ፣ በለተ
ጸርሐ ጮኸ
ጸብሐ ጠለቀ
ጸንሐ ቆየ፣ አደበ፣ ሸመቀ
ጼሐ ጠረገ
ፈልሐ ፈላ
ፈርሐ ፈራ
ፈትሐ ፈረደ

የለ ነጠላ ግሥ

ሐቀለ[ፐ] ቀማ
ሐከለ ጫጌ
ኀየለ[ፐ] በረታ
ማለ ማለ
ሰሐለ ሳለ
ሰቀለ ሰቀለ
ሰአለ ለመነ
ሠዐለ ሳለ ፣ ፈጠረ
ቀለ[ፐ] ቀለለ

ቀማለ ቀነሰ
በልበለ አረጀ
ቀተለ ገደለ
ቈልቈለ ዘቀዘቀ
በሰለ በሰለ
ብህለ አለ
ተልዐለ ከፍከፍ አለ
ተሰአለ ተጠየየቀ
ተሣሃለ ይቅር አለ
ተቀጸለ[ፐ] ተቀዳጀ
ተበቀለ[ፐ] ቂም ያዘ
ተከለ ተከለ
ተከወለ[ፐ] ወደ ኃላ አለ
ተፈወለ[ፐ] ቁንጥር አለ
ነደለ ነደለ ፣
በሳ
አለለ አለሌ ኾነ
ክህለ ቻለ
አንጠለለ ጋረደ
ዔለ ዞረ
ከለለ ጋረደ
ከፈለ ከፈለ
ወዐለ ዋለ
ገንጸለ[ፐ] ገለበጠ
ጠለ[ፐ] ለማለመ
ፀዐለ ሰደበ፣ አከፋፋ
ፈተለ ፈተለ
ፈደለ[ፐ] ጻፈ

የመ ነጠላ ግሥ ሐለመ

አለመ ሐሜ
ታመመ ሐመመ
ተመቅኘ ሐተመ
አተመ ሐከመ
ብልሀተኛ ለጐመ
ዘጋ ሠረመ ረግረግ
ሆነ ሰዐመ
ሳመ ቀለመ ጻፈ

ቀሰመ ቀሰመ
ቀደመ ቀደመ
ቆመ ቆመ
ተሠየመ ተሾመ ተሠጥመ
ዘገጠ፣ ሠጠመ ተርጐመ
ተረጎመ ተቀየመ ቂም
ያዘ
ተደመ ተደነቀ ተጸመመ
አደናቆረ
ኖመ ተኛ
አርመመ ዝም አለ
ዐቀመ ፈጸመ፣ ወሰነ
ዐተመ ተቆጣ
አነመ ሠራ
አደመ አሟረ
ከረመ ከረመ ደከተመ
ደከመ ደገመ ደገመ
ገረመ ተፈራ ጠዐመ
ቀሰመ ጥዕመ ጣፈጠ
ጸልመ ጠቆረ
ፈጸመ ጨረሰ ፍሕመ
ፋመ

የሠ ነጠላ ግሥ

ሐረሰ አረሰ
ኀየሰ[ፐ] ተሻለ
ኄሰ ነቀለ
ለቀሰ አለቀሰ
ለክሰ ተማማለ
ለባሰ ለወሰ
ተበአሰ ተጣላ
ተዐገሠ[ፐ] ቻለ ፣ ታገሠ
ተፋለሰ ተለያየ
ነግሠ ነገሠ
አወሐሰ አዋሰ
ዔሰ ታገሰ
ወረሰ ወረሰ

የብሰ ደረቀ
ደቀሰ[ፐ] ተኛ
ገሠሠ ዳሰሰ፣ ነካ
ጌሠ ገሠገሠ፣ ኼደ
ጠቀሰ ጠቀሰ ጠበሰ
ጠበሰ ፈለሰ
ተሰደደ ፈወሰ[ፐ]
አዳነ

የረ ነጠላ ግሥ

ኀብረ ተባበረ
ኀደረ አደረ
ኀፅረ አጫጭኾነ
ሐፍረ አፈረ
ሖረ ኼደ
መሀረ አስተማረ
መከረ[ፐ] ፈተነ
ማዘበረ አፈረሰ
ማዘረ ይቅር አለ
መተረ ቆረጠ
ሠምረ ወደደ
ሰዐረ ሻረ
ሣረረ መሠረተ፣ ተከለ
ቀመረ ቆጠረ
ቀብረ ቀበረ
በርበረ ዘረፈ
ተሠወረ[ፐ] ተሸሸገ
ተፃመረ አንድኾነ
ተፃረረ ተጣላ
ነበረ ተቀማጠ
ነገረ ነገረ
አመረ አማለከተ
አማዘበረ ዘረፈ፣

አፈረሰ
አሠረ አሠረ
አስተሀቀረ አቃለለ

አቈረረ አበረደ
አንጐርጐረ አነጎራጎረ
አእሚረ አወቀ፣ አሳወቀ
አወተረ አዘወተረ
አግሚረ ቻለ
አግረረ ገዛ
ያረ ታወረ
ከተረ ከተረ፣ ከለለ
ዘሚረ[ፐ] አማስገነ
ገብረ ፈጠረ
ጐጽፈረ አከከ
ኀፈረ አጨ
ፈከረ[ፐ] ተረጎመ

የቀ ነጠላ ግሥ

ሐልቀ አለቀ
ኀልቈ ቆጠረ
ልህቀ አደገ፣ አረጀ
ሞቀ ሞቀ
ሠረቀ ወጣ፣ ተወለደ
ረፈቀ ተቀማጠ
ርኅቀ ራቀ
ተሳለቀ ተዘባበተ
ተዐረቀ ራቁትኾነ
ነደቀ ሠራ
ዐረቀ ታረዘ፣ ተራብ
አድለቅለቀ አናወጠ
አጥመቀ አጠመቀ
ያቀ ዐወቀ፣ ጠበቀ
ወረቀ አክትፍ አለ
ወድቀ ወደቀ
ደመቀ ቀጠለ
ደቀ ልጅኾነ
ደቀቀ ከሳ
ደደቀ ድንገት ደረሰ

የበ ነጠላ ግስ

ሚረበ አጠመደ
ሰአበ ተከተለ
ሰከበ ተኛ
ሴበ ሸበተ
ረከበ አገኘ
ርህበ ሰፊ ሆ

ድኅከ፡ ዳኸ

ቀጸበ ጠቀሰ
ተሐዘበ ተጠራጠረ
ተማከዓበ ተራበ
አተበ ባረከ፣ አተመ
አሰበ ደመወዝን ሰጠ
አሴራከበ አገናኘ
ዐረበ ገባ
ዐቀበ ጠሰቀ
አንበበ አነበበ
ከበበ ሾመ
ከብከበ አሰረገ
ጠበ ጠበበ

የተ ነጠላ ግስ

ሐተተ ሚረሚረ
ተትሕተ ዝቅዝቅአለ
ሰንበተ አረፈ፣ አከበረ
ቤተ አደረ
አመተ ከነዳ
ሞተ ሞተ
አቤተ አሳረደ
ጸልነመ/ተ ጨለመ
ፈተተ ቆረሰ
ፈየተ ቀማ

የነ ነጠላ ግስ

ሐበነ ጠማጠመ
ሐፀነ አሳደገ
ማነ ናቀ
ማጠነ ለካ
ሜከነ ሜከነ፣ ባዶ ኾነ

የአ ነጠላ ግሥ

ኀጥአ አጣ
ሰምዐ ሰማ
ሚርአ ተዳረ
ሞዐ አሸነፈ
ሰምአ ሰማ
ሰምዐ ሙሁከረ
ሠርዐ ሠራ
ሦዐ አረደ፣ ሠዋ
ረግዐ ረጋ
በልዐ በላ
በጽአ ተሳለ
ቦአ ገባ

አረወ፡ ቈርቈረ

ተምዐ ተቆጣ
ተንሥአ ተነሣ
ተጋብአ ተከማቸ
ተጣግዐ ተጣበቀ
ነቅዐ ማጨ ወጣ
ነድአ ነዳ
አመንትአ፡ አከከ
አምዐዐ፡ ናቀ፡ ፈራ
አንትዐ፡ አሸሸ፡ ቀደደ
አወስአ፡ ማለሰ
ተናገረ
አወክአ፡ አታከተ
፡ አደከመ
አወፅአ፡ አወጣ
አይድዐ ፡ ነገረ
አግብአ፡ ማለሰ ሸጠ
አጣእጥአ፡ አከናወነ፡
አጣፈጠ
አጽምዐ፡ አደማጠ
አጽንዐ ፡ አጠና
አበረታ አጠና
ከልአ ከለከለ
ከልዐ ኸለት አደረገ
ኩርዐ ሜታ
ወውዐ ፡ ጮኸ፡ ደነፋ
ወድዐ፡ ፈጸመ
ወፅአ ፡ ወጣ
ወጽአ ፡ ደሰ ነሣ
ዘርዐ፡ ዘራ
ዘንግዐ፡ ዘነጋ
ገምዐ፡ ነጨ
ገምአ፡ ላጨ ቆረጠ
ገብአ ፡ ተማለሰ
ገብአ፡ ተያዘ
ገብአ ፡ ቆረጠ ፡ ሰነጠቀ
ጐሥዐ፡ ገሣ፡ ተናገረ
ጐሥዐ፡ ፈላ ገነፈለ
ጐዝአ፡ ቸኮለ
ጠበዐ፡ ጨከነ
ጠግዐ ፡ ተጠጋ
ጣእምአ ጣፈጠ፡ አሚረ
ጣእጥዐ፡ ሠራ
ጸልአ፡ ጸላ፡
ጸምዐ ፡ ተጠማ

ፈተወ፡ ወደደ ፣ተመኘ

ጸርአ፡ ባዘነ ፡ አቋረጠ
ጸብአ፡ ጠፋ፡ ታገለ
ፀብዐ፡ ተጣለ
ጸንዐ፡ ጸና
ጸወፀ፡ ጠራ
ጸፍዐ፡ ሜታ (የጥፊ)
ፄአ፡ ተላ፡ ገማ፡ ዛገ
ፈርግዐ፡ አተረ

የከ ነጠላ ግስ

ሐነከ፡ አፈረ
ሐከከ፡ ተከራከረ
ኄከ፡ አላመጣ
ሆከ፡ አወከ
ማሕከ፡ ራራ
ማለከ፡ ገዛ
ማለከ፡ ሠለጠነ
ማሰከ ፡ ለጠጠ፣ ገተረ
ማሰከ ፡ አቀረበ
ሜህረከ፡ ሜረከ
ምሕከ፡ አየ፣ ጠበቀ
ሰበከ፡ አስተሜረ
ሰበከ፡ ሠራ፣ ቀረጸ
በረከ፡ ተምበረከከ
በተከ፡ ቆረጠ ፈነቀለ
በከ፡ ብላሽ ኾነ
ባረከ፡ ሚረቀ፣
አማስገነ
ባረከ፡ ሰደበ፣ ረገመ
ተሚልአከ፡ አለቃኾነ
ተዐረከ፡ ባልንጀራኾነ
ነሰከ፡ ነከሰ
ንህከ፡ አስተዋለ
አምለከ፡ አማለከ
አስሜከ፡ አማለከ
አስተረከ፡ ተጠጋ፣
ተደገፈ
አስተብረከ፡ ሰገደ፣

ተንበረከከ
ወሰከ[ፐ]፡ ጨመረ
ደረከ፡ ከፋ
ደነከ፡ ዘለዘለ

የየ ነጠላ ግስ

ፈለከ፡ ፈጠረ ፈለከ፡ ፈጠረ ፈለከ፡ ከፈለ **የወ ነጠላ ግስ** ሀለወ፡ ጠበቀ ሀለወ[ፐ]፡ ኖረ ሐሰወ[ፐ]፡ ዋሸ ሐረወ፡ በሳ ሀበወ[ፐ]፡ ጠዘ ኾነ ሐተወ፡ በራ ሐይወ፡ ዳነ ሐጸወ፡ ሰለበ ሐፈወ፡ ወዛ ኈረወ፡ ቸርኾነ ለወወ፡ ደፈረ ፣ ከፋ ለወለወ፡ ምላሱን አወጣ ላከወ፡ ዳገጣ ሎሐወ፡ ለበለበ፣ ለየ ማዘወ፡ ቀጬነ ቀለ ማጠወ፡ ሰጠ ሰንቀወ፡ ሙታ (ማሰንቆ ርኅወ፡ ሸተተ ቀነ ወ፡ ቸነ ከረ ቤዘወ፡ ተበገዠ፡ አዳነ ተለወ፡ ተከተለ ተማጠወ፡ ተቀበለ፣ ተሰጠ ተሠርገ ወ፡ ተሸለመ ተሠነ ወ[ፐ]፡ ሥጋ ለበሰ ተሰፈወ[ፐ]፡ ተስፋአደረገ ተስቆቀወ፡ ቃቃ ተርኅወ፡ ተከፈተ ተቀነ ወ፡ ተቸነ ከረ ተባጸወ፡ ባለምዋል ኾነ ነ ቀወ፡ ጮኸ አመነተወ፡ መነታ አደረገ አስቆቀወ፡ አለቀሰ	አርኅወ፡ ከፈተ አብቀወ፡ አላቀቀ፣ አፋሸገ አተወ፡ ገባ አንሶሰወ፡ ተመላለሰ አንቃዕደወ፡ አሻቅቦ አየ አንቃዕደወ፡ ወደ ላይ ተመለከተ ዐደወ፡ ተሻገረ ፣ ረገጠ አድለወ፡ አደላ ዐጸወ፡ ዘጋ ከዐወ፡ አፈሰሰ ከወወ፡ ቀለጠፈ ወልተወ፡ ሜከተ ወረወ፡ ወረወረ ወርዘወ፡ ጎለመሰ ዘመወ[ፐ]፡ አመነዘረ ዘረወ፡ በተነ ዜነ ወ፡ አወራ ፣ ነገረ ደለወ፡ ማዘነ ደለወ፡ ተገባ ደመወ፡ ደማ ደንቀወ፡ ደነ ቆረ ገነ ወ፡ ጣዖት ሠራ ገጸወ፡ ገለጸ ኀገወ፡ ሳተ ጠበወ፡ ጠባ ፀለወ፡ አደማጠ ጸልሐወ፡ ሸነገለ ጸቀወ፡ ወጋ ጸቀወ፡ ጣፈጠ ጸቀወ፡ አነ ከረ፣ ጨፈለቀ ጸገወ፡ ሰጠ ጸገወ፡ ይቅር አለ ፃመወ ደከመ ጼነ ወ፡ ሸተተ ፈለወ፡ ለየ	ፈተወ ፡ ጎመጀ፣ ቋመጠ ፈነ ወ፡ ላከ፣ ሸኘ **የዘ ነጠላ ግስ** ሐልዘዘ፡ አፈራ ሐማዘ፡ ሚዘ ኀዝኀዘ፡ ረግረግ ኾነ መነዘዘ፡ ተቅበዘበዘ መዛመዛ፡ አሸ ምዕዘ፡ ሸተተ ረገዘ፡ ወጋ፣ ተከለ ሮዘ፡ ወለወለ በለዘ፡ ጸና ተሚገዛ፡ ተሚኮዘ ተከዘ፡ አዘነ ነቅዘ፡ ነቀዘ ናዘዘ፡ አጽናና አኀዘ፡ ጀመረ አኀዘ፡ ቈጠረ፣ ያዘ አመነዘዘ፡ አጠፉ፣ አስጨቀ፣ ሙታ አስተመነዘ፡ አጫወተ ዐረዘ፡ አለበሰ አንበዘ፡ ባነነ ዐንበዘ፡ ቸኮለ፣ ተቅበዘበዘ አውሐዘ፡ አሳሚረ፣ አስማማ አወፃዘ፡ ለየ፣ ገዘተ አዘዘ፡ አዘዘ፣ ተናገረ ፣ አጸና አግዐዘ፡ አርነ ት፣ አወጣ አግዐዘ፡ ነፃ አወጣ ውኅዘ፡ ፈሰሰ ገነዘ፡ ገነዘ ግዕዘ፡ ነጻወጣ ግዕዘ፡ ተከራከረ ግዕዘ፡ ተዳዘ	ሐለየ[ፐ]፡ አሰበ፣ አወጣ ፣ አወረደ ኀለየ፡ ዘመረ፣ ዘፈነ ሐመየ፡ አማ ሐሰየ፡ አሸ ኀረየ፡ መረጠ ሐከየ፡ ታከተ፣ ከፋ ኀገየ፡ ባጀ ሐጸየ፡ አጬ ላከየ፡ ተከራከረ ላጸየ፡ ላጬ ሌለየ፡ ለየ መስየ፡ መሸ ሠረየ፡ መድኃኒት ፣ አደረገ ስትየ፡ ጠጣ ሠነየ፡ አማረ ሣቀየ፡ መከራ አሳየ ሴሰየ፡ መገበ ረመየ፡ ወጋ ረሰየ፡ አደረገ ረወየ፡ ረካ ርእየ፡ አየ ቀነየ፡ ገዛ ቃነየ፡ ቃኘ በልየ፡ አረጀ በከየ፡ አለቀሰ ተሐመየ፡ አማቸ ኾነ ተሐሠየ[ፐ]፡ ደስ አለው ተመነየ[ፐ]፡ ተመኘ ጎመጀ ተሰካተየ፡ ተማማለ ተረስየ፡ ተሸለመ ተረአየ፡ ተሰሜራ ተርእየ፡ ታየ ተርእየ፡ ተሰሜራ ተባረየ፡ ተፈራረቀ፣ ተላለፈ ተናሕሰየ፡ ተዋረደ ተዐበየ[ፐ]፡ ኮራ ተዋነየ ተጫወተ ተወፈየ፡ ተቀበለ ተጋነየ፡ ተለማማጠ፣ አሰማረ
ተጋነየ፡ አቈላማጠ፣ ለመነ ተጋነየ፡ በቀልምጫ ተናገረ ተጋነየ፡ ደስ አሰኘ ተጋነየ፡ ተማለሰ	ሰደደ፡ አባረረ፣ አሳደደ ሰገደ፡ ሰገደ ርዕደ፡ ተንቀጠቀጠ በዐደ፡ ለየ ተአንገደ፡ እንግዳ ኾነ	ሐገገ[ፐ] ደነገገ ሐገገ ሕግ ሥርዓት አደረገ መለገ ቻለ መረገ መረገ መዘገ ነጠቀ ተዘውገ ባልደረባ ሆነ	ተሣየጠ ገዛ ናሕፈጠ ነጬ አምሠጠ አመለጠ አበጠ አመለጠ ወለጠ[ፐ] ለወጠ ወሕጠ ዋጠ

ተገፋደየ፡ ዘገየ
ነጸየ፡ ነጨ
ንሕየ፡ ገብኘ
አሌለየ፡ ማከደ
አመክነየ፡ አመካኘ
አሠነየ፡ አሳመረ
አስተርአየ፡ ታየ
አስተዐረየ፡ አስተካከለ
ዐረየ፡ ተካከለ
አርአየ፡ አሳየ
አበየ፡ እምቢ አለ
ዐብየ፡ ከፍ ከፍ አለ
አወፈየ፡ ሰጠ
ከረየ፡ ማሰ
ከረየ፡ ማሰ፣ ቆፈረ
ዋነየ፡ ዋኘ
ዋከየ፡ በራ
ወፅየ፡ ተቃጠለ
ደወየ፡ ታመመ
ገነየ፡ ገዛ
ገነየ፡ አማሰገነ
ገነየ፡ አመነ
ገነየ፡ ለመነ
ጌገየ፡ በደለ
ጕንደየ፡ ዘገየ
ገየ፡ ሸሸ፣ ሮጠ
ጸለየ፡ ለመነ
ጸደየፐ፡ በለገ
ጸገየ፡ አበበ
ፈለየ፡ ለየ
ፈረየ፡ አፈራ
ፋጸየ፡ አፏጨ

የደ ነጠላ ግስ

መረደ፡ ገሠገሠ
ተካየደ፡ ተማማለ
ተጸምደ፡ አገለገለ
ነደ፡ ነደደ
ነገደ፡ ኼደ
ንእደ፡ አከበረ
ንዕደ፡ አሚረ
አስተበዐደ፡ አለያየ
አስተናገደ፡ እንግዳ ተቀበለ
አስተዋሐደ፡ አስማማ
አብደ፡ ሰነፈ
ዐብደ፡ ዐበደ
አንጐደጐደ፡ አንጐደጐደ
አኬደ፡ አበራየ፡ አኼደ
ዐወደ፡ አዋጅ ነገረ
አወሀደ፡ አሳነሰ
አግሀደ፡ ገለጠ
ዖደ፡ ዞረ
ከብደ፡ ከበደ፣ ጸና
ከየደ፡ ረገጠ
ኬደ፡ ቀማ
ክህደ፡ ካደ
ኰርኰደ፡ አቀፈ
ወሰደ፡ ወሰደ
ወረደ፡ ወረደ
ወሀደ፡ ጐደለ፣ አነሰ
ገመደ፡ ቈረጠ
ፈረደ፡ ፈረደ
ፈቀደ፡ ፈቀደ፣ ቈጠረ
ፈቀደ፡ ወደደ
ፈድፈደ፡ በዛ

የገ ነጠላ ግስ

ሐመገ አደፈረሰ
ኀደገ ተወ፣ጣለ
ተዛወገ ወገን ሆነ
ተዳረገ ተገናኘ
ተጸወገፐ ተከፋ፣ ከፋ
ተጸወገ ተጸየፈ
ነሰገ ቈለፈ
ነትገ ጎደለ
አለገፐ ሰለበ
አረገ አረጀ
ዐርገ ወጣ
አንገለገፐተሰበሰበ፣ ተከማቸ
አዕረገ አሳረገ፣ አወጣ
ዘንጎጎ አሽሟጠጠ
ደለገ ተዘባበተ
ደረገ አብሮ ሆነ
ደንገገ ደነገገ
ደግደገ ከሳ
ፈለገ አጎረፈ
ፈርገገ አተረ

የጠ ነጠላ ግስ

ሐበጠ፡ ሐበጠ አበጠ
ሐንፈጠፐ ነጨ ቀረፀ
ሐፈጠ አጠቆረ፣ አሳረረ
ሄጠ ሸነገለ፣ አባበለ
ለበጠ ለበጠ
መሠጠ ነጠቀ
ሜጠ መለሰ
ሰሐጠ አሰራጨ
ሠለጠፐ ደረሰ፣ ደረሰ፣ ሰለጠነ
ሰወጠ ለወጠ
ሠጠጠ ቀደደ
ሰፈጠ ሸፈጠ
ሤጠ ሸጠ
ሦጠ ጨመረ፣ ለወጠ
ቀጥቀጠፐ ሰበረ
ተሐበጠ ኮራ፣ በኩራትተነፋ
ዘበጠ መታ
ፈለጠ ለየ

የጸ ነጠላ ግስ

ሐርጸጸፐ አመፀ
ሰሐጸፐ ነካ
ሰረጸፐ ማገ
ኀሐጸፐ ኀሸማጠ

የጸ ነጠላ ግስ

ሐረጸ ፈጨ
ሐነፀ ሠራ
ሐንፈጸ ጠረጠረ፣ አጎለበ
ሐወጸፐ ጎበኘ፣ አሻግሮአየ
ሐፀ ጎደለ፣ አነሰ
ኀየፀ ነደፈ፣ ወጋ፣ አቆሰለ
ለሐፀ፡ ልሕፀ ላጠ
ለመጸ ለምጽ አወጣ
ለፈፀ ለወሰ፣ አሸ
መጸፐ ቦካ፣ መጻጻ ሆነ
ምሕፀ ጥልቅልቅ አለ
ሠረፀ በቀለ
ሰርወጸ ሰነጠረ
ሶሕጸ ሰደበ፣ ነካ
ረየጸ ቀጣ፣ ገራ
ረገጸ ረገጠ
ርሀጸ ተበሳጨ
ሮፀ ሮጠ
ቀረጸ ሸለጠ፣ ቆረጠ
ቀብጸ አጣ፣ ረሳ
ቀብፀ ተስፋ ቆረጠ
ቀነጸ ዘለለ
በቆጸ ጫረ
ተልህፀ ተላጠ፣ ተማለጠ
ተባየጸ ባለንጀራ ሆነ
ነቅጸ ደረቀ

አመፀፐ አመፀ፣በደለ አስተሐየጸ ተማከተ አርመጸ ተኮሰ፣አቃጠለ አንፈዓፀ በደስታ ዘለለ አድኃፀ አዳጠ ደምፀ ተሰማ ደነፀ ነፈገ፣ሳሳ ደንገጸ ደነገጠ ደኀፀ አነቆረ፣ወጋ ድኅፀ ዳጥ ሆነ ገመጸፐአደላ፣ፍርድአጠማመ ገሠጸፐ ተቆጣ፣ገሰጸ ገገጸፐ ተግ አለ **የፈ ነጠላ ግስ** ሐለፈ አለፈ፣ሄደ፣ሞተ ሐሰፈ ሰፋ/የቁስል/ ሐረፈ ከካ ሐቀፈ አቀፈ ሐደፈፐ አስተሜሬ ሐደፈ ወለወለ፣ቀዘፈ ለአፈ ጎረሰ፣በላ ለከፈ ነካ፣ለከፈ	መንተፈፐ አባዘተ ሰየፈፐ ቆረጠ ሰፈፈ ሰፈፈ፣ተንኳፈፈ ቀሰፈ ገረፈ፣መታ ቀረፈ ቀረፈ ተሳተፈ አንድ ሆነ ተርፈ ቀረ፣ተረፈ ተወክፈ ተቀበለ ተዛለፈ ተከራከረ ተዛወፈ ተመካ ነቀፈ ነቀፈ ነዘፈ አረገፈ፣ዘነጠፈ ነደፈ ነደፈ ነገፈ አራገፈ ነጠፈ ለበጠ፣አነጠፈ ነጸፈ ነጠፈ ነፍነፈ አካፋ አስተሐለፈ አማካቀለ አስናደፈ መሠረት ጣለ አዕረፈ ሞተ አዕቀፈ አሰነካከለ አኮፈ አቋተ፣አቀበለ አወቀፈ አምባር	ሠራ አወከፈ አቀበለ፣ተቀበለ አዝለፈ አዘውተረ፣አረዘመ አጠፈ አጠፈ አጥነፈ ሸለመ፣አስጌጠ ወጸፈ ወነጨፈ ዘለፈ ሰደበ፣ዘለፈ ገለፈ ጣዖት ሠራ ገነፈ ሸማ አጠበ ገዝፈ ደነደነ ገደፈ ተወ፣ጣለ ጸሐፈ ጻፈ፣ቆጠረ ጸረፈ ሰደበ ጸድፈ ወደቀ፣ተንከባለለ ጸፍጸፈ ደረደረ፣ሠራ ፈልሰፈ ብልሐተኛ ሆነ **የፐ ነጠላ ግስ** ሰለፐፐ ቀባ ቴፐፐ ደበደበ ከተፐፐ ጻፈ